

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

S T N I K

3
2021

TEMA MESECA
**100 let
TK Skala**

Z NAMI NA POT
Sauris/Zahre

3,90 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

TRDEN KAKOR SKALA, Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala, Peter Mikša, Elizabeta Gradnik

Knjiga je prva zgodovinska monografija o TK Skali, ki na 112 straneh prinaša zgodovinski pregled delovanja tega elitnega slovenskega gorniškega kluba. Obdobje delovanja Skale velja za eno najbolj vsestransko bogatih v slovenski gorniški zgodovini. Iz vrst skalašev je izšlo mnogo odličnih alpinistov, smučarjev, sankarjev, gorskih reševalcev, fotografov, literatov, predavateljev in filmskih ustvarjalcev. Težko je reči, v kateri od teh dejavnosti je TK Skala dosegel najlepše rezultate, ker je bilo njegovo delo tako zelo vsestransko, marsikje pa so morali prav skalaši orati ledino. Lahko bi izpostavili alpinistično in smučarsko dejavnost.

Format: 165 x 235 mm, 112 strani, broširano, šivano

CENA: V času od 15. 3. 2021 do 15. 4. 2021 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 8,95 €* (redna cena: 17,90 €*).

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

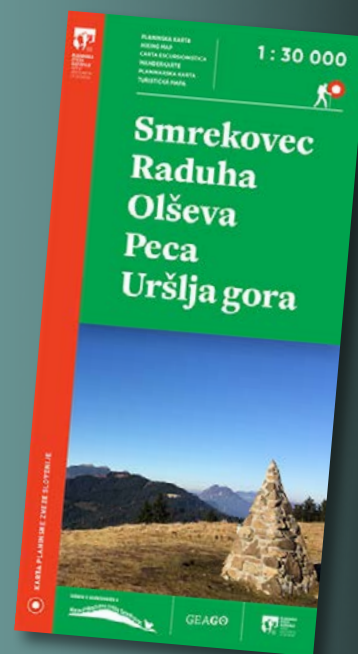

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI

SMREKOVEC, RADUHA, OLŠEVA, PECA, URŠLJA GORA - 1 : 30.000

Planinski zemljevid Smrekovec, Raduha, Olševa, Peca, Uršlja gora – 1 : 30.000 bo prišel prav vsem, ki bi želeli raziskovati priljubljene in neznane vrhove nad Zgornjo Savinjsko dolino (Luče, Ljubno, Mozirje), Šaleško dolino (Velenje, Šoštanj, Topolšica, Vinska gora), Slovenj Gradcem in zahodni delom Koroške (Kotlje, Mežica, Črna na Koroškem). Čez predstavljeno območje v celoti ali deloma poteka več planinskih obhodnic.

cena: 8,10 €

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 121. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVCI:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

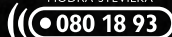
NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:

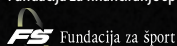
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

RISBA NA NASLOVNICI

Rebeka Gombač, dijakinja 3. letnika Srednje šole za oblikovanje in fotografijo Ljubljana (Viktor Žagar v Hornovi smeri v Jalovcu)

Znak TK Skala Vir Triglavska muzejska zbirka, Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Žato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Urzeli v evoluciji gorniške etike

"Biti skalaš je pomenilo človeka v gorah, na katerega si se lahko zanesel. Zato so bili skalaši načelni, včasih morda bolj, kot je bilo treba. Skalaštvo je pomenilo način življenja, ki je imel mnoge pozitivne vplive na duha in telo, kar v današnjem jeziku pomeni živeti običajno športno življenje, vendar ne vrhunsko ali celo asketsko. In vendar TK Skala ni stremel za elitizmom, temveč za prevlado kvalitete nad kvantiteto."¹

Tragedija, ki se je pred nekaj tedni zgodila pod Storžičem, odpira veliko vprašanj. Na nekatera nikoli ne bomo dobili odgovorov, ostale bodo samo domneve. Kaj se je dogajalo, vedo samo tisti, ki so bili tam, drobci resnične zgodbe pa so vseeno prišli na dan. V več poročilih o nesreči sem brala, da sta plezalca, ki sta prišla pod Kramarjevo smer po prvem plazu, ki je vzel življenje alpinistu in alpinistki, nadaljevala plezanje kljub grozljivemu dogodku. Sprožila naj bi še drugi plaz, v katerem je eden izmed njiju umrl, drugi pa je bil hudo poškodovan. Drugi plaz je ogrozil tudi življenja reševalcev; eden od njih se je med begom pred njim poškodoval.

Zakaj sta plezalca kljub reševalni akciji in dvema mrtvima pod steno nadaljevala vzpon, ne vem. O tem ne morem, nimam pravice in nočem soditi, vendar pa mi misel na to ne da miru. Nekako je obtičala med vsemi tistimi besedami o etiki v gorah, ki sem jih slišala ali prebrala, ki jih poslušam in berem ...

Ali bi kaj takega naredili tudi članice in člani TK Skala? Skalaši, ki jih v naših alpinističnih šolah rada dajem za zgled. Glede na prebrano in slišano o njih sem prepričana, da ne. Pomoč poškodovanim v gorah – ali vsaj odločitev, da zavestno ne povzročiš še dodatne nevarnosti – je (zame) nekaj najbolj svetega, samoumevnega, zanesljivega. Nekaj, na kar sem med alpinisti in gorniki na splošno vedno računala brez kančka dvoma. Zdi se mi, da je to tudi nekakšna dediščina Skale, o kateri sem vedno imela romantično predstavo. Kot so dediščina prvih alpinistov tudi skromnost, požrtvovalnost, spoštovanje vseh ljudi v gorah in spoštovanje narave. Skalaši se ob takih dogodkih niso ozirali na svoje cilje, ampak so takoj priskočili na pomoč. Vse drugo je bilo potisnjeno v ozadje, bilo je nepomembno in tudi hipoma podrejeno blaginji tistih, ki jih je doletela nesreča. Nesreč žal ni bilo malo. Kako težko je bilo organizirati reševalne akcije v času TK Skala, lahko razberemo iz starih zapiskov in redkih knjig, ki obravnavajo to tematiko. Verjamem, da so se v reševanje takoj vključili vsi, ki so lahko pomagali izboljšati stanje ponesrečenih. Ne glede na morebitne razloge, ki govorijo proti moji tezi.

Kaj se je zgodilo, da prihaja do takih dogodkov in da v naših vrstah, vrstah svojstvenih dedinj in dedičev TK Skala, naletimo na napuh, sebičnost, zaničevanje tistih, ki niso sposobni vrhunskih dosežkov oz. imajo pač drugačne želje in cilje? Kaj delamo narobe v alpinističnih šolah? Lahko vse skupaj pripišemo duhu časa, ki daje prednost (prenapihnjenim) objavam o vzponih namesto deljenju informacij o razmerah v gorah? Očitno nečesa ne delamo prav. In posledice so tu.

¹ Peter Mikša, Elizabeta Gradnik: *Trden kakor Skala*. Planinska zveza Slovenije, 2017.

Upam in verjamem, da je stoletnica ustanovitve Turistovskega kluba Skala, združenja mladih, idealističnih plezalk in plezalcev, smučark in smučarjev in še marsikoga, dobra priložnost za to, da si vsi tisti, ki imamo privilegij in čast, pa tudi odgovornost vzgoje mladih alpinistk in alpinistov, zastavimo vprašanje, kako želimo vzgajati mlade. Kaj od njih pričakujemo, ko bodo naslednji rod začeli vzgajati sami. V samo osemdesetih letih od razpustitve TK Skala se zdi, da so njeni ideali pozabljeni in da ostaja samo spomin nanje. Če bomo to dopustili, potem so narobe vzgojili tudi nas ali pa smo mi narobe razumeli tisto, kar so nam skušali povedati. "Naveza je sveta!" mi je zabičal mentor v alpinistični šoli. Naveza v najširšem, tudi metaforičnem pomenu. Lahko pa ob tej častitljivi obletnici mladim razložimo, kaj pomenijo vrednote, na katerih je zrasla Skala. Jim pojasnimo, da je prav na ideološki dediščini tega kluba kljub majhnosti zrasla ena izmed najmočnejših držav na področju alpinizma. Da je zgodba Jože Čopa, ki je nesebično tvegaval življenje, ko je sam izlezal iz Osrednjega, danes Čopovega stebra in se s pomočjo vrnil po Pavlo, veliko večja od alpinističnega dosežka, kar je preplezan steber vsekakor bil. Da je čast, ki so jo občutili člani TK Skala, temeljila na idealih, kot so bili skromnost, pomoč in zgledno obnašanje do vseh obiskovalcev gora ter pripadnost klubu, ki je z vrhunskimi rezultati združeval tako zelo različne ljudi. In prav ti rezultati so bili posledica vsega naštetega. Brez tega bodo prej ali slej izgubljeni tudi ti.

Marta Krejan Čokl

UVODNIK

1 **Urzeli v evoluciji gorniške etike**

Marta Krejan Čokl

100 LET TK SKALA

4 **Pred svojim časom**

Jure K. Čokl

8 **Ni ga špika ...**

Peter Mikša

11 **Deset najvidnejših skalašic in skalašev**

Peter Mikša, Jure K. Čokl

14 **Skalaši na olimpijskih igrah**

Tomaž Pavlin

INTERJUJ

16 **Petra Vladimirov**

Helena Škrl

KOČE

21 **Koča na Uojah v novi podobi**

Bojan Traven

GORSKA DOŽIVETJA

22 **Na Ponci brez punce, pod Ponco s punco**

Miro Masnoglav

LITERATURA

26 **Oryctographia Carniolica prevedena v slovenščino**

Andrej Mašera

SPOMINI

30 **Piši za potem**

Franc Trček

Z NAMI NA POT

34 **Zlitje germanske in karnijske kulturne krajine**

Janja Lipužič

PLANINČKOV KOTIČEK

43 **Štirje črni krokarčki in en albin**

Kristina Menih

LETA SO MINILA

46 **30 let Ledenke**

Franci Horvat

ZGODOVINA PLEZANJA

50 **Dva ekstrema**

Jurij Ravnik

U SPOMIN
SLAVC ROŽIČ

54 **Skupni pogledi
v prihodnost bodo manjkali**

Iztok Tomazin

56 **"Ne, midva greva plezat."**

Janez Primožič

57 **Legende ne nastajajo
o navadnih ljudeh**

Klemen Belhar

SLOVO
MAJA LOBNIK

58 **Alpinistka nemirnega srca**

Boris Strmšek

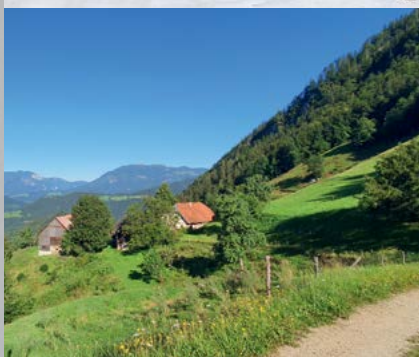
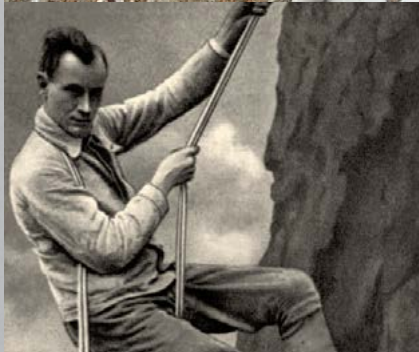
60 **Neukrotljiva zlatolaska**

Dejan Ogrinec

SPOMINSKA POT

63 **Pot zaveznitva Uranov let**

Gorazd Bokšan

KOLUMNNA

66 **Jeklena**

Mateja Pate

PRVA POMOČ

68 **Šibka točka so križne vezi**

Diana Podgoršek

RAZMIŠLJANJE

70 **S Poti v Sliko**

Ksaver Meško

NARAVA

72 **Dular**

Ivan Premrl

74 **NOVICE IZ VERTIKALE**

76 **LITERATURA**

77 **PLANINSKA ORGANIZACIJA**

78 **NOVICE**

79 **U SPOMIN**

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

**PD CELJE MATICA JE V DOBRIH DVEH LETIH OSTALO BREZ
KOCBEKOVEGA DOMA NA KOROŠICI IN FRISCHAUFOVEGA DOMA
NA OKREŠLJU, DVEH PLANINSKIH DOMOV
NA TRASI SLOVENSKE PLANINSKE POTI.**

**SVOJ DAR ZA NOVI FRISCHAUFOV DOM
LAHKO NAKAŽETE NA RAČUN**

**ABANKA CELJE,
TRR: 0510 0801 6743 162.**

DRUŠTVO SE ZAHVALJUJE ZA VAŠ PRISPEVEK.

**POŠLJITE SPOROČILO
SMS S KLJUČNO BESEDO GRS5
NA ŠTEVILKO 1919 IN PRISPEVALI
BOSTE 5 € ZA GRADNJO NOVIH
PROSTOROV DGRS KAMNIK.**

Jure K. Čokl¹

Pred svojim časom

Skalaši

Turistovski klub Skala (TK Skala) je v svojih vrstah združeval zelo različne ljudi različnih nazorov in znanj, kar mu je dajalo širino, ki je bila v tistih časih v športnih združenjih redkost. TK Skala se je v zgodovino zapisal predvsem z alpinistično in smučarsko dejavnostjo, vendar samo zato, ker sta ti dve najbolj izstopali. Številne druge dejavnosti kažejo na dejstvo, da so bili skalašice in skalaši dejansko elita, ki je bila na področju svojega delovanja pred svojim časom.

¹ Jure K. Čokl je doktorand Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Turistovski klub Skala je že ob svoji ustanovitvi predstavljal alternativo. Prva svetovna vojna je bila končana in začinjalo se je obdobje, ko je tudi Slovensko planinsko društvo (SPD) začinjalo iskati nov smoter svojega udejstvovanja v gorah. Če so se prej osredotočali predvsem na vprašanje narodnostnega obstoja v slovenskih gorah, se borili proti ponemčevanju in vplivu nemškega Alpenvereina ter se trudili, da bi čim več poti in koč nosilo slovenska imena, so zdaj morali poiskati novo usmeritev, ki naj bi osmislila obstoj te med Slovenci še kako priljubljene organizacije. Našli so ga v popravilu in nadelavi gorskih poti, gradnji koč in v gospodarski dejavnosti, ki je

bila v letih vojne močno zapostavljena. Ta usmeritev je pritegnila večino dotedanjega članstva, ni pa pritegnila ključnega dela, od katerega je bila najbolj odvisna prihodnost: mladih. Mladi so najprej posredno, potem pa vedno jasneje izražali svoje zahteve po uvrstitvi strme turisticke, kakor so takrat imenovali alpinizem, med enakovredne dejavnosti v sklopu delovanja SPD. Vodstvo SPD temu predlogu ni bilo naklonjeno, zato so se mladi organizirali po svoje – najprej neformalno na sestankih, kjer so brali alpinistično literaturo, se dogovarjali za plezanje na ljubljanskih Šancah ali v Turncu pod Šmarno goro, leta 1921 pa so ustanovili Turistovski klub Skala.

Mladi skalaši med urjenjem (in zabavo) na Turncu pod Šmarno goro
Vir: TMZ, Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice

Skalaši v Sovatni
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice

Že iz usmeritve novonastalega kluba se vidi, da je bil TK Skala alternativa SPD, ne pa tudi opozicija, kakor so to takrat nekateri razumeli. Na primer drugi predsednik TK Skala, Stanko Tominec, je poslanstvo TK Skala razumel kot vzgojno, SPD pa gospodarsko. Večina skalašev je bila včlanjena tudi v SPD, pravila pa članstva v drugih sorodnih organizacijah niso izključevala. Pravih vzornikov niso imeli, kar pomeni, da so usmeritev kluba začrtali sami – nekaj po vzoru drenovcev, Valentina Staniča, pozneje pa tudi Franceta Kadičnika, Juliusa Kugyja, Henrika Tume in Franceta Setničarja. Ključno mesto pri pozicioniranju usmeritve TK Skala pa je imel Klement Jug, ki je dokončno začrtal smer razvoja tega združenja. Brez dvoma lahko označimo za glavnega ideologa Skale, čigar viziji so članice in člani sledili tudi po njegovi smrti leta 1924. Jug je glavni namen TK Skala videl v plezanju prvenstvenih smeri oziroma premagovanju slovenskih sten, ki naj bi jih slovenski plezalci preplezali pred tujci. S tem je želel ohraniti primat slovenskih plezalk in plezalcev v naših stenah, kar mu je, zaradi njegove prezgodnje smrti sicer posredno, tudi uspelo.

Zbor TK Skala
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice

Babji zob

*Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

Skalaši med fotografiranjem

*Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

Metod Badjura

*Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice*

*Postavljanje križa
na Škrlatici*

*Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice*

Leta 1931 je imel TK Skala okoli 300 članov, SPD pa okoli 10.000 članov. To lahko pripišemo dejstvu, da so bili pogoji za sprejem v TK Skala relativno strogi, članstvo v tem klubu pa zaradi avantgardnosti in alternative SPD, predvsem pa zaradi izjemnih dosežkov članstva, elitno. Kandidati so morali najprej prestati poskusno dobo, zanje pa sta morala jamčiti dva starejša člana. Izpolnjevali so tako imenovane turne kontrolne pole in opraviti so morali najmanj tri plezalne vzpone letno. Posebej zanimivo poslanstvo kluba je bilo "izgrajevanje članov v alpinistične oziroma gorniške osebnosti". Med seboj so se imenovali tovariši, povezovala jih je močna pripadnost klubu, pa tudi disciplina in ponos. Spodbujali so tudi individualne uspehe in tekmovalnost. Pravega člana naj bi odlikovali ljubezen do narave, idealizem, skromnost, neupogljiv značaj, načelnost, tovarištvo in iskrenost; v stenah pa pogum, neustrahovitost, železna volja, preizkušanje moči in vzdržljivosti. TK Skala je bil izjemno priljubljen, napreden in apolitičen klub, ki je vključeval ljudi izjemno širokega spektra

političnih in verskih nazorov. Prav možnost vključevanja elite, torej najboljših posameznikov, je dejavnosti dajala širino in kakovost članstva, ki je močno zaznamovalo to obdobje, pa tudi tisto, ki je prišlo za njim. O širokem spektru dejavnosti govorijo številne sekcije (odseki) TK Skala: smučarska, tehnična, rešilna, izletniška, fotoamaterska, publicistična in celo damska.

Smučarska in sankiška dejavnost

O alpinistični dejavnosti TK Skala je v tej številki *Planinskega vestnika* napisanega dovolj, zato to izpuščam, čeprav gre za najmočnejšo in odločilno dejavnost kluba. Kar se tiče smučanja, je bilo to v primerjavi s plezanjem za delovanje kluba le malo manj pomembno. Že leta 1921, istega leta, ko je bil TK Skala ustanovljen, so organizirali prvi smučarski turi – na Veliko in Kriško planino. Pobudnik smučanja je bil Metod Badjura, nekdanji vojak gorske enote v avstrijski vojski. Že leto pozneje so izvedli prvo smučarsko tekmovanje na Rožniku in na Šišenskem hribu v Ljubljani, leta 1927 pa odmevni triglavski smuk s Kredarice v Krmo. Največji pobudnik smučarske dejavnosti je bil Ante Gnidovec, ki je smučarski odsek tudi vodil. Skalaši so smučali v alpskem in nordijskem slogu, za potrebe smučarskih skokov so kupili tudi skakalne smuči. Organizirali so tečaje smučanja in bili med pobudniki ustanovitve Jugoslovanske zimske športne zveze, ki je predstavljala jedro smučarskega razvoja v takratni državi. Skalaši so tvorili tudi državno reprezentanco v smučanju in nastopili na številnih tekmovanjih, tudi na olimpijadi. Do leta 1929 so prirejali še sankiške tekme. Po letu 1930 so se člani preusmerili v turno smučanje, Ante Gnidovec pa je izstopil iz TK Skala in v Ljubljani ustanovil Smučarski klub Ljubljana.²

Kulturna dejavnost

Ob pregledu člankov in fotografij v *Planinskem vestniku* lahko najdemo številne zapise, reportaže in

² Sankanje je sredi dvajsetih nekoliko zamrlo, konec dvajsetih pa so v Iliriji začeli gojiti še hokej na ledu.

*Snemanje filma V kraljestvu Zlatoroga
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

poročila, ki so jih napisali skalaši. Prispevali so tudi veliko fotografij, ki so jih posneli sami. Imeli so foto-amaterski odsek, ki je skrbel za izdelavo promocijskih fotografij, razglednic in fotografij, ki so jih prilagali člankom. Pripravljali so predavanja, ki so jih popestrili s fotografijami. Od leta 1925 so izdelovali tudi dia-pozitive. Nekateri najbolj uveljavljeni fotografi so izšli ravno iz vrst TK Skala: Janko Ravnik, Egon Planinšek, Janko Skerlep, Slavko Smolej in Jaka Čop.

TK Skala je izdal dve temeljni knjigi na področju alpinizma v tem obdobju: *Pomen in razvoj alpinizma* Henrika Tume in *Naš alpinizem* različnih avtorjev. Prva je izjemen prikaz razvoja alpinizma, druga pa prvi plezalni vodnik pri nas.

Posebno mesto v zgodovini TK Skala imata filma *V kraljestvu zlatoroga* in *Triglavske strmine*. Prvega so posneli skalaši, režiral ga je Janko Ravnik, v njem pa so nastopili Joža Čop, Miha Potočnik, Herbert Drofenik in Franica Sodja, drugega pa nekdanji skalaš Metod Badjura, v filmu pa so nastopili skalaši Miha Potočnik, Joža Čop, Uroš Župančič, Pavla Marinko, Milka Badjura in Jože Kunstler. Snemalec v Triglavski severni steni je bil prav tako skalaš, Stanko Tominšek. Oba filma sta bila odmevna.

Gradbena dejavnost

Člani TK Skala so od leta 1921 dalje poskušali dobiti dovoljenje za gradnjo planinskega zavetišča, vendar jim ni uspelo, saj naj bi bil za tovrstno gradnjo pristojen zgolj SPD. Ko pa so s pomočjo prodaje vstopnic za ogled filma *V kraljestvu zlatoroga* nabrali nekaj sredstev, so vendarle zgradili Skalaško zavetišče na Rjavi skali nad Ukancem pri Bohinju. Uradno so ga odprli leta 1934. Med drugo svetovno vojno je bil požgan. Jeseniški skalaši so postavili kočo poleg obstoječe kočice na Rožci, a je bila med vojno požgana tudi ta. Postavili so tudi nekaj bivačkov, dostopnih vsem, in sloviti križ na Škrlatici, posvečen žrtvam nesreč v gorah. Leta 1953 so ga skrivaj podrl.

*Skalaški dom na Voglu
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

V sklopu te dejavnosti lahko omenim še markacijsko dejavnost. Prav skalaši so pod vodstvom Alojzija Knafelca, predstavnika SPD, markirali številne poti. Kot večji plezalci so bili pri tem delu zelo zaželeni.

Reševalna dejavnost

Po prvi svetovni vojni so ekipe reševalnih postaj sestavljali predvsem skalaši, izjemen pomen je imela postaja oziroma takrat imenovana rešilna ekspedicija na Jesenicah, ki je bila blizu ključnim gorskim skupinam, sestavljena iz izkušenih plezalcev in sorazmerno dobro opremljena. Usposabljali in opremljali so reševalce, saj so se zavedali, da so od tovrstne pomoči odvisni tudi sami. ●

Viri:

Vladimir Škerlak: *Zgodovina Alpinističnega kluba Skala, Planinski vestnik*, 1961–62.

Peter Mikša, Elizabeta Gradnik: *Trden kakor Skala*, Planinska zveza Slovenije, 2017.

Peter Mikša, Urban Golob: *Zgodovina slovenskega alpinizma*, Friko, 2013.

Arhiv *Planinskega vestnika*.

Spletna zbirka *Obrazi slovenskih pokrajin*, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/gorenjci/>.

*Reševalci s
ponesrečenim Jugom
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

Peter Mikša¹

Ni ga špika ...

... in ni stene

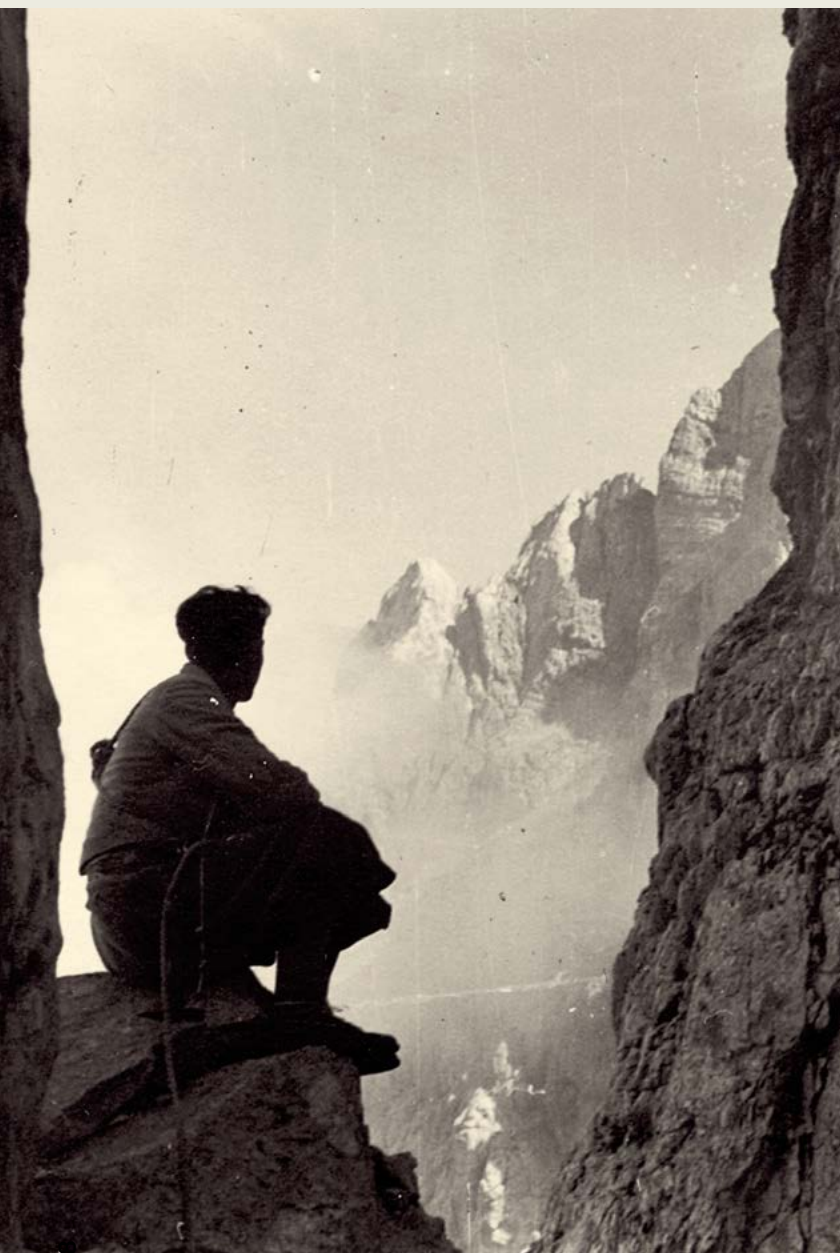
Začetek organiziranega alpinizma na Slovenskem datiramo v dvajseta leta prejšnjega stoletja. Mladina, zbrana v leta 1921 ustanovljenem Turistovskem klubu Skala, je želela sistematično nadaljevati alpinistično delo družbe Dren, Juliusa Kugyja, Henrika Tume in preostalih redkih alpinističnih posameznikov, ki so se pri nas že pred prvo svetovno vojno ukvarjali s to dejavnostjo.

Skalaši so vedeli, da je osnova v dobrem izobraževanju, kar je vsaj na papirju postala glavna usmeritev novega kluba. V klubskih pravilih so zapisali, da so njihove glavne naloge "gojiti turistiko in smuški šport, pospeševati in širiti oboje v strokovnem

športnem smislu /.../, vežbati svoje člane in sploh mladino v strokovnih turistovskih in smučarskih tečajih, prirejati predavanja, tečaje, izlete in ture /.../". Tako je TK Skala začrtal smer slovenskega alpinizma in postavil temelje generacijam, ki so šele prihajale. Prav zaradi tega lahko z današnje perspektive z gotovostjo trdimo, da so uspehi slovenskih alpinistov v naslednjih desetletjih – pa vse do danes – v veliki meri tudi njihova zasluga.

Prva svetovna vojna je za sabo pustila veliko razdejane tudi v slovenskih gorah, predvsem v Julijskih Alpah. Velik del slovenskega ozemlja je z rapalsko pogodbo pripadel Italiji, nova rapalska meja je potekala po Julijskih Alpah (čez vrh Triglava), z rezultatom koroskega plebiscita, določenega v senžermenski mirovni pogodbi, pa je tudi meja z Avstrijo prišla na grebene Karavank. S koncem vojne je Slovensko planinsko društvo izgubilo kar trinajst od sedemindvajsetih predvojnih podružnic, petnajst koč je bilo opuščenih ali uničenih, pet koč pa je po novi državni ureditvi stalo na tujem ozemlju. SPD se je zato v prvih povojnih letih posvetil predvsem obnovi gorske infrastrukture. Konec vojne je prav tako prinesel veter novih idej, ki je zavel tudi v gorah, kjer je mlada povojna generacija videla predvsem nove športne izzive, zato so mladi gorski navdušenci ustanovili svoj turistovski klub. Skalaši (na začetku so se imenovali tudi skalarji) so se družili že nekaj časa pred ustanovitvijo kluba, skupaj so hodili v hribe in plezali, a še v času nastanka kluba je bilo plezalstvo med Slovenci skoraj popolnoma nerazvito. Že vzpon na Triglav, Škrlatico in druge težje dostopne vršace po nadelanih poteh je tedaj veljal za pomemben planinski uspeh, o vzponu po Turskem žlebu se je npr. pisalo tako, da so se bralcem morali jeziti lasje. Redki alpinistični vzponi so v časopisju spadali v *rang* senzacionalističnih novic. Zaradi smrtnih nesreč, ki so se skalašem dogodile že v prvih mesecih po ustanovitvi kluba, pa so bili plezalci tudi primerni za "rumene" vesti. Takrat se je družba iz prvotnega odobravanja alpinistične dejavnosti množično obrnila v histeričen napad na "samomorilce". Že leta 1921 del javnosti Skali, predvsem po smrtni nesreči Karla Tauscherja v severni steni Turske gore, torej še v letu po ustanovitvi, ni bil naklonjen. Med ljudmi je

Dušan Vadeb v Špiku
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

*Zlata naveza (Stanko Tominšek,
Joža Čop in Miha Potačnik)
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

kročila šala, da kratica TKS pomeni "trapasti klub samomorilcev".

Ta nesreča pa je pokazala tudi, kako šibka sta bila znanje in izurjenost skalašev. Lotili so se reševanja ponesrečenega tovariša, a so po nekaj poskusih pristopa do njegovega trupla v steni odstopili. Od tam ga je izvelkel šele 71-letni gorski vodnik Martin Ošep iz Solčave, ki je sam, bos in z vrvjo čez pleča splezal do njega in ga spustil po steni navzdol.

Takšno plezalno stanje je trajalo vse do prihoda Klementa Juga v TK Skala leta 1922. Prav Jug je s svojim prihodom ustvaril prvo jasno ideologijo alpinizma, s svojimi vzponi pa je začel tudi t. i. osvajalno dobo slovenske alpinistike. Njegovi nazori o smotru alpinizma, o tovarištvu, o vzgoji volje ipd. tvorijo osnovo za ideologijo ne le skalašev, ampak slovenskega alpinizma sploh. Jug, sicer filozof, je bil prvi, ki je začel sistematično plezati v prvenstvenih smereh. V treh letih svoje plezalne poti je napredoval od najlažjih plezalnih vzponov do – za tisti čas – izredno težavnih (ocena V). Avgusta leta 1924 se je smrtno ponesrečil med solo prvenstvenim vzponom po zahodnem delu Triglavske severne stene. Smer v Jugovi liniji sta leta 1930 preplezala Pavla Jesih in Milan Gostiša in danes nosi ime Jugov steber.

Jug je svoje plezalne tovariše rad navdihoval z "bojnimi" govori, med njimi tudi s tem: "Sramota je, da so vse že pred nami preplezali tujci. Mi se moramo dvigniti nadnje. Človek zmore veliko, če hoče. In mi moramo hoteti, če naj postanejo vse naše planine v vsakem oziru naše. Kdor izmed narodov se zadovolji z majhnim, izgine. Za velike pa ni veličine nikoli dovolj. Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki!"

Odprl je vrata razvoju alpinistike pri nas, skalašem pa je dal plezalno usmeritev – boj za prvenstvo v stenah med slovenskimi plezanci in tujci kot nadaljevanje predvojnega boja za gore med slovenskimi in predvsem nemškimi planinci.

Narodnoobrambno delo, ki ga je začel SPD s postavljanjem koč, se je s tem nadaljevalo in že v naslednjih letih sta se količina in kakovost preplezanega v naših stenah prevesila na stran slovenskih plezalcev.

Jugova nesreča v Triglavu je za nekaj časa zavrla alpinistično dejavnost, klub je iz nedejavnosti na alpinističnem področju potegnili generacija ljubljanskih in jeseniških plezalcev, ki so ob Jugovi smrti šele začeli plezati, na primer Mira Marko Debelakova, Joža Čop, Pavla Jesih idr. Z vzponom Debelakove v Direktni smeri v severni steni Špika leta 1926 so slovenski alpinisti dosegli zgornjo V. težavnostno stopnjo. Razvijala se je plezalna tehnika, preplezane so bile vedno zahtevnejše smeri in do leta 1941 so naši alpinisti

*Skalaši med šranganjem
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

PLANINSKI VEŠTIK marec 2021 9

Henrik Tuma
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

opravili številne težke plezalne podvige. Poleg novih smeri so v tem času ponovili skoraj vse "nemške" smeri v Julijskih ter Kamniško-Savinjskih Alpah. Kmalu so se usmerili tudi v tujino, predvsem v italijanske Dolomite in avstrijske ter nemške Alpe. Skali so se v tem času začeli pridruževati tudi starejši gorniki, med njimi je bil najpomembnejši Henrik Tuma, ki je podpiral predvsem športne vzgibe planinstva in je za Jugom postal naslednji skalaški alpinistični ideolog. Leta 1930 je Skala izdala – založil pa jo je sam – njegovo idejno knjigo *Pomen in razvoj alpinizma*. Tuma je bil zelo navdušen nad uspehi skalašev, v svoji knjigi je zapisal: "Čez strme in najstrmeje stene plezajo sedaj brez bojazni naši mladeniči in mladenke ... Ni ga špika in ni stene, katerih bi naši plezalci ne zmogli!" Čeprav je bilo še konec dvajsetih let videti, da bo slovenski alpinizem dosegel raven alpinizma pri drugih alpskih narodih vsaj v skalnem plezanju, pa se to v času delovanja Skale ni zgodilo. Kljub številnim lepim in težavnim smerem V. težavnostne stopnje slovenski alpinisti medvojnega obdobja niso preplezali nobene smeri VI. težavnostne stopnje.

Razlog bi lahko bil v značilnosti medvojnega obdobja – to je popolnoma ločen razvoj alpinizma v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah. Posamezne naveze so se specializirale za določeno območje in obdelovale izključno "svoj vrtiček". Kaj se je dogajalo drugje, jih ni niti zanimalo, sploh pa ne motiviralo.

Na zasneženem vrhu
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

Alpinistični klub Skala
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

Največji vpliv v celotnem slovenskem medvojnem alpinističnem udejstvovanju sta imeli matična ljubljanska Skala in podružnica na Jesenicah, ki sta bili protagonistki razvoja, vodilno vlogo – vsaj kar se tiče števila vzponov in tudi glede na število plezalcev – pa sta si razdelili. Prvo obdobje je bila vodilna ljubljanska Skala, v tridesetih letih pa je primat prevzela jeseniška. V Kamniško-Savinjskih Alpah so delovali predvsem ljubljanski skalaši in člani iz mozirske oz. celjske podružnice, v Julijskih Alpah pa člani jeseniške podružnice.

Skalaše lahko označimo tudi kot začetnike zimskega stenskega alpinizma pri nas. V zimskih zasneženih stenah so dobesedno orali (snežno) ledino, ta dejavnost je bila do takrat pri nas omejena na pristope na manj zahtevne vrhove. Med skalaši so se z zimskim alpinizmom največ ukvarjali Uroš Župančič, Mirko Kajzelj, Joža Čop, Miha Arih in še nekateri drugi. Zlasti Župančič se je odlikoval z velikim številom letnih in zimskih vzponov. Številne je opravil sam.

TK Skala se je na občnem zboru 14. novembra 1940 preimenoval v Alpinistični klub Skala, kar je Kraljevska banska uprava dravske banovine 7. februarja 1941 tudi sprejela. S tem je klub potrdil svojo prioriteto usmeritev zadnjih let, novo poimenovanje pa nam pove tudi to, da se je izraz alpinizem v tem času že bolj uveljavil. Aprila 1941, na začetku druge svetovne vojne na Slovenskem, je AK Skala iz Rima prejel dopis, naj člani sodelujejo s sorodnimi italijanskimi organizacijami oziroma pristopijo h Clubu alpino italiano. Tajnik Skale Edi Keržan je kolegom svetoval, naj namesto tega raje vsi po vrsti izstopijo iz kluba, saj ga mora oblast v primeru premajhnega števila članov razpustiti. To se je tudi zgodilo in s tem je Skala prenehala obstajati. ○

Viri:

Arhiv Republike Slovenije, AS 380, Potočnik Miha.

Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice:
Triglavski muzejska zbirka.

Mirko Kajzelj, Herbert Drogenik: *Nas alpinizem*, Ljubljana 1932
France Malešič: *Spomin in opomin gora*; Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah, Radovljica, 2005

Peter Mikša, Kornelija Ajlec: *Slovensko planinstvo*, Ljubljana, 2011
Peter Mikša, Urban Golob: *Zgodovina slovenskega alpinizma*, Ljubljana 2013.

Peter Mikša, Elizabeta Gradnik: *Trden kakor skala*; Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala, Ljubljana 2017.

Boris Režek: *Stene in grebeni: razvoj alpinistike v Savinjskih Alpah (1759–1945)*, Ljubljana, 1959

Henrik Tuma: *Planinski spisi*, Ljubljana, 2000

Henrik Tuma: *Pomen in razvoj alpinizma*, Ljubljana, 1930

Deset najvidnejših skalašic in skalašev po izboru dr. Petra Mikše in Jureta K. Čokla

Skalaši so bili aktivni na številnih področjih. Ustvarjalna širina, ki jo je imelo sicer maloštevilno članstvo, izpričuje, da ideja, da svetovno nazorsko, politično in versko različno opredeljeni ljudje lahko s svojim znanjem sodelujejo v enem klubu, ne da bi to vplivalo na njihove skupne ideale in cilje, presega takratno ustaljeno razmišljanje. Skalaši so navzgor premaknili marsikatero mejo, čeprav se je pravi rezultat njihovega dela na nekaterih področjih pokazal šele po razpadu kluba. Živeli so pred svojim časom, kar daje Skali še večji pomen in ostaja navdih številnim rodovom, ki so izšli iz njene dediščine.

Paula Jesih (1901–1976)

Ljubljancanka je med letoma 1926 in 1933 opravila številne prvenstvene vzpone v navezi z najboljšimi slovenskimi plezalcami tistega časa. Večinoma je v navezah plezala kot vodilna. Njene prvenstvene smeri so dolge, zahtevne in so terjale uporabo klinov. Skupno je preplezala osemnajst prvenstvenih smeri, ki jih je večinoma poimenovala Skalaška, kar kaže na njeno izjemno klubsko pripadnost. Po padcu v Veliki Mojstrovki leta 1933 se prvenstvenih vzponov ni več lotevala, razen epskega vzpona junija 1945 v Triglavski severni steni v navezi z Jožo Čopom, ko sta preplezala novo smer v Osrednjem stebri, od takrat imenovanem Čopov steber. Pavla Jesih danes velja za eno izmed najbolj ikoničnih slovenskih plezalk tega obdobja in tudi sploh.

njen življenjski dosežek, saj je vzpon močno odmeval doma in v tujini. Mira je ves čas plezala kot prva v navezi, kar jo postavlja med najboljše alpinistke medvojnega obdobja. Skupno je opravila približno sto alpinističnih vzponov, od tega triindvajset prvenstvenih. Od leta 1925 je svoje opise vzponov objavljala v *Planinskem vestniku*, napisala je priročnik *Plezalna tehnika*, ki je izšel leta 1933, zbirala je podatke o vzponih na Triglav in v Triglavski steni za načrtovalno monografijo, vendar so izšli le v obsežnem poglavju Kronika Triglava v *Planinskem vestniku*. Članke je objavljala tudi v *Alpine Journalu* in *Nachrichten der DÖAV*. Leta 1930 je kot prva ženska v zgodovini postala članica Avstrijskega alpinističnega kluba.

Vinko Modec in Boris Režek (1908–2003 in 1908–1986)

Najprodornejša naveza v Kamniško-Savinjskih Alpah sta bila v tem obdobju Vinko Modec in Boris Režek. Svoje največje plezalne dosežke sta nanizala v skupni navezi, za njuno največje dejanje pa velja leta 1931 preplezana severna stena Štajerske Rinke. Smer še danes velja za največjo klasično smer v Kamniško-Savinjskih Alpah. Konec tridesetih let sta v Kamniško-Savinjske Alpe vpeljala tudi zimski alpinizem. Kot plezalna učitelja sta bila v alpinističnih šolah dejavna že pred vojno, s prenašanjem plezalnega znanja pa sta nadaljevala tudi po vojni, kjer ju lahko kot plezalna učitelja zasledimo na prvem povojnem alpinističnem tečaju leta 1947 na Kamniškem sedlu. Predvsem Režek je bil zelo dejaven tudi pri zapisovanju in objavljanju plezalnih doživetij. Njegovo najbolj znano književno delo je

Mira Marko Debelak (1904–1948)

Mira Marko Debelak se je TK Skala pridružila stara komaj šestnajst let. Direktna smer v Špiku velja za

Vir fotografij
TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski
muzej Jesenice

¹ Režek je bil tudi olimpijec na zimskih olimpijskih igrah v St. Moritzu leta 1928, vendar kot član SK Ilirija.

zgodovinska knjiga in vodnik *Stene in grebeni* iz leta 1959, kjer je opisal zgodovino alpinizma v Kamniško-Savinjskih Alpah.¹

Ante Gnidovec (1892–1974)

Še kot mladinec se je včlanil v sokolsko društvo, leta 1921 pa je bil eden izmed pobudnikov in ustanovni član Turistovskega kluba Skala, v katerem je imel največ zaslug za razvoj smučarske dejavnosti. Pozneje je postal ustanovitelj in predsednik Smučarskega kluba Ljubljana. Po vojni se je uspešno posvetil organiziranju smučarskega športa: tekačev, skakalcev in sodnikov. Bil je tudi referent v republiškem Komiteju za fizikulturo in kot prvi v Jugoslaviji je postal smučarski sodnik in član mednarodne komisije sodnikov. Imenovan je bil za častnega predsednika Smučarske zveze Slovenije. Bil je tudi član gledališča, kjer je deloval kot igralec in režiser v številnih igrah med letoma 1921 in 1951. Med vojno je bil podpornik OF, zaradi svojega delovanja pa nekaj časa zaprt v taborišču Dachau.

Uroš Župančič (1911–1993)

Uroš Župančič je začel plezati konec dvajsetih let 20. stoletja in bil v desetletju pred drugo svetovno vojno eden naših najpomembnejših in najsposobnejših plezalcev; plezal je tudi v tujini. Plezal je sam in v različnih navezah. Opravil je nad sto prvenstvenih

letnih in zimskih vzponov. Pomembno plezalsko delo je opravil predvsem pozimi in se uvršča med utemeljitelje našega zimskega alpinizma. Pozimi oz. v zimskih razmerah je prvi preplezal Zimmer–Jahnovo smer v Triglavu, Severni raz Travnika, Kaminsko smer v Mojstrovki, Travnikovo grapo, Hudičev žleb v Prisojniku ... Pomemben je tudi kot solist. Posebno mesto v njegovem opusu ima slovita pot PP, ki jo je začrtal z Dušanom Vodebom.

Ivan Rožman (1901–1937)

Bil je med soustanovitelji Turistovskega kluba Skala, alpinist, smučar in turni smučar. S Klementom Jugom je preplezal nekaj klasičnih smeri v Julijskih Alpah. Plezal je tudi zunaj meja, med drugim se je povzpел na Matterhorn, Monte Roso, Monte Cristallo, Marmolado, Piz Palü idr. Znan je predvsem po gradbenih podvigih. Sodeloval je pri izgradnji Doma na Komni, in bil 1933/34 konstruktor ter graditelj skakalnice v Planici (Bloudek jo je začel graditi leta 1932). Leta 1934 je na prvi tekmi na novi skakalnici kot prvi na svetu za pripravo skakalnice uporabil tako imenovani snežni cement.

Joža Čop (1893–1975)

Čop je osrednja osebnost med plezalci in gorskimi reševalci skalaškega obdobja. Plezati je začel leta

1921. Že naslednje leto je skupaj z Janezom Kvedrom, Klementom Jugom in Lojzetom Volkarjem preplezal Triglavsko severno steno po Slovenski smeri. Leta 1927 je začel plezati z Mihom Potočnikom in Stankom Tomiňskom. V slovenskih stenah je preplezal štiriindvajset prvenstvenih smeri, med katerimi je vsekakor najbolj znan vzpon po Centralnem stebru v Triglavu (danes znan kot Čopov steber), ki ga je leta 1945 preplezal v navezi s Pavlo Jesih. Takrat je bil star že 52 let. Plezal je tudi v Zahodnih Alpah, Durmitorju in albanskih gorah, največ pa v Julijcih. Čez Triglavsko severno steno se je povzel več kot tristokrat. Bil je dolgoletni odbornik ter v letih 1938–1940 tudi predsednik jeseniške podružnice Turistovskega kluba Skala.

Leta 1931 je posnel prvi slovenski celovečerni film *V kraljestvu Zlatoroga*; bil je tudi soavtor scenarija in režiser. Njegovi so tudi dokumentarni filmi o ljubljanski proslavi ob 120. obletnici Ilirskih provinc in odkritju Napoleonovega spomenika v Ljubljani, o kajakaštvu in Cerknškem jezeru. Bil je pobudnik gradnje Skalaškega doma na Voglu. Njegove fotografije so objavljali v *Planinskem vestniku* pa tudi v drugih slovenskih in tujih časopisih in knjigah.

Klement Jug (1898–1924)

Sistematični in najaktivnejši plezalec v prvem obdobju Skale je načrtno plezal tudi v prvenstvenih smereh in bil med prvimi slovenskimi alpinisti, ki so uporabljali "primitivne" kline; te je izdeloval tudi sam. S svojo alpinistično miselnostjo in plezalskimi dejanji je najmočneje zaznamoval nadaljnji razvoj TK Skala. Pri doseganju ciljev je zahteval strogo samodisciplino, skrajne telesne in duševne napore, poudarjal je moč volje ter stremel k moralni popolnosti. Jug je v treh letih svoje plezalne poti (od leta 1922 do 1924) napredoval od najlažjih plezalnih vzponov do za tisti čas izjemno težkih. Poleg alpinizma ga je navduševala filozofija, je eden prvih doktorjev Filozofske fakultete v Ljubljani. Zanj velja, da je večino svojih filozofskih nazorov konkretno udeležil v svojem življenju, in to predvsem z alpinističnimi vzponi.

Janko Ravnik (1891–1982)

Navdušen turni smučar je uspešno predsedoval TK Skala med letoma 1922 in 1933 ter še zadnji dve leti, ko je bil častni predsednik kluba. Bil je tudi načelnik njegovega fotografskega odseka – pod njegovim vodstvom je fotografski odsek prispeval velik delež k razvoju planinske fotografije na Slovenskem – sicer pa pianist in skladatelj.

Miha Potočnik (1907–1995)

V TK Skala se je vključil leta 1925 (vzpon na Grossglockner), aktiven pa je postal po zaključenem študiju prava leta 1933. Bil je plezalec, gorski reševalec ter planinski publicist. S Stankom Tomiňskom in Jožo Čopom je plezal v znameniti zlati navezi, ki je preplezala številne smeri predvsem v vzhodnih Julijskih Alpah. Načeloval je jeseniški podružnici TK Skala, po vojni, v letih 1952–1965, Gorski reševalni službi in v letih 1965–1979 Planinski zvezi Slovenije. Med drugim je bil vodja alpinističnih odprav na Kavkaz (1963) in Pamir (1967), med predsednikovanjem PZS je slovenski alpinizem usmeril v tujino z odpravami v Himalajo in druga najvišja gorstva na vseh celinah. Slovenski alpinizem se je v prav v njegovem času postavil ob bok alpinističnih vesil. ○

Tomaž Pavlin¹

Skalaši na olimpijskih igrah

Skala in šport

"Bilo je v času po prvi svetovni vojni. Avstrija je razpadla, slovenski narod se je znašel v položaju, da je moral odločati sam o sebi. Bilo je mnogo navdušenja, mnogo dobre volje, a tudi dosti dezorientacije." /.../ "Mladi rod, doraščajoč v svobodnem okolju", ni več dobro razumel narodnoobrambnih teženj starejše generacije Slovenskega planinskega društva, izhajajočih iz slovensko-nemških razmer avstrijske dobe, "hotelo se mu je poleta, razmaha".

Skakalska tekma v
Mojstrani
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

V novih časih in novi državi je v mladih srcih vse brstelo in kipelo od nepopisnega, neizživete hrepenenja po uveljavljanju, močnih doživetjih in lepoti in naš doraščajoči človek se je zavedal, da ne predstavlja nič manj kot mladina drugih alpskih narodov, le organiziran ni tako načrtno in smotrno kot ona," se je spominjal duha in navdušenja ter odločnosti skalaške mladine Vladimir Kajzelj, skalaš prve generacije in olimpijec leta 1924. In tako so mladi 2. februarja 1921 ustanovili Turistovski klub Skala, ki je v pravilih poudaril, da je namen kluba "gojiti turistiko in smučski sport, pospeševati in širiti oboje v strokovnem sportnem smislu". Obenem so načelno poudarili, da bodo SPD vsekakor stali ob strani: "Nismo konkurenca." Zanimivo je, da so skalaši, nasprotno jezikovni praksi starejše planinske generacije in uporabi izraza društvo, za svojo družino uporabili izraz klub, ki se je v slovenski jezik utiril z uveljavljanjem športnih dejavnosti in športnih klubov. Šport je bil v tedanji slovenski družbi razumljen v ožjem pomenu, kot ga razumemo danes. Prav tako ga je marsikdaj spremljal predsodek, da je to "nekako zabavno igračkano, bolj privilegij višjih slojev", kot so potožili v reviji *Sport* v začetku leta 1921. V slovenski družbi so bili v času športnega porajanja mnogo

bolj organizirani in narodno uveljavljeni ter priznani telovadba in Sokoli (prvo društvo Južni Sokol, 1863) z usmeritvijo v splošno vadbo in tekmovalno telovadbo. Leta 1907 so se Sokoli včlanili v Mednarodno gimnastično zvezo in nastopali na svetovnih prvenstvih. V svetu se je dejavnost imenovala gimnastika, slovenski sokoli pa so jo slovenili v telovadbo in podobno tudi preostali Slovani. Ob sokolih so bili uveljavljeni tudi katoliški orli, ob boku telovadbi pa planinstvo s SPD, a ne turistika oziroma plezanje ali alpinistika. Šport je bil noviteta. Prve združbe s poimenovanjem "sportni klub" so bile na Slovenskem organizirane konec 19. stoletja, najprej nemške in nato slovenske. Najprej so športu in zlasti tekmi, kot osrednjemu elementu športa, utirali pot kolesarski klubi (npr. Klub slovenskih biciklistov Ljubljana, 1887) in nato prvi športni klubi kot Ljubljanski sportni klub (LSK, 1907) – z veslanjem, tenisom in sankanjem – ter Slovenski football klub Ilirija (1911). Nogomet je hitro pridobival težo osrednje športne dejavnosti, Ilirija pa je že pred prvo vojno skromno širila dejavnost s plavanjem, atletiko in tudi že zimskimi športi.

Sledili so prva vojna in slovenski politični prevrat ter ustanovitev jugoslovanske države z novimi mejami in vprašanjem, kako naprej. V letu 1919 so se obnavljale dejavnosti in organizacije ali pa snovale nove. V istem letu se je začelo tudi telovadno in nato športno organiziranje na državni ravni. Sokoli so se konec junija 1919 povezali v enotno Jugoslovansko sokolsko zvezo s sedežem v Ljubljani in poleti 1920 potovali na velik vsesokolski izlet v Prago. Podobno orli. Na pobudo Zagrebčanov je bila septembra 1919 organizirana Jugoslovanska nogometna zveza in decembra 1919 Jugoslovanski olimpijski odbor (JOO).² Ta se je naslednje leto včlanil v Mednarodni olimpijski komite in odposlal nogometno reprezentanco na olimpijske igre

¹ Doc. dr. Tomaž Pavlin je strokovnjak za zgodovino športa s Fakultete za šport Univerze v Ljubljani.

² Namen JOO je bil zastopanje jugoslovanskega športa na olimpijskih igrah, navezovati stike z mednarodnim in nacionalnimi olimpijskimi komiteji idr.

v belgijski Antwerpen, v njej je bil tudi ilirijan Stanko Tavčar.

Slovenski športniki so tvorno sodelovali v procesu. Odborniki Ilirije so bili pomemben člen v slovenskem in v jugoslovanskem panožnem športnem organiziranju po prvi vojni. V začetku februarja 1920 so ilirijani zagovarjali stališče, da je za slovenski prostor prepotrebno organizirati Sportni savez za Slovenijo, ki naj bi prevzel nalogo organizirati šport, ga propagirati, istočasno pa bi lahko vodil tudi agende olimpijskega pododborja. Tako je bila konec aprila 1920 ob nogometni podzvezi in olimpijskem pododboru organizirana Sportna zveza Ljubljana (SZL), ki je nasprotno imenu pokrivala slovensko ozemlje. Sestavljali so jo sportno-tehnični odseki za posamezne športe: plavalni, veslaški, zimsko-športni, atletski, teniški, konjeniški in kolesarsko-motociklistični odsek. Zimske športe so v začetku dvajsetih let predstavljali smučanje, sankanje in drsanje. Sankanje je že sredi dvajsetih relativno zamrlo, konec dvajsetih pa so v Iliriji začeli gojiti še hokej na ledu.

SZL je obstajala le nekaj let, sportno-tehnični odseki pa so po organiziranju državnih panožnih zvez prerasli v panožne podzveze za slovensko ozemlje. Sedeži večine državnih športnih panog in JOO so bili v Zagrebu. Ljubljani in slovenskemu športu je pripadlo vodenje zimskega športa. Podobno je bil v Ljubljani sedež nove vsedržavne sokolske zveze, ki je nasprotno avstrijskim časom posredno vstopila v šolstvo in vplivala na vsebinsko oblikovanje in sokolizacijo šolskega predmeta telesna vzgoja.

A vrnimo se k Skalašem, ki so v luči povojnega navdušenja in športnega brstenja že maja 1919 oblikovali pripravljalni odbor za ustanovitev organizacije. Porodni proces so zaključili z ustanovnim občnim zborom februarja 1921. Hitro so se priključili zimsko-športnemu odseku SZL in dva tedna po ustanovitvi že nastopili na prvem državnem prvenstvu ter ob Iliriji in LSK predstavljali enega od treh temeljnih smučarskih klubov. Skala je iz Ljubljane širila svojo dejavnost v Bohinj, ki je po izgradnji turske železnice pridobival tudi turistično širino s sankško progo in tekmami tako v sankanju kot smučanju. Pobuda je sicer zamrla, zato pa je bila uspešnejša na Jesenicah, kjer se je razvil nov smučarski center, ki je prevzel težo skalaškega smučanja zlasti v tridesetih letih. V letu 1922 je bila za vodenje in organiziranje zimskega športa v jugoslovanski državi ustanovljena Jugoslovanska zimsko-športna zveza (JZSZ), organizacijska osnova je bil zimsko-športni odsek SZL. Prvi tajnik JSZS je postal skalaš Drago Zovko, zatem je tajništvo prevzel ilirijan Joso Gorec.

JZSZ se je že naslednje leto včlanila v mednarodno organizacijo, doma pa je bila članica JOO in s tem je pridobila možnost nastopov na olimpijskih igrah. Ko je bil v olimpijskem letu 1924 organiziran zimsko-športni teden v Chamonixu, ki je bil zatem priznan kot prve zimske olimpijske igre, je tja odpotovala tudi prva jugoslovanska zimsko-olimpijska reprezentanca. V smučarskem tekmovalnem programu so bile le nordijske

discipline, alpske so dobile mesto šele v tridesetih letih. Prvo olimpijsko reprezentanco so sestavljali Zagrebčana Zinaja in Pandaković ter Zdenko Švigelj (član LSK) in skalaš Vladimir Kajzelj. Kajzelj je na 18 km zaostal tri četrtine ure za zmagovalcem, medtem ko sta s Švigljem na 50 km zamudila cilj. Druga disciplina je bila pretežka preizkušnja. S težkimi turnimi smučmi in stremeni Bilgheri, v lahkoatletskih hlačah in sokolski majici na progi z 900 m višinske razlike in v viharju sta Kajzelj in Švigelj prišla na cilj po zaključku žirije. "Zadnji celo tri ure kasneje, ko so bili vsi člani jurije zbrani pri večerji. 50 km 9 ur!" se je spominjal Joso Gorec. Ta in naslednji nastopi so prinesli spoznanje, da je za rezultat potrebna športna specializacija, ki pa je v Skali sprožala različne poglede na namen in cilje smučanja, tudi nasprotno. To se je v Ljubljani odrazilo leta 1927 v odhodu skupine smučarjev okrog Anteja Gnidovca, ki so organizirali Smučarski klub Ljubljana (1928). V letu

1928 sta na olimpijskih igrah v tekih nastopila skalaša Peter Klofutar (18 km, zaostanek za prvim okrog 37 minut) in Stane Bervar (50 km, zaostanek slabi dve uri), na zadnjih igrah v času delovanja Skale leta 1936 v nemškem Garmisch-Partenkirchnu pa je športno težo prevzela jeseniška Skala s poudarkom na alpskem smučanju. V tedaj 17-članski jugoslovanski smučarski reprezentanci, ki je že pokrivala celoten smučarski (nordijsko-alpinski) program, sta nastopila *alpinca* Hubert Heim in Ciril Praček, ki je v alpski kombinaciji med 66 nastopajočimi zasedel 15. mesto.

A olimpijski nastopi so le del skalaškega prispevka razvoju smučarskega športa in Skaline dediščine. Ta obsega tudi številna tekmovanja, ne nazadnje so bili skalaši organizatorji Triglavskega smuka (1927) še pred slovitim Kandaharjem (1928), pa nastope na drugih domačih tekmah, tako tekmah JZSZ kot na mednarodnih, ter gradnjo koč in iskanj novih smučarskih terenov, ki so se po drugi vojni, kot npr. Vogel, Črni vrh nad Jesenicami pa tudi tereni na Krvavcu, preoblikovali v moderna smučišča. Da ne govorimo o prispevku skalašev Staneta Prebiliča in Albina Kolba z delavnico in trgovino "s športnimi potrebščinami". Bi lahko bil to zamelek Elana? ●

*Smučarske ekipe februarja 1941
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice*

Ko gore začutiš kot nekaj živega

Pogovor s Petro Vladimirov

Petro Vladimirov je širša javnost bolje spoznala, ko je leta 2019 izdala knjigo z naslovom *Evforija*. Evforija je ime brutalne ultra tekaške 233-kilometrskje preizkušnje, ki poteka v Pirenejih, čez pet vrhov, višjih od 2900 metrov, povprečna višina trase je 2200 metrov. Petra je tekmo odtekla skupaj s partnerko Žano Andreevo, v cilj sta kot prvi med ženskimi ekipami prispeli po 99 urah, 37 minutah in 22 sekundah.

Večino ljudi v gore uvedejo starši, ti pa si jih vzljubila na mnogih potovanjih v času študija. Potepala si se na Bližnjem vzhodu, po Afriki in Nepal. Kdaj je vzklila želja po potovanjih? So bila ta že na začetku ali postopoma vedno bolj usmerjena v gorske cilje?

Te moram takoj popraviti, tudi mene so v gore uvedli starši. V knjigi je omenjeno, da sem imela ob rojstvu zelo hudo poškodbo – izpah, displazijo kolkov. Bilo je celo vprašljivo, ali bom lahko normalno hodila. Starši so oklevali, ali bi se odločili za operacijo, vendar so jim zdravniki hkrati rekli, naj me čim bolj usmerjajo v hojo. Takrat so starši nasvet povezali s hojo po hribih in ne po mestu, tako da smo v gore zelo veliko hodili. Staršem nekaj časa slediš, nato prideš v puberteto in vse skupaj postane butasto in neumno in *zakaj je tega treba*. Ampak tisto, česar se navadiš v otroštvu, ti ostane.

Si tudi odlična turna smučarka.

Zdaj že. S turnim smučanjem smo začeli v času *faksa*, ko so bili na Komni tečajji turne smuke, tja smo šli za cel teden. Bilo je organizirano, o turnem smučanju pa nismo imeli pojma. Mislim, da sem prve smučke nosila, niti psov nisem imela.

Kaj te pri turnem smučanju bolj navdušuje, narava ali gibanje smučarja v naravi?

Ko ljudje pravijo, kako grozno je, da tri ure hodiš gor, potem pa pol ure smučaš dol, jim jaz govorim: "Saj *fora* turnega smučanja je ravno to – hoja gor, potem nekaj odsmučaš, ponovno nalepiš pse, pa greš še enkrat, raziskuješ ..." Kar mi je res fino, je, da sam ubiraš poti, iščeš prehode. Tega je zdaj žal vedno manj, ker je turnih smučarjev po Evropi neverjetno veliko. Ampak včasih je res užitek, ko pade svež sneg in vlečeš špuro. Seveda je kar naporno gaziti, sploh če je sneg zelo globok, ampak včasih je vredno, včasih je to prav noro. To je neka taka strast, res.

Osvojila si Pik Lenin, tekla v Ladaku na visoki nadmorski višini, tekla okoli Elbrusa. Nekje sem

Petra Vladimirov
Foto Bojan Puhek

Petra je knjigo je posvetila *mulcem*, varovancem Vzgojnega zavoda Kranj, kjer je zaposlena; ti svojo evforijo doživijo med pohodom čez Slovenijo – iz Kranja v Piran, na katerega se vsako leto odpravijo že nekaj let zapored. To je v knjigi druga, vzporedna zgodba otrok, ki med pohodom doživljajo strahove, bolečine, dvome in veselje ob dosežku, povsem primerljivih z dožitjem ultra tekaške gorske dirke. A to sta samo dve od Petrinih nešteti zgodb, zato si nisem mogla pomagati, da ji ne bi vsaj malo zavidala. Ko sem ji to povedala, je odgovorila: "Pa pojdi!" In sem šla. Najprej v njene zgodbe.

prebrala, da naj bi bil tisti sedem tisoč metrov visoki Pik Lenin osvojen z lahkoto. Kako si to misli-la – z lahkoto?!

Treba je poudariti, da to ni težak hrib, ni nekih izrazitih strmin ali tehničnih težavnosti. Vendar je bila v času, ko smo hodili gor, grozna vročina, zato je bil spodnji del, kjer je treba prečiti ledenik, poln zevajočih razpok. Pa ne samo to, tudi sneg se je udiral, ljudje so padali v razpoke, tako da je bilo kar zoprno. Više gori pa je seveda nadmorska višina – sedem tisoč je le sedem tisoč. Imeli smo veliko srečo z vremenom, vendar se je tisti dan, ko sem šla na vrh, vreme začelo kvariti, in ko smo sestopali, smo že bežali pred fronto.

Leta 2001 si bila na trekingu okrog Čo Oja. Tam si srečala slovensko himalajsko odpravo, ki jo je sestavljalo moštvo slovenskih policistov, zdravnik Igor Tekavčič ter zdaj že pokojna Davo Karničar

Malo *odštekano* pa je bilo to, da sva midva s prijateljem Lukom šla tja na lastno pest. Veljalo je namreč, da se v Tibet ne da priti kar tako, treba je bilo najeti agencijo. Midva sva v agenciji kupila potovanje Katmandu–Lhasa, ampak to je bilo nekaj navideznega, ker sva si rekla, da bova nekje na poti, v naselju Tingri v smeri proti Čo Oju, izstopila in šla sama naprej. Luka je potem zbolel in se je moral vrniti, naprej sem šla sama. Še prej sva imela ogromno težav s kitajskimi varnostniki oz. organi, ki te blazno omejujejo. Nikamor ti ne dovolijo iti (to je bilo 2001., ne vem, kako je zdaj), a če plačaš, te spustijo naprej. Znesek plačila vedno nekako zaokrožijo na sto dolarjev. Kar nekaj denarja sva zapravila zaradi tega, ker se je nekdo spomnil, da naju ne spusti naprej; če plačava sto dolarjev, pa lahko greva. Na tak način sem prišla do baznega tabora pod Čo Ojem. Tam je bilo zelo fino, vsi Slovenci so bili blazno presenečeni, pogostili so me, odstopili šotor. Počutila

in Tone Škarja, vodja odprave pa je bil alpinist Viki Grošelj. Takrat si razmišljala, da bi morebiti celo poskusila s plezanjem na osemtisočak, vendar se nato za to nisi odločila, drži?

Ja, v tistih časih smo kar šli. Nikoli nisem razmišljala, kaj vse gre lahko narobe. Še vedno mislim, da se velikokrat tujih krajev bojimo, ker jih ne poznamo. Dejansko pot do pod Čo Oja ni nič kaj zahtevna, razen seveda tega, da je bazni tabor na višini med 5000 in 5500 metrov, kar je že določena višina. Drugače je to zelo zložen sprehod in s Tibetanske planote se dviguješ zelo počasi.

sem se kot v gradu in potem so rekli:

"A greš na tabor ena?"

"Ja, pa grem, ne."

Za to bi res že morala imeti dovoljenje, a jaz ga nisem imela. Vseeno sem šla do tabora ena. In potem se je začel hec, da zakaj ne bi šla še naprej gor. Kljub višini, tabor je namreč že na 6.500 metrov, sem se počutila relativno dobro in dejansko premišljevala: "Saj res, zakaj pa ne?"

Vendar nisem imela opreme, bila sem v čevljih in hlačah za treking. No, potem so se v baznem taboru našli neki tujci, ženske, ki so rekle:

Petra Vladimirov v dolini Khumbu, tekanje v objem Ama Dablama
Arhiv Petre Vladimirov

Petra Vladimirov na turnem smuku nad Bajkalskim jezerom
Arhiv Petre Vladimirov

"Glej, mi počasi odhajamo, pustimo ti svojo opremo, pa pojdi."

Ampak tako *odštekana* pa le nisem bila, da bi kar *iz nule* lezla na Čo Oju.

To idejo sem pestovala še nekaj let in premišljevala, da stvari niso videti tako zapletene in bi mogoče lahko vseeno poskusila. Potem se je začelo dogajati vedno več nesreč, v nekem obdobju je umrlo zelo veliko slovenskih alpinistov; tudi Miha Valič, moj prijatelj, prav na Čo Oju. In takrat sem se vprašala, zakaj že. Mogoče je *brez veze* riniti gor. A sem in tja, mogoče še vse do danes, pomislim, da bi bilo morda vseeno fino iti pogledat, če si že tam, da vidiš, ali ti lahko uspe.

To je bil tudi kraj, kjer so pet let pozneje kitajski mejni policisti streljali na tibetanske ubežnike. Dogodek je videl naš zdaj že pokojni alpinist Pavle Kozjek.¹ Kako si doživela to novico v kontekstu, da si te kraje pred tem obiskala?

Ne samo obiskala, mi smo potem, ko smo bili pod Čo Ojem, s skupinico nekaj Čehov prešli ta prelaz, prav tega, kjer so postrelili Tibetance. Tako da sem bila za nazaj kar malo pretresena tudi zaradi tega, ker smo mi takrat vzeli to tako na lahko: če se da, pa gremo. V resnici bi lahko z enako lahkoto postrelili tudi nas. To je zelo prostran prelaz, zelo odprt, ljudje so tam gori kot pikice in se jih izjemno lepo vidi, tam se ni- maš kam skriti. Sama sem bila zelo pretresena, moram pa reči, da žal ne začudena, saj sva tedaj s sopotnikom od Kitajcev doživela izredne neprijaznosti. Takrat je tam vladalo izrazito čudno vzdušje.

Pred dvema letoma sva bili z Žano spet v Nepalju in sem Nepalce spraševala, kako je tam zdaj, in jim povedala, da sem takrat prečila ta prelaz. Niso mogli verjeti, ker je to izredno nevarno, da, sploh po tistem streljanju, nihče več ne hodi tam čez.

"Velebit ni kraj. Ni gora, kamen, gozd in steza. Ve- lebit je organizem," je eden od tvojih citatov iz blo- ga. Velebit zaseda tudi posebno mesto v "tvojih" hribih. Kaj je tam tako posebnega?

Po Evropi so marsikje res fascinantni hribi, veliko sem hodila po njih, a moram reči, da takšno divjino, takšno neokrnjenost, kot je na Velebitu, najdeš redko kje. V Evropi je povsod vse uhojeno in označeno; ogromno je postojank, ogromno je ljudi. Veletit se mi zdi zelo blizu, dve uri vožnje, pa si v popolni divjini in ta divjina daje možnost, da ga začutiš kot organi- zem, kot nekaj živega, nekaj, kar je še čisto primarno. To je osupljivo. Sploh če greš na Velebit pozimi. Tam ni žive duše. Tam so res samo živali, medvedi, volko- vi, in vse te živali tudi srečaš. To je tisto, kar naredi vtis in je treba doživeti, ker je tako težko opisljivo. Saj so tudi pri nas res divji hribi, so poti, kjer redko koga sre- čaš, ampak tam, na Velebitu, se mi zdi, da je teh širjav tako veliko in uhojenih poti tako malo, da enostavno vpliva civilizacije ni čutiti, se porazgubi. Zaradi tega sem tako navdušena in grem vsako leto čez Velebit v takšni ali drugačni izvedbi ter zmeraj odkrijem ne- kaj novega oziroma verjamem, da ogromno stvari o Velebitu še ne vem in jih bom odkrivala še kar nekaj časa.

"Cilj je le poslednje dejanje v nizu mnogih, prazno samo po sebi. Z vso veličino ga napolni opravljena pot," praviš v *Evforiji*. Torej lahko tudi ta izjemno

¹ Kitajska obmejna policija je med streljanjem na tibe- tanske begunce na prelazu Nangpa La ubila tudi nuno. Pavle je fotografijo poboja poslal v svet. Dogodek je bil povod za indijsko-ameriški film *Sladki rekviem*. (Op. ur.)

težak tek, ki sta ga z Žano opravili in ga opisuješ v svoji istoimenski knjigi, razumemo kot del tvoje poti, ne kot cilj?

Ja, seveda, ja. Vsa zgodba, ki se tke na poti, vsa doživetja, težka, dobra, vse zablode, zgrešene stvari, ki jih na neki poti doživiš, vse tvori zgodbo, ki jo cilj samo nekako zaokroži. Cilj postavi samo piko. Dogodek, osvojitve cilja, bi bil pravzaprav zelo banalen, nič kaj posebnega sam po sebi, če ne bi bilo vsega tistega prej. Tako menim tudi za vsako drugo stvar, mogoče tudi za vsako potovanje, za vsako goro, ne samo za športni dosežek, ampak tudi za čisto osebni dosežek.

Na taki poti spoznaš svoje skrite moči, ki te pone-sejo naprej, ko je najhuje. Kako intenzivno je to doživetje?

Ja, to tudi mene vedno znova fascinira. Zmeraj vem, da to obstaja, kar je pa neverjetno, je, da si velikokrat tako do skrajnosti fizično ali psihično dotolčen, da se ti zdi absolutno nemogoče od tu naprej sploh še kam iti. Pa se da! Takrat se ti zdi, da se vse na svetu postavi na svoje mesto in te potegne naprej; gre za nekakšen elan, prepород, neverjeten občutek pomirjenosti z vsem: "Ej, vse bo v redu, saj vse štima, saj vse teče naprej."

Ultra preizkušnje so mi dale to izkušnjo, ki jo lahko prenesem tudi v življenje. Mnogokrat imamo kakšne osebne zgodbe, stiske in včasih misliš: tole zdaj pa res nikamor ne gre ali: zdajle se dogaja nekaj tako slabe-ga, da ni mogoče, da bo še kdaj *fajn*. Iz te izkušnje sem potegnila, da take stvari minejo in da bo vsaka stvar nekoč v redu. Mogoče se na *ultrah* to hitreje zgodi in v življenju včasih traja dalj časa, ampak ti preobrti, to je res nekaj zelo izjemnega, ja, še vedno me navdušujejo.

Knjiga ima dva dela, v enem popisuješ 233-kilometrski tek po Andori, drugi del, kot je bilo ome-njeno že v uvodu, pa vzporedno opisuje hojo od Kranja do Pirana z otroki Vzgojnega zavoda Kranj. Gre za otroke s težavami, ki jim v življenju ni bilo prizaneseno. Ali meniš, da jim izkušnja večdnevne hoje in spremljajočih bolečin, ki je na osebnem nivoju povsem primerljiva s tvojim večdnevni-m tekom po gorah Andore, za vedno pusti pozitivne sledi?

Namen te hoje je, da bi jim pustila sledi. Včasih sem imela občutek, da jim ne, ker so le mladostniki in velikokrat igrajo neko brezbriznost, pogosto jim je vse bedno. Ko pa se pogovarjam z njimi, ugotavljam, da odnesejo občutek, da zmorejo, in to jih povsem očara. Letos je bila z nami neka punca, ki je rekla: "Šla sem, da poskusim, ali bom zmogla." Oziroma ona je že kar rekla: "Prišla sem si dokazat, da zmorem." Sama skoraj še teže doživljam njihove zgodbe kot pa kakšne svoje, ker res vem, kako jim je težko, in sem blazno nervozna, ali bodo vztrajali in kako bodo to prebro-dili. Bolečin in trpljenja jim jaz ne morem odvzeti in tudi ni smisel v tem, da bi jim. Sami jih morajo prebro-diti. Kako je bilo pretresljivo, ko je ta punca vmes, ko je imela strašne žulje in nekajkrat krize, jokala, a ne od bolečine, temveč ker se je ustrašila, da ji morda ne bo uspelo. In kako je bila potem na koncu resnično srečna.

Preteklo leto, poleti 2020, je bila sploh izjemna skupi-na, vsi so se borili za to, da bi prišli do cilja, in prvič se nam je zgodilo, da se nihče ni niti malo peljal. V sku-pini smo imeli enajstletno deklico, pa dvanajstletnega fanta, ki na prvi pogled res ni bil videti kak športnik, bil je tudi malo bolj okrogel, veliko za računalnikom, že na Jošta je zaostajal in sem mu morala nositi na-hrbtnik. Spraševala sem se, ali bo sploh kam prišel; ampak je grizel in njemu se je prav videlo, kako hoče priti do cilja, boril se je in ni hotel odnehati. Ko je vi-del druge, da vztrajajo, je rekel, da bo prišel tudi on do konca, četudi po vseh štirih.

Tako da – to jim ostane, vendar vseeno nočem preveč romantično gledati na te stvari. Vsi me sprašujejo, ali se jim potem življenje zelo spremeni. Ne, to je pač le ena izmed izkušenj, ki jo doživijo, in jo lahko pozne-je povlečejo na plan; ampak da bo zaradi tega pohoda zdaj vse v njihovem življenju super *fajn* in rešeno, to se seveda ne zgodi. Je pa to zelo močna izkušnja.

Kaj meniš o pristopu ABC, ki ga zagovarja Reinhold Messner (No Artificial oxygen, no Bolts, and no Communication)² – od-poved tehnologiji, da bi ohranili doživetje?

To je tisto, čemur jaz poskušam slediti tudi pri tekaških tekmah, se pravi, da je čim manj podpore, ki si jo vlečemo v hribe. Medve z Žano sva si, ko sva te-kli, iskali čim bolj takšne teke, ki so samooskrbni, se pravi brez postojank, okrepčevalnic ob poti, ki niso

² Brez kisika, brez opreme in brez komunikacije.

Pik Razdelnaja,
6158 m, in Petra
Vladimirov
Arhiv Petre Vladimirov

označeni, torej tečeš po sledi GPS. Takšna je bila Evforija, pa tudi okoli Elbrusa sva imeli samo sled GPS. Enkrat sva šli tudi na tek čez puščavo, 260 km, samo po sledi GPS.

Kar zadeva hribe, zagovarjam enako. Če greš sam, je to tako ali tako v smislu tega pristopa. Seveda, mobilni telefon imam in vnaprej si pogledam vremensko napoved. Pozimi, ko hodim, pa so kočice tako ali tako zaprte. V kočah tudi zelo zelo redko spim, saj se sploh ne spomnim, kdaj sem zadnjič, mogoče ko smo kam peljali otroke. Res mi je bolj ljubo, da je vse čim bolj neokrnjeno, da je čim manj ljudi, to iščem. Najraje grem po poteh, ki so neoznačene.

Je približek temu pristopu tudi, ko se sama odpraviš v hribe in tam prespiš?

No, saj to ni nič posebnega. Ja, velikokrat grem v bivak prespat, to mi je *ful* dobro. Zdi se mi, da je stvar, ki te čisto *zresetira*. Ne samo da greš za en dan, ampak da preživiš noč v hribih, prespiš in se zjutraj tam zbudiš. To je stvar, ki si jo nujno nekajkrat na leto privoščim. Ena od takih *odštekanih* zgodb je bila, ko sva z Žano tekli čez Bajkalsko jezero v Rusiji; gre za organiziran tek od obale do obale. Rekli sva si, če sva že tam, poiščiva še kakšne turnosmučarske variante. In res, po spletu sva se povezali z nekim fantom. Bil je zelo prijazen in je rekel, da naju bo peljal na turni smuk. Dobili smo se in za štiri dni šli na turno smuko v neke hribe. Sredi ničesar so nas odložili iz taksija in potem smo hodili 14 km navzgor, nositi smo morali stvari za štiri dni. Nastanjeni smo bili v neki dolinici, kjer je bilo več iz debel zbitih hišk, med katere je bila zatlačena izolacija. V hišici smo zakurili litoželezno peč. Zunaj je bilo -40, notri je bilo po moje +40, bili smo v gatah. To je bilo pa res noro, to je bil tak odklop, ko si sredi neke Sibiri je v neki zimuh – oni tem hišicam rečejo zimuhe – z nekim fantom iz Irkutska. Čez dan smo smučali, zvečer smo se vse sorte pogovarjali, imaš občutek, da si na koncu sveta oziroma da niti nisi več na tem svetu.

Na eni od tvojih zadnjih fotografij, s turnega smuka v Švici, je na FB snežna prepelica. Kaj ni privilegij, da lahko fotografiraš tako redko žival?

Bile so celo tri. Meni so te živali tako smešne, ker imajo varovalno barvo. Če bi bile pri miru, jih ne bi videla, ampak ko prideš blizu, se ustrašijo in premaknejo. V tistem grmu sta bili še dve in potem, ko je ta, ki sem jo fotografirala, stekla, sta še tisti dve zleteli ven. Tako da ja, to so privilegiji. Seveda pozimi teh živali ni toliko. Ampak prej, ko sva govorili o Velebitu, tam pa res srečaš medveda in volka, kar je veličastno. Vsi, ki jim to pripovedujem, rečejo: "Ojoj, to so pa same grozne živali." Vendar ni res. Ko sem peljala mamo na Velebit, sva srečali medvedko z mladičem in je šla stran od naju, nič takega se ni zgodilo. Bili smo kakšnih sto metrov narazen, kar naenkrat smo se zagledali, zdolgočaseno naju je pogledala in odhlačala naprej v svoji smeri, medve pa sva čisto trdi od strahu tekli v drugo stran in prepevali partizanske pesmi, da bi jo pregnali. Pa volka sem videla, ko sva z Žano tekli po Velebitu po neki zelo neobljudeni stezi, je kar naenkrat skočil iz grma. Mislila sem, da je srna, potem pa sem videla, da je čisto drugačen, da ima velik rep, da je pravzaprav en velik pes, in šele nato me prešine: aha, volk.

Ko sva že pri živalih in bitjih, v Evforiji si o teku v Andori skozi pokrajino Viale del Madriu napisala, da so tam gozdne vile, samorogi in zlati prah. Ali so tudi v naših gorah taka bitja in kje so?

Veš kje – v Bohinjskih gorah. Tam so tudi škrti in zlati prah, sploh jeseni, ko so macesni! Pa tisti kraji proti Planini pri Jezeru, seveda ne samo po uhojenju poti, če malce raziskuješ te planine, Krstenico in tam naokoli ... Ali če greš zgodaj poleti ali pozno spomladi proti Prehodavcem. Oziroma Triglavsko jezera, meni je ta dolina pozno spomladi ali jeseni strašno lepa. Tudi mi imamo tukaj zlati prah, nič bat. ○

Koča na Vojah v novi podobi

Ledeniška dolina Voje v osrčju Triglavskega narodnega parka, kjer se Triglavsko pogorje strmo končuje z izvirom reke Mostnice, že od nekdaj navdušuje popotnika, planinca ali domačina nad mogočnostjo narave. Kako tudi ne, saj se Mostnica že na začetku svoje poti, tam pod strmimi pobočji Grintovice oz. *Grintojce*, globoko zareže v skalovje in dramatično oblikuje ozko sotesko vse tja do prve vasi – Stare Fužine.

Na robu gozda ob vstopu v dolino, kjer se začnejo odpirati bujni pašniki, ki jih pomladi in jeseni napolnijo krave in konji vaščanov Stare Fužine, je leta 1982 Planinsko društvo (PD) Srednja vas v Bohinju s prostovoljci in finančno pomočjo takratnih delovnih organizacij zgradilo planinski dom.

Dom na Vojah, nekoč imenovan po bohinjskih praborcih, ki so leta 1941 organizirali vstajo v bohinjskem kotu, še danes predstavlja vstopna vrata v triglavsko kraljestvo, ob povratku pa poslednja vrata. Desetletja obratovanja tega zatočišča so zahtevala, da se prilagodi novim časom. V pičlih dveh mesecih, v mesecu oktobru in novembru 2020, je kočica v dolini Voje dobila popolnoma novo podobo. Šlo je za zaključno fazo prenove, saj sta bili pred tem že izvedeni elektrifikacija in priključitev na javni vodovod. PD je kočico tudi legaliziralo in s tem pridobilo gradbeno in uporabno dovoljenje. Tako je kočica pred kratkim vstopila v novo obdobje.

Projekt je izjemen, saj tudi v slovenskem merilu ni veliko planinskih društev, ki bi se lotila tako obsežne sanacije in legalizacije planinskih objektov. Izdelani so bili elaborat gradbene fizike, energetska izkaznica ter projektna dokumentacija, kar je zahtevalo zamenjavo zunanjih oken in vrat, toplotni ovoj celotne stavbe z novo fasado in zamenjavo peči na trda goriva s toplotno črpalko z ustreznimi zalogovniki tople vode. Ker gre v primeru kočice na Vojah tudi za občutljivo območje Triglavskega narodnega parka, so pristojni soglasjedajalci zahtevali prekritje kočice z macesnovimi deskami, na fasadi pa je bilo treba montirati macesnove nebarvane opaže.

Skupaj z najemnico kočice Jano Zupanc je PD uspešno kandidiralo za pridobitev evropskih sredstev iz evropskega sklada za regionalni razvoj. Ocenjena vrednost projekta, prijavljenega na razpis, je bila nekaj manj kot 150.000 evrov, od tega je bilo odobrenih dobrih 100.000 evrov nepovratnih sredstev. PD je iz svojih sredstev krilo dodatna dela, kot so strelovod, macesnova kritina, elektroinštalacije, odvodnjavanje, betoniranje terase, novo keramiko na balkonih in dodatne elektroinštalacije, to je dela, ki niso

bila vključena v evropski projekt energetske sanacije. Po opravljeni obnovi smo ponosni, da so vsa dela izvedli domači bohinjski gradbeniki in obrtniki. Njim se še posebej zahvaljujemo za kakovostno in hitro izvedbo. Prenovljena Planinska kočica na Vojah je v ponos vsem, še posebej pa Bohinjкам in Bohinjcem.

Planinska kočica na Vojah je zasijala v novi podobi. Arhiv PD Srednja vas v Bohinju

*Pogledi proti
Mangartu z Male
Rateške Ponce
Foto Peter Strgar*

Na Ponci brez punce, pod Ponco s punco

Kaj je neprecenljivo

Z gospo S. sva del poletnega dopusta preživela v njeni hiši v Beli krajini. Pobarvala sva lesena okna, pokosila travo, plavala v Kolpi, pohajala po Gorjancih in Metliki. Gospa S. se je veliko smejala, bila mi je všeč. Živela in delala je v Ljubljani. Med vožnjo domov me je vprašala, koliko časa bi bil pripravljen vložiti v njeno belokranjsko hišo. Z mojim odgovorom očitno ni bila zadovoljna in me je čez tri dni telefonsko odslovila.

Čeprav mi je ostalo še nekaj drugih veselj, sem se cel teden smilil sam sebi, nato pa sem dojel, da potrebujem pravo pustolovščino v gorah. Če se ti življenje zazdi brez pomena, moraš vsaj malo tvegati.

Takrat ti hitro postane jasno, da še kako rad živiš. Najprej sem opravil kondicijsko turo na Kukovo špico, čez teden dni pa je prišel na vrsto pravi cilj: severni greben Visoke (Rateške) Ponce.

Po tolažbo v višave

Greben sem opazil leto prej z Male Ponce. V nahrbtnik so poleg običajne opreme romali še plezalniki in čelada. Tako kot leto poprej sem štartal po stopnicah planiške velikanke, nato pa ujel dobro nemarkirano stezo, po kateri sem nadaljeval proti sedlu med Visoko in Malo Ponco. Malo pod sedlom sem skrenil in nadaljeval levo po melišču, ki se je zožilo v zloveščo grapo. V zatrepu grape je smrdelo po žveplu. Prvič me je stisnilo in vprašal sem se, ali je moja samotna tura dobra ideja. Za moj že tako načet ego bi bilo odnehati ob prvi oviri prava katastrofa, zato sem v teku

prečil grapo in vstopil v položne sončne plošče, obrnjene proti vzhodu.

Začel sem kar v pohodnih čevljih, a sem se kaj hitro preobul v plezalnike. V njih je bilo plezanje po položnih, slabo razčlenjenih ploščah druge, mestoma tretje stopnje pravi užitek. Po sto metrih sem dosegel s travo in ruševjem poraščen greben. Preobujem se nazaj v planinske čevlje. Ta del je bil od daleč videti najlažji, v resnici pa se je izkazal za najbolj neugodnega. Na grebenu najdem strm koridor med ruševjem. Vzpenjanje ni pretežko, saj se lahko vlečem za veje ruševja. Vseeno molim, da ne gre za slepo ulico, saj si sestopa

po tem terenu nikakor ne želim. Širok greben se zoži v skalnat grebenski zob, katerega je treba prečiti. Plezalniki se spet selijo iz nahrbtnika na noge. Najprej grem skrajno desno in za vogalom prepoznam mesto, kjer sta se moja predhodnika varovala z vrvi. Prispevek o plezanju grebena sem našel na spletu. Tolažilo me je dejstvo, da sem na pravi poti, potrlo pa to, da se tega nerodnega in na videz krušljivega mesta sam in brez vrvi najraje ne bi lotil.

Sestopil sem nekaj metrov nazaj in poizkušal po levi varianti. Že prvi oprimki so se zamajali, zato sem misel na to levo varianto opustil. Na koncu sem na vrh zoba pripelzal kar naravnost po strmi počki, ki se je na srečo položila že po nekaj metrih, poleg tega pa jo je odlikovala odlična skala. Na vrhu zoba sem mislil nadaljevati v isti smeri, a sem se zgrozil, ko sem videl, da je tu sestop navpičen, če že ne malo previsen. Poleg tega skala ni bila najboljša. Bil sem v škripcih. Povratek brez vrvi bi bil tvegano dejanje. Prekleti hribi, prekleta vse, kaj mi je tega treba!

Kot v posmeh se iz kočice Zacchi zasliši živa glasba – meni ljubi stari *rock*. Prepoznam *The Sound of Silence* Simona and Garfunkla. Pogledujem po telefonu, malo zato, ker me zanima, koliko je ura, še bolj pa zato, da vidim, če je kaj signala. Sprašujem se, ali naj pokličem reševalce. Zberem se in še enkrat pregledam teren okoli zoba. Odkrijem mesto, kjer bi se dalo sestopiti. Ko je deset kočljivih metrov mimo, prečim v glavni masiv Visoke Ponce. Nadaljevanje poteka po zahodni, italijanski strani. Najdem lepo prehodno polico, za katero upam, da me bo pripeljala v žleb, ki vodi pod lepo razčlenjeno vršno steno. Polica je položnejša od žleba, zato se mu približuje počasi. Neha se komaj meter in pol nad žlebom, v katerega je možno brez težav sestopiti. Vršna stena je prava poezija. Dvojka, morda kakšno mesto trojke v odprti steni in dobri skali. Kmalu stopim na greben, bolje rečeno planoto severno od vrha. Planota je polna na debelo razklatih balvanov. Ti pričajo o neusmiljenosti naravnih sil, ki so oblikovale ta divji košček gorskega sveta. Globoko pod seboj uzrem planiške skakalnice. Čaka me še eno mesto, ki ga prepoznam s slik na spletu. Nekaj metrov grebenske rezi je treba prečiti z opornim plezanjem, tako da se z rokami oprijemaš samega grebena, z nogami pa stopaš po položni plošči pod grebenom. Mesto je lahko in zabavno, prav nič kočljivo.

Na vrhu sem srečal skupino spoštovanja vrednih gopca, ki so prišle po drzni ferati iz italijanske smeri. Vse bi po letih že lahko bile babice. Medtem ko skupaj občudujemo neverjeten razgled, slišim eno od njih, kako sama sebi zamrmra: "Pa to ne moreš verjeti!"

Ponca je zaradi svoje skrajne lege med vzhodnimi in zahodnimi Julijci izjemno razgledišče. Na zahodu je kot na dlani vidna severna stena Malega Koritniškega Mangarta. Gre za eno najbolj strmih sten v Julijcih. Levo od Cozzolinijeve zajede se pne nezgrešljivi raz, kjer je legendarni Franček Knez potegnil smer z ustreznim imenom Meč. Spomin mi odtava slaba tri desetletja nazaj, ko sva z Andrejem to lepo in

zahtevno smer brez težav preplezala in med plohami sestopila po mokri Via della vita. Andrej je imel takrat komaj devetnajst let in morda je bil tisti čas najmlajši ponavljalec te slovite smeri.

Sestop z Visoke Ponce v Tamar me vrne v sedanjost. Dolg je in naporen, še posebej zato, ker me je greben dobro namučil. Tamar se bliža po polžje počasi. Lepo je vidna še ena stena, ki je pomembno zaznamovala slovenski alpinizem – severna stena Travnika. Pot s Srednje Ponce v Tamar je dovolj zahtevna, da ne dovoljuje preveč sanjarjenja. Počasen sem, "babice" so mi stalno za petami. Pri koči v Tamarju srečam znanca, mlad zakonski par. Oba sta navdušena in zagreta športna plezalca z vzponi do 8b (naj mi oprostita, če sta slučajno že presešla to mejo). Pravkar sta se vrnila z Jalovca. Ob pivu pomodrujemo in se strinjamo, da te športno plezalni trening ne pripravi na celodnevni pohod po gorah. V družbi se pot do Planice, kjer končamo turo, ne vleče preveč.

Zgodba iz mladosti

Po Meču z Andrejem skleneva, da je čas za največje dosežke. Teden dni kasneje vstopiva v še eno Frančkovo mojstrovino – v smer Črni biser v Travniku. Če bi uspela, bi opravila šele četrto ponovitev. Na vstopu naju pričaka vrvi, ki je fiksirana dvesto metrov višje v smeri. Nekaj dni prej je v smeri prišlo do prave drame,

saj je vodilni plezalec padel kar 80 metrov in si pri tem polomil gležnje. Vrv je ostala od helikopterskega reševanja, kombiniranega z drzno akcijo reševalca v steni. Ko vstopava, vrvi visi kot priča in svarilo. Tal se dotika kakih dvajset metrov od stene, tako da o strmini

Velika Ponca z Male
Foto Miro Masnaglav

*Ključno mesto na grebenskem zobu
Foto Miro Masnoglav*

in težavnosti nimava nikakršnih utvar. Andrejev bratranec je rateški gorski reševalec. Obljubila sva mu, da bova vrvi sprostila, da jih bo potem lahko pod steno pospravil in odnesel v dolino. Kljub svarilnim znakom uvodne raztežaje tekoče preplezava in kmalu sva v Ašenbrenerju. Črni biser si s to slovito klasiko deli nekaj raztežajev. Ašenbrener je brez dvoma najslavitejša klasična smer nad Tamarjem. Značilna mesta imajo svoja imena. Pod Vilicami (mesto je dobilo ime po skalnem stebriču v obliki vilic) prečiva nekaj metrov levo, najprej v Debeljakovo varianto Ašenbrenerja, nato pa še malo naprej v Črni biser.

Na vrsti sem, da preplezam težko ploščo. Na zadnjem dobrem stopu pogledujem navzdol na dober klin, ki je kakšen meter pod mojimi stopali, in preračunavam potek morebitnega padca. V vznožju stene zagledava Andrejevega bratranca, ki je prišel po vrvi. Kar nekaj časa cepetam na mestu, preden se odločim in naredim nekaj kočljivih gibov v gladki plošči. Andrej hitro pride za mano, sprostiva vrvi in opazujeva, kako odletijo proti vznožju. Bratranec se je pošteno načakal. V vznožju pospravi vrvi in sestopi v varno dolino. Kar malo sva mu nevoščljiva. Čez dve, tri ure bo že srebal juhico in jedel pečenko. Kaj podobnega se nama pač ne obeta.

Na naslednjem težkem mestu je Andrej vodilni. Za oporo nima dobrega klina kot jaz, pač pa dva slaba. V divji borbi zabije blizu obstoječih klinov še dva svoja, še slabša, vse štiri kline poveže z vrvicami, spleza težavno mesto in me varuje na dobrem stojišču. Pogledujeva na roko narisano skico enega od ponavljalcev. Skica kaže, da sva preplezala glavne težave, žal pa se videno ne ujema z skico. Po nekaj metrih lažjega sveta se vse konča v navpičnici. Pogledujem proti levi, žal v izredno izpostavljeni prečnici ne vidim nobenega klina, pa tudi glede na skico gre smer naravnost.

Začnem se plaziti po sumljivi luski, za njo zabijam klin in se po njih previdno vlečem naprej. Z vrha luske dosežem rob kakšnih 20 centimetrov velike strehice. Za njo od spodaj navzgor zabijem klin in ga obremenim pravokotno ven na steno. V tem trenutku odleti vsa skala nad klinom, klin – in seveda moja malenkost. *Uletim* na kline, zabite za lusko. Tok časa se upočasni, dojemanje dogajanja se neverjetno izboljša – kot bi gledal počasni posnetek. Klini in zagozde drug za drugim letijo iz razpoke med lusko in trdno steno. Pred vsakim ruvanjem varovala začutim raztegovanje vrvi in upam, da se bo padec končal. A vsakič se motim in spet poletim v prostem padu. Med padcem se z nogami dotaknem nekoliko položnejšega sveta. Obrne me na glavo, potem pa klin, ki sem ga prej zabil pod lusko v dobro skalo, končno zadrži moj padec. Dobrih dvajset metrov dolg polet končam pri Andreju. Situacija je nekoliko komična, saj se gledava iz oči v oči, le da jaz visim kot netopir, obrnjen z glavo navzdol. Andreju ni do smeha. Bled je kot stena. Zagleda kri, ki mi priteče iz ušesa, in najprej pomisli, da sem staknil hudo poškodbo glave. Povsem otrpel je. Prosim ga, naj me spusti še dober meter do police, da se bom lahko postavil na noge. Oba sva v šoku. Kri v ušesu je posledica raztrganine na ušesni mečici, ki jo je povzročil pašček na čeladi. Obeh rok zaradi krča ne morem premikati v ramenskem sklepu, vse ostalo normalno funkcionira. Kaže, da bova lahko sama sestopila. Andrej me spušča z vrvjo, jaz pa sem dovolj pri sebi, da uredim stojišča. Med sestopom krč v levi roki popusti, kar dodatno olajša sestop. Dolg dan končava v jeseniški bolnišnici, kjer dežurni zdravnik ugotovi, da so vse kosti cele. Hrbet in rame so polne modric. Zdravnik pravi, da so moje poškodbe še najbolj podobne tistim od policijskega pendreka.

Jeseniški doktor bo že vedel! Ob ruvanju klinov se je del luske razsul v kup kamenja in očitno me je pri tem nekaj kosov zadelo. Doma med mukotrpnim tursiranjem zaprisežem, da v hribih ne bom nikoli več plezal. Že čez nekaj tednov pojem zarečeni kruh in uživam v južni steni Skute v pravi jesenski pravljici, v Črni Biser pa se res nikoli nisem vrnil.

Danes, ko je natančno skico smeri možno dobiti na spletu, je jasno, da bi moral zaviti levo. Na tej skici je mesto padca označeno kot "Zgrešena varianta". Vrisan je tudi klin, ki je zadržal padec in mi po vsej verjetnosti rešil življenje. To je bilo nedvomno moje najbolj dramatično doživetje v gorah, ki se ga zaradi srečnega razpleta z nekoliko skaljenim veseljem pogosto spominjam.

Spet pod Ponco

Samotna tura na Ponco je vsekakor pripomogla k prebolevanju gospe S. Kmalu po turi sem spoznal Mojco. Dve leti pozneje skupaj dopustujeva v Ratečah. Enega od dopustniških dni se odpraviva plezat v prelepo plezališče v Remšendol pod Rabeljskimi špicami. Med dostopom naju ekspresno prehitijo starejši par. Gospa mi je precej znana, a ne vem, od kod? V plezališču je že še ena italijanska naveza. Kličejo se po imenih in takrat se mi posveti. To sta Nives Meri in Romano Benet, prvi (in najbrž edini) zakonski par, ki je skupaj osvojil vseh štirinajst osemtisočakov. Za povrh sta to opravila v elegantnem slogu, brez dodatnega kisika in pomoči šerp. Osvajanje osemtisočakov je za nekaj let prekinila Romanova bolezen, ki bi lahko bila usodna. Čeprav bi Nives lahko postala prva ženska z vsemi osemtisočaki, je to med Romanovo boleznijo ni zanimalo. Ko je Romano po dveh presaditvah kostnega mozga in po treh letih povsem

ozdravel, sta skupaj osvojila še preostale osemtisočake. Nives in Romano plezanje končata pred nama. Ko naju pozdravita ob odhodu, izrazim veselje, da smo se spoznali. Romano začudeno vpraša: "Zakaj pa?" Odrvnem, da vem, kdo sta. Romano pa med smehom reče, da to ni nič takega. Morda osvojiti vse osemtisočake v poplavi izjemnih dejanj, ki smo jim priča v alpinizmu in športu na sploh, res ni tako zelo izstopajoče. Tudi kruto življenje nekaterim naloži hude preizkušnje. Da osvajaš osemtisočake z nekom, ki ga imaš rad in se imaš pri tem lepo, je pa vsekakor neprecenljivo. Dan pred srečanjem z znamenitim parom se z Mojco sprehodiva v Tamar in malo najprej do slapu Črne vode. Slap je veličasten. Presenečen sem, da se ga ne spomnim, saj smo nekoč tam mimo hodili do Travnikove stene. Mojci razlagam poteka smeri Ašenbrener in Črni Biser. S pogledom iščem mesto padca izpred toliko let. Brez pravega razloga sem tečen in slabe volje. Mojca ni hribovka, ki bi vstajala ob štirih zjutraj, meni pa se zdi, da bi moral biti ob tej uri dneva, ko sva le nekaj minut od kočice v Tamarju, že nekje zgoraj na grebenih. Obrneva nazaj proti Tamarju in ujameva še pot proti Jalovcu. Med hojo potuhtam, da me daje alpinistična kriza srednjih let. Leta, ko smo polni navdušenja in popolnoma srečni preživeli cele dneve v stenah, so nepreklicno minila, kar si včasih težko priznam. Ko Mojci to razložim, slaba volja izgine. Na snežišču pod Poncami nekaj časa občudujeva divjo okolico, nato pa se vrneva navzdol proti koči v Tamarju. Mojca je odlična opazovalka. Med sestopom zagleda gamse, ki se lahko potegajo po prepadnih pobočjih Ponc. Navdušena sva, Mojca jih prvič vidi v naravnem okolju. V Tamarju ob odličnih štrukljih ugotavljava, da se imava skupaj lepo in da je to neprecenljivo. ●

*Stene nad Mangartskim jezerom
Foto Peter Strgar*

Oryctographia Carniolica prevedena v slovenščino

Magnum opus Baltazarja Hacqueta

O Baltazarju Hacquetu, razsvetljskem polihistorju druge polovice 18. stoletja in njegovem pomenu za slovensko planinstvo, sem slišal in bral že zdavnaj. Prav tako sem v delih drugih avtorjev pogosto videl znameniti bakrorez iz njegovega osrednjega dela *Oryctographia Carniolica*, ki na stiliziran način prikazuje Triglav. Skoraj 250 let je moralo preteči od prve izdaje te knjige v nemščini, da smo končno dobili prevod prvega dela od štirih v slovenščino.¹ Pod naslovom *Oryctographia Carniolica ali Fizikalno zemljepisje vojvodine Kranjske, Istre in deloma sosednjih dežel* je bila izdana zelo lepa, oblikovno skoraj razkošna edicija, ki je po zelo dolgem času popravila velik dolg, ki smo ga Slovenci imeli do tega francoskega znanstvenika, ki se je v naši deželi očitno tako dobro vživel, da se je pri nas počutil kot doma in se celo naučil slovenščine.

Baltazar Hacquet in njegov čas

Baltazar² Hacquet de la Motte se je rodil leta 1739 ali 1740 v kraju Le Conquet v francoski pokrajini Bretanja kot nezakonski otrok, morda tudi kot morgantanski princ iz zakona med predstavnikom višjega plemstva in žensko nižjega stanu. Novejše raziskave postavljajo pod vprašaj Bretanjo kot kraj njegovega rojstva in menijo, da se je rodil v Loreni, ki je bila priključena Franciji leta 1766. Zanimiv je podatek, da je znameniti Déodat Gratet de Dolomieu v pismu prijatelju omenil, da je imel Hacqueta za Nemca, ko ga je obiskal v Ljubljani. Dobil je namreč vtis, da Hacquet slabo obvlada pisno francoščino. Toda te dileme so bolj obrobne pomena: dejstvo je, da je bil Hacquet Evropejec in svetovljan v najbolj zlahtnem pomenu te označbe. Skozi celo življenje je bil pristen izobraženec svoje dobe, radoveden erudit in polihistor, za tiste čase zelo naprednih nazorov.

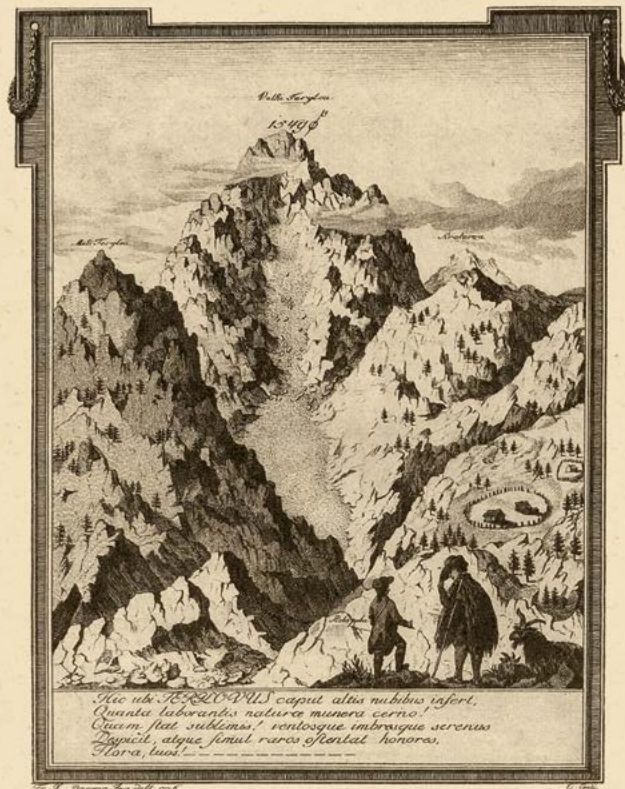
Šolal se je pri jezuitih v Pont-à-Moussonu, kjer je dosegel doktorat, potem pa je v Parizu nadaljeval študij zdravilstva. Leta 1757 se je kot prostovoljec pridružil vojaškemu pohodu v Nemčijo in bil zaporedoma ujetnik angleške, pruske in avstrijske vojske, po povratku v Francijo pa se je v Parizu in Montpellieru izpopolnjeval v medicini. Malo pozneje je odšel v Prago in bil

v avstrijski vojski višji kirurg; ko so po koncu sedemletne vojne leta 1763 odpustili vse tamkajšnje zdravnike, je bil tako razočaran, da se je odločil zapustiti krščanski svet in se je odpravil v Carigrad. Do tja pa ni prišel, ker je na poti zbolel in se vrnil na Dunaj, kjer ga je osebni zdravnik Marije Terezije Gerard van Swieten sprejel v državno službo. Zaprošil je za službovanje v Idriji, kjer je živel znani naravoslovec Giovanni Antonio Scopoli; Hacquet je tam ostal sedem let.

V prostem času je začel svoja potovanja po Alpah, Italiji (Vezuv in Etna), avstrijski Primorski in Dalmaciji, Zgornji Štajerski in Madžarski. Ko je bila leta 1773 razpuščena jezuitska družba, je bil premeščen v Ljubljano in deloval kot javni profesor anatomije, fiziologije, kirurgije in porodništva. Leta 1778 je začel obiskovati visokogorje od Julijskih Alp (1779. naj bi stal na Triglavu, o čemer pa nekateri biografi dvomijo) do tirolskih in salzburških gora. Na svojih pohodih se je kot samouk čedalje bolj usmerjal v geologijo in mineralogijo. Ko se mu je zdelo, da je z raziskovanjem južnega dela monarhije več ali manj končal, je leta 1787 sprejel povabilo, da prevzame prirodoslovno katedro na novoustanovljeni univerzi v Lvovu v tedanji Galiciji in današnji zahodni Ukrajini. Leta 1803 je bil premeščen na univerzo v Krakovu, nekaj let za tem je postal dekan tamkajšnje medicinske fakultete, leta 1809 pa so mu dodelili še stolicu za kemijo in botaniko. Tudi v Ukrajini in na Poljskem ni nehal potovati. Poleg cele Ukrajine je prepotoval še južno Poljsko, bil na Krimu in v Moldaviji ter prehodil velik del Karpatov. Leta 1810 se je vrnil na Dunaj, kjer je zapisal: "Zdaj živim, pripravljen za duhovna nebesa, brezdelen in neumen kot ovca ... Seveda bi mi bil Mohamedov raj ljubši, toda obrezovanje mi preseda." Po štirimesečni bolezni je umrl na Dunaju 10. januarja 1815.

¹ Naslov izvirnika je *Oryctographia Carniolica oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogtums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder*, izdajatelj J. G. I. Breitkopf v Leipzigu leta 1778. Slovensko izdajo tega dela sta omogočili Založba Maksa Viktorja in Knjižnica Jožeta Udoviča v Cerknici s podporo Občine Cerknica, vodja projekta je bila Marija Hribar, uredniki pa Tomaž Čeč, Marija Hribar in Valentin Schein. Nemško besedilo je prevedel Primož Debenjak, dipl. inž., latinske vložke pa mag. Matej Petrič. Spretni besedi sta napisala prof. dr. Mihael Brenčič in akad. prof. dr. Andrej Kranjc. Šlo je za zelo zahteven projekt, v katerega so avtorji vložili obilo znanja in truda.

² Njegovo kristno ime je Balthasar. (op. ur.)

Hacquet je bil v skladu s časom, v katerem je živel, polivalentno usmerjen v celo vrsto znanstvenih disciplin; bil je botanik, etnograf, geolog, mineralog, zdravnik, seveda tudi gornik ali, v današnjem smislu, bolje rečeno pohodnik. V mednarodnem prostoru se je uveljavil predvsem kot geolog, geomorfolog, krasoslovec in speleolog. Kraška pokrajina ga je zelo zanimala in ker je pri nas veliko kraškega sveta, je Hacquet lahko neomejeno razvil svoj znanstveni eros na tem področju.

Ob vseh mnogoterih dejavnostih, ki se jih je lotil, je vsaj iz prvega dela *Oriktografije* jasno razvidno, da mu je bila geologija najbližja. V knjigi skoraj ni stavka, kjer ne bi omenil česa s področja te vede. Tu velja poudariti, da je Hacquet že 13 let, preden je Déodat de Dolomieu objavil svoj temeljni članek o kamnini, ki so jo po njem poimenovali dolomit, zapisal, da je le-ta drugačen od apnenca. Poimenoval ga je Stinkstein (smrdeči kamen) in ugotovil, da se v vodi ne raztaplja.

Čprav je bil Hacquet član številnih mednarodnih znanstvenih združenj in je vodil korespondenco z mnogimi uglednimi znanstveniki tistega časa, se žal težko ubranimo vtisa, da so relativno slabo upoštevali njegove izsledke in odkritja. Kot ilustracijo teh stališč naj navedemo odlomek iz pisma, ki ga je po obisku v Ljubljani in srečanju s Hacquetom napisal de Dolomieu Žigi Zoisu. V njem pravi, da Hacquet "objavlja ogromno mineraloških in botaničnih del [...] ima duha in znanja, toda zdi se mi, da ne prebavlja dovolj svojih idej in sistemov ter da se mu preveč mudi odločati na prvi pogled." Morda to mnenje drži, morda tudi ne, vendar močno spominja na nekatera

strokovna poročila v znanstvenoraziskovalni srenji tudi 250 let kasneje!

Pohodi po Kranjskem

Hacquet je svoje pohode po kranjski deželi opravil povečini peš, delno tudi na konju. Vse kaže, da je bil močan in vztrajen hodec, saj so bile razdalje, ki jih je prehodil, vse prej kot mačji kašelj. Večinoma jih je označeval z nemškimi miljami,³ včasih tudi časovno. Višine je označeval s čevlji, sežnji in klaftami, brez kakega koherentnega sistema. Skoraj nikjer ne omenja kakšnih težav pri pohodih, čeprav v tistem času to gotovo niso bili prav nedolžni podvigi; kje je prenočeval in se prehranjeval, ne omenja, gotovo pa je dostikrat tudi bivakiral v odprti naravi. Prav tako se ni bal "turških roparjev" in njihovih harambaš, ki naj bi v tistem času še močno ogrožali popotnike in vzbujali splošen strah; dejansko ni doživel z njimi nobenega neželenega srečanja.

Ker je Hacquet bival na Kranjskem kar 20 let, je razumljivo, da je imel dovolj časa prehoditi deželo v raznih smereh. V svoji knjigi je vse pohode nekako povezal v eno samo potovanje, grobo povedano v smeri urinega kazalca z začetkom v Ogleju na furlanski ravnini in s koncem na izviru Ljubljani pri Vrhniku. Poseben poudarek na tem pohodu leži v Julijskih Alpah, bolje rečeno v Bohinju in okoli Triglava; veliko pozornost je posvetil tudi Cerknškemu jezeru, njegovim

³ Danska ali nemška milja je enaka štirim ločnim minutam in znaša 7421,5 metra. Na Norveškem in Švedskem so jo kot zadnji nehali uporabljali na začetku 20. stoletja.

ORYCTOGRAPHIA CARNIOLICA

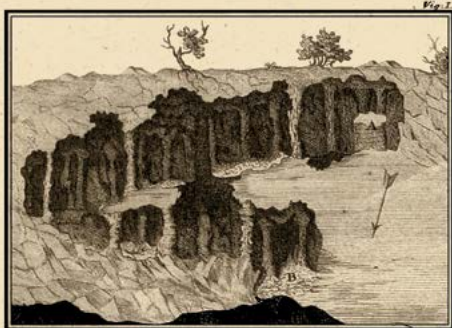
ali

Fizikalno zemljepisje

vojvodine Kranjske,

Istre

in deloma sosednjih dežel.

Prvi del.

Leipzig,

izdal Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1778.

Pod

najvišjo zaščito

nadvse presvetle najmogočnejše gospe,

gospe

Marije Terezije,

ovdovele

rimске cesarice

v Germaniji, na Ogrskem in Češkem itn.,

apostolske kraljice,

si za napredek

poljedelstva, gospodinjstva in koristnih spretnosti
prizadevajoči ekonomski družbi v vojvodini

Kranjski

posveča

iz posebnega spoštovanja in zavezanosti

pričujoči del

svoje

Oriktografije.

Avtor

a2

kraškimi fenomenom in njegovi okolici. Peš je obhodil celotno jezero pri visokem vodostaju v osmih urah, vtaknil nos v številna žrela in požiralnike, se povzpел na Slivnico, prečil Javornike in skozi Rakov Škocjan ter čez Planinsko polje sledil vodovju do izvira Ljubljani pri Močivniku. Predaleč bi nas odneslo, če bi mu v tem sestavku skušali slediti na vsej poti, ki ga je zanesla tudi v sosednjo Hrvaško, predvsem v Istro in Gorski kotar. Mimogrede lahko omenimo, da mu je bila posebno pri srcu vzhodna obala Istre. Pri njenem opisu je za hipec opustil strogo in hladno držo geološkega raziskovalca in omenil, da bi na obali Liburnije rad živel in si ustvaril dom.

Za planince je nedvomno najzanimivejši del knjige, v katerem opiše vzpon na Mali Triglav. S spremljevalci se je znašel na Velem polju in sklenil, da spleza na Triglav. Nihče od spremstva se mu ni želel pridružiti, zato se je odločil za solo vzpon. V tem trenutku lahko živo začutimo, da se je Hacquet preobrazil v planinca in da mu je želja po osvojitvi takrat še deviškega očaka dala zagon, ki žene še danes toliko ljudi v višave.

Poglejmo si na kratko z njegovimi besedami, kako se je povzpел na Mali Triglav: "Pomembni ugovori, ki so mi jih zastran vzpona na goro izražali ljudje, ki so bili z mano, so bili, da veter meče velike kamne, ki lahko vsakogar ubijejo, da je tako močan, da se tudi najmočnejši človek ne more obdržati na nogah. – Nadalje, če si obkrožen z oblaki, ne veš, kako naj bi prišel nazaj. Nihče naj nikoli še ne bi bil prišel gor [...] zato sem se odločil zoper vse ugovore in zapustil družbo po 4. uri zjutraj in plezal po skalah gor. Na začetku okoli dve uri dolgo nisem naletel na noben velik odpor v

odseku skal, kjer so bile velike kamnite in tudi s snegom zapolnjene razpoke. Ko pa sem ga prehodil, sem videl, da so moji ljudje govorili resnico, da so se gor povzpeli le redki ali pa sploh še nihče, vsaj noben poznavalec zelišč, ker sem namreč našel rastline, ki jih ni videl ne Scopoli ne kdo drug in ki jih bom nekoč ob primernem času objavil [...] Ko sem nadaljeval pot naprej v višave, mi je postajala vse bolj naporna [...] Vedno sem lovil ravnotežje na poldnevni strani, medtem ko je pihal močan severnik, toda okoli 9. ure sem imel srečo, da sem dosegel stranski vrh gorskega grebena, ki ga imenujejo Mali Triglav [...] Ko sem prišel na vrh proti severni strani in sem bil povsem izpostavljen vetru, me je takojci vrglo po tleh. Na zemlji sem se ozrl proti glavnemu vrhu, ki bi ga kot izurjen pohodnik, če bi bilo mogoče, zlahka dosegel v kaki uri hoda; ampak vetrovi, oblaki, ki so zastirali vrhove, in neprehodne navpične skalne stene so mi pokazali, da je to vsaj s te strani, na kateri sem bil, nemogoče. Tako sem se takoj odpravil nazaj, kar pa bi mi kmalu bilo nepremagljivo. Ko sem prišel do vnožja gore, so bili moji ljudje zaposleni s tem, da so me iskali, in so mislili, da sem si polomil vsaj nekaj kosti; vendar pa sem bil, če ne štejem nekaj modric, prav tako zdrav kakor prej; mi je pa bilo zelo žal, da mi kljub naporu ni uspelo priti na najvišji vrh."

Tako piše lahko le planinec, geolog se je tu umaknil v ozadje, za znanstvena opazovanja pri zahtevnem vzponu ni bilo časa ne volje! Hacquet se je očitno želel povzpeti na vrh Triglava in je odkrito priznal, da ga je neuspeh zelo razočaral. Razlogi zanj, kot so veter in oblaki, niso ravno prepričljivi. Bolj verjetno so

toliko kot *Sava Bohinjka* (*der Wocheiner Saufluss*). Ta tudi združi svoj tok z mnogimi drugimi majhnimi rekami skozi zgornjo in spodnjo dolino Bohinja; takšne reke so v zgornji dolini *Ribnica* (*Ribenza*), v spodnji pa, prvič, *Suha* (*Sucha*), ker ta potok poleti včasih daje zelo malo vode; drugič, mala in velika *Bistrica* (*Feistritz*, ta vohinska Bistrica), od katerih slednja naredi lep slap. Dejanski izvir te vode pravzaprav ni znan; ve se samo to, da se, če na območju *Tolmina* dežuje, tudi reka okrepi: iz tega je potem jasno razvidno, da si je morala voda utreti pot skozi celotno alpsko verigo; tretjič, izdatni potok *Belica* (*Velza*).

Zemlja v celotni dolini je glinasti lapor, pogosto prekrit tudi z za čevljev visoko rodovitno prstjo. Ker je tukaj dejanski kot razdeljene alpske verige proti polnočni strani, kakor je bilo omenjeno že prej, bi rad na kratko omenil visoke gore, ki obdajajo dolino; proti polnočni strani; prvič, *Lipanec* (*Lipanz*), *Klek* (na *Klekh*); drugič, *Triglav* (*Terglou* na *Urala*); tretjič, *Vršac* (*Verschaz*); četrtič, *Šmarjetna glava* (*Marietzhna Klovua*); petič, *Debeli vrh* (*Debeli Verch*); šestič, *Kopica* (*Kopiza*) in *Tičarica* (*Tizherza*). Proti sončnemu zahodu: prvič, *Grad-Bogatea* (*Grad-Wohatza*); drugič, *Škrbina*, *Suha* (*Skerviena Sucha*) in *Govnjač* (*Hoinazh*). Proti poldnevju pa: prvič, *Strmne* (*Ta Gora Straun*) ali *Bača* (*Strun Vatscha*); drugič, *Črna gora* (*Zherna Gora*) ali *Črna prst* (*Zherna prst*) in potem *Komarča* (*Shovlaltenza*), kjer pada ven *Savica*. Proti vzhodu pa ni nič drugega kot predgorje, kjer je dolina na zemljevidu videti nekoliko odprta. Na vseh teh planinah sneg ne obleži vse leto; kjer pa ostane, dobi modrikasto-zeleno kožo, ki jo lahko po pravici imenujemo snežni lišaj; tokrat sicer nisem imel priložnosti, da bi jo preiskal na *Ledermüllerjev* ali *von Gleichischev* način: zakaj kdo ve, ali ne gre za živalske hišice; v starih snežnih luknjah sem namreč dostikrat našel množico majhnih črvov. Dosej mi na vseh nazadnje omenjenih gorah ni uspelo nalegeti na prav nobeno okamnino, temveč sem samo tu in tam v kotlih ali vdolbinah v hribih, kjer je najti rdečo glino, včasih našel nekaj roženca. Tu v tej dolini so potem tudi fužine, ki pripadajo gospodu baronu *Sigismundu Zoisu*, zagnanemu podporniku in poznavalcu naravoznanstva. Železove rude, ki jih tukaj najdeva v vključkih, dostikrat tudi samo kot vod-

c

ne

ne rude in bobovec, večinoma sestojijo iz rdečega svitoglava (*Haematites ruber*), ki je večinoma brez posebne kristalne oblike, pogosto pa tudi v obliki grozdov. Med posebno železovo rudo, ki se včasih najde, je šteti tudi jaspisovo rudo (*ferrum jaspideum*) in kristalizirano rudo (*crystallisatum*). V posesti imam prav poseben vzorec železove rude iz neke tamkajšnje železove jame; je hematit, za močan prst debel in dva palca dolg, upoginjen in po naravi prevrtan: površina pa je grozdasta. Ne morem ga določiti drugače kot tako: *Haematites nigrescens*, *botryoides*, *stilatitius*, *perforatus*. Dostikrat sem razmišljal o tej posebni železovi rudi, ali se nima morda za svojo posebno podobo zahvaliti orudenemu živalskemu telesu; ampak jasnih sledi ni dovolj, da bi to lahko z gotovostjo trdili, pa tudi meni samemu se je zdelo verjetneje, da gre za neko vrsto grozdaste kapniške rude, kakršnih je dosti po svetu. Železove rude se tamkaj vse lomijo v sredogorju in predgorju, ki sta prav tako apnenčasti, pa vendar tu in tam prepredeji s kredo, rožencem, jaspisom in drugimi vrstami kremenca; pogosto najdemo tudi lep bolus in lepo belo kredo.

Preden začnem govoriti o železarstvu in rudarstvu, bi rad opisal tiste kraje, kjer sem našel jame ali bolje rečeno jaške: prvič, v sredogorju *Gojuš* (*Goriusha*) proti jutranji strani je pet jaškov, ki so jih nekdaj obdelovali; dobri dve uri so oddaljeni od obrata; drugič, proti polnočni strani, prav tako v sredogorju *Rudnatega loma* (*sa Rudnaden Lom*), tri ure hoda na vzpetini sta dva jaška; potem v hribovju, ki se stika z njim, na *Rudnem polju* (*na Rudna pole*) spet dva jaška; dve uri hoda od tega hribovja *Za hrašco* (*sa Krasiza*) so prav tako trije jaški, od katerih je eden izkopen 95 sežnjev: ne zelo oddaljena od te jame sta še v hribovju *Jame* (*O Jama*) dva ne globoka jaška. Vse te jame so dve, tri, pa tudi več ur hoda v hribih, potemtakem je nemalo naporno prinašati rudo. Napravljene jame proti večerni strani so v hribu *Viševnik* (*Salahita na usheivnik*); proti polnočni strani pa, prvič, v hribu *Krstenica* (*na Kerstaniza*); drugič, *Rudna dolina* (*na Rudna dolina*) in *Zajavornik* (*Sa Javernik*). Presenetljivo je, da jim je v teh krajih sploh kdaj uspevalo z dobičkom pridobivati rudo, ko pa so te 4 do 5 ur hoda zgoraj v hribu. Preden še naprej govorim o obdelavi rud, bi rad, kolikor je mogoče, poročal o dveh tamkajšnjih fužinah: ena nosi ime

ime

ga odbile "neprehodne navpične skalne stene", pravzaprav greben med Malim Triglavom in glavnim vrhom, ki je bil takrat še deviško oster kot nož ter močno izpostavljen.

Kako brati Hacqueta

V spremni besedi Hacquetove *Oriktografije* je eden recenzentov profesor Mihael Brenčič zapisal naslednje: "Knjiga je zahtevno besedilo. Za branje in razumevanje sta potrebni precejšnja potrpežljivost in vztrajnost, tudi pri branju slovenskega prevoda. Hacquet pred nas postavlja številne neznanke in uganke. Pogosto težko razberemo, kaj je opisoval, njegove razlage se izgublajo v metežu teorije, ki nam je danes popolnoma neznana, v njegovem času pa je bila povsem samoumevna, zato se nanjo ne sklicuje z natančnimi viri."

V tej knjigi absolutno dominirata geologija in minealogija. Zdi se, da avtorja poleg znanstvene vneme po raziskavah teh področij ne zanima prav nič drugega. Planinci bi si seveda želeli več opisov gora, dogodivščin na poti, srečanj z domačini, opisov zanimivih razgledov, kdaj pa kdaj tudi kako hvalnico lepoti narave. Tega v Hacquetovem delu ne bomo našli. A to je bila taka doba! Ne smemo pozabiti, da so po domačih lovcih in pastirjih začeli v gore zahajati redki izobraženci, ki so tam našli torišče za svoja znanstvena raziskovanja. Estetski, etični, da ne govorim o športnih vzgibih zahajanja v gorski svet ali sploh v naravo, so se pojavili šele mnogo kasneje.

In vendar se ne bi strinjal z mnenjem nekaterih, da je to delo za planince povsem nezanimivo. Če se malo

poglobimo v branje in se skušamo vživeti v način Hacquetovega razmišljanja, se nam počasi odpre njegov svet živahne intelektualne radovednosti, ki je sam po sebi simpatičen in privlačen.

Hacquet je bil slab stilist, njegovi stavki so dolgi, preobloženi s številnimi podatki, dostikrat zgubi nit naracije. S številnimi digresijami, v katerih skuša naresti čim več bogatega znanja in podatkov, se pogosto močno oddalji od osnovne zgodbe. Po dolgih "stranpoteh" pa nas večinoma opozori, da se vrača k temeljni pripovedi.

Planinci lahko v njegovi knjigi občudujemo dolge pohode, ki jih je opravil predvsem v našem sredogorju, a tudi v visokogorju, in kako natančno je skušal zapisati lokalne toponime v slovenščini. Pri tem moramo imeti stalno pred očmi, da so bile komunikacije med kraji v njegovih časih vse prej kot ugodne in da je pogosto moral zagristi tudi v brezpotja.

Naj na koncu tega bežnega pregleda pomembne knjige poudarimo, da je bila odločitev za prevod tega znamenitega dela pravilna in hvalevredna. Čeprav napisana v tujem jeziku in večini slovenskega izobraženstva ob koncu 18. stoletja verjetno neznana, je kasneje vse bolj in bolj postajala eden pomembnejših mejnikov, ki so zakoličili slovensko duhovno in intelektualno samobitnost. Baltazar Hacquet je bil v prvi vrsti znanstvenik in raziskovalec, vendar ga lahko tudi slovenski ljubitelji gora imamo nekoliko za svojega, za nekoga, ki je ob zori porajanja slovenske moderne omike opozoril na znamenitosti naše narave in še posebej njenega najlepšega dela – naših večnih gora! ○

Piši za potem

Pogovori s prijateljem

"Pojdi tja ...", je rekel modrec Kimu (Kipling), je zapisano na eni od številnih razglednic. Bil si na južni strani petih zakladnic velikega snega. Ob prvem pogledu na ta dolgi, valoviti greben, ki se vam je pojavil na črnomodrem ozadju, ste se spraševali: "O bog, le kaj je tam sploh mogoče početi ...?" Razglednice in voščilnice ob božično-novoletnih in osebnih praznikih je bilo vedno z velikim veseljem pričakovati, še bolj prebirati. Napisane z izbranimi besedami, pogosto polepšane s fotografijo gora ali celo risbo. Prvih le nekaj let, slednjih lani prvič po več desetletjih ni bilo v nabiralniku. Bile so prava luč, vodilo, moč za navaden vsakdan. In to ne le za naslednje leto.

Kmalu sva ugotovila – tudi prva skupna pot ni bila naključje. Veliko presenečenje so bili tvoje globoko doživljanje in neizmerna ljubezen do gora, nič manj izjemno široka razgledanost. Spregovorila sva o pomenu poguma, ciljev, vere vase in v prijatelje. In da je človek v gorah in življenju nasploh največji pomočnik samemu sebi. Brez kančka sebičnosti. A si rekel tudi, da rad pomaga drugim, kar se je skozi tvoje življenje večkrat izkazalo v dejanjih. Odprla sva tudi vprašanje: zakaj tveganje, izpostavljanje, velikokrat hoja po tanki črti. In potem tvoj nepozabni odgovor: "*Homo sapiens ljubi jo izzive.*" Modrost in smisel za humor sta bili le dve od tvojih osebnih vrlin, a moral si prav slišati in razumeti.

Pozneje si večkrat izpostavil, da je bistvo alpinizma pustolovščina. "*Veš, da se lahko ubiješ, in veš, veruješ, da se ne boš. Čudna religija.*" Hkrati si se dobro zavedal in tudi sam izkusil, da imata alpinizem in himalajizem v sebi veliko tekmovalnosti, tudi egoizma. Kot je zapisal Anton Trstenjak v knjigi *Človek samemu sebi*: "*Tudi samotno plezanje po skalah, kjer na videz odpade vsaka tekmovalnost, ima v ozadju to spodbudo: kdo bo prvi preplezal steno, ki je ni še nihče premagal.*" Gre vedno za premagovanje ne samo nečesa, ampak obenem "nekoga". V tvojem pogledu pogosto: premagovanje ne samo novih smeri, ampak obenem drugih narodov.

Stena nad dolino
Tamar
Foto Tone Škarja

Mont Blanc
Foto Tone Škarja

V najinih pogovorih si se prav rad razgovoril. O huronskem veselju ob uspehih. Zgodbah v gorah, celo o ozadjih in spoznanjih: kaj je bilo tisto, kar je naredilo zgodbo uspešno, in kaj je bilo tisto, kar je botrovalo neuspehu. Do nekaterih, si trdil, pride človek šele z oddaljenostjo od dogodka in seveda z leti, ko se tudi sam nekoliko spremeni. Kako vam nikoli ni bilo dolgčas, še pri skupnem skoraj umiranju ne. Zakaj "... v hribovski obleki ne moreš dobiti denarja ...". O pismih, faksih, telefonskih sporočilih, prvem klicu domov iz baze. Da ti je bilo kdaj kar žal, da si šel tja. Lepoti "druge domovine", njenem razvoju in spremembah ter idealiziranih pogledih zahodnjakov. Kako ste kar na svojo roko vložili uradno prošnjo, da so vas dali "na seznam"; poznejših pripravah, strategiji in ponosu na "... smer, ki je samostojna že s prvim korakom od baze in je sedanji "turisti" ne skrunijo niti v metru dolžine ...". Odločitvi in še bolj o sprejemu rezultatov tajnega glasovanja z listki v bazi pod tvojo najljubšo goro, kjer ste tudi načrtovali prvenstveno zahodno smer. Občutkih po prebranem v knjigi, zadovoljstvu z videnim v njegovem dnevniku ter spoznanju: "Kakšno breme je zamera za tistega, ki jo goji in nosi!" Kako si se z leti znebil strahu pred bremenom tujih zamer. Srečanijh in pogajanjih z Njo, sam ali s prijatelji. Kako je že na začetku sledi sprožila vprašanje, kaj naj počneš brez plezanja? Kako ste ga čez noč pustili kar v kapelici. Potovanju njene duše, ki te je obiskala ponoči v šotoru, v dneh po njenem srečanju z Njo. Udarcu izgube in ugotovitvi po pregledu fotografij, zakaj je izbrala prav njega. O težkih besedah za skalo – v prvi vrsti je šlo za ogromen strah pred Njo – "A razumeš, za dva dni je kar izginil, snežilo je, v steni so grmeli plazovi. Sem bi pa vesel zanj." Kako sta se zabavala na zadnjem obisku v

bolnišnici: "... krivično je, ker človek ne more doživeti, kdo bo prišel ..." in ob tem mislila tudi na mladost. Govorila sva o bakanalijah, srečnih in žalostnih povodih. (Ne) hotenih prepričanijh, (ne) samozavesti, (ne) zapisanih zgodbah – pozitivni moči in posledicah. Enkrat si rekel: "Piši za potem."

"Vsak na svoj vrh, a se kdaj srečamo in vidimo." – denega od novoletnih voščil. V najinih srečanijh je pogovor nekajkrat nanesel tudi na tiste "... ki jih puščamo v negotovosti in morajo kazati pogumen obraz, ko jih razžira stiska. Njim, ki morajo včasih plačati najvišjo ceno, pa si težko odgovorijo, za kaj. Njim torej, ki jih "bojevniki za neke svetle cilje" puščajo zlomljene, ranjene in trpeče ob robu svoje poti ...". Tako si te močne stebre opisal v posvetilu ene od svojih knjig. Alpinisti vedo za ceno, ki jo bo morda treba plačati in tudi za slavo, rožo lepote, si večkrat izrazil svoje stališče. "Kogar je nosil plaz, kdor je nekontrolirano drsel po strmimi, kogar je udarila strela, kdor je nenavezan padel v razpoko itd., pa je še danes živ, nima nobene zasluge in naj se ne hvali. Naj bo le hvaležen," si to tematiko nazorno opisal v eni od številnih kolumn.

Prav zato je bilo zanimivo kdaj slišati, da raje kot govori le opazuje. Enkrat si mi to razložil. "Ja, samotnost mi ni zoprna in še kadar sem v družbi, pogrešam resne pogovore, tako da sem še bolj sam, kot če sem sam. Zame je zanimivo, če daš predmet pogovora na mizo in ga opazuješ od zunaj, kot da se te samega ne tiče (pa se seveda te, saj drugače ne bi bilo zanimivo). Tako lahko rečeš marsikaj, kar sicer ne bi. Najbolj me razočarajo intelektualci, zaprti vsak v svoj slonokoščeni stolp in v svoj nedotakljivi prav v strahu, da bi bil kdo drugačnega mnenja. A gre le za soočenje stališč, izmenjavo misli in ne za prepričanje."

Dhaulagiri
Foto Tone Škarja

Včasih sva imela drug za drugega "na videz neugodna mnenja". Vedno pa je bilo prisotno spoštovanje in hvaležnost, da življenje ponuja pogovore s prijateljem, kateremu lahko iskreno zaupaš svoje misli, poglede, čustva. Bil si tudi dober psiholog, velikokrat prepoznal govorico nezavednega. "Čista psihologija!" – tvoje mnenje, ki pri meni še vedno odmeva. Z mnenji, razumevanjem, modrostjo, dobroto, tudi kritiko in ostrino si nas učil živeti. In ko se je človek navadil na ta tvoj način – "eni se nikoli niso" – si vedel, s kom se je vredno pogovoriti.

Rad si imel gore, ki so na zemljevidu "Zelenega trikotnika Slovenije". Tako je bilo razbrati, čutiti iz pogovorov. Še zadnje pomlad si ob albumu fotografij s tistim značilnim nabojem na krilih poleta razlagal o prvem odhodu v tuje gorstvo. "V Francijo!" ste odgovorili, ko so vas pred domačim ferajnom v Kamniku z začudenjem ogledovali ob otovorjenem kmečkem vozu. Pri fotografiji celotne ekipe na vrtu ene od ljubljanskih gostiln takoj po prihodu na štacjon, si nadaljeval: "To so bile prave priprave na Himalajo. Zadnje dni smo govorili le še o filanih paprikah. In kako si jih bomo privoščili. Že v Ljubljani! Hrano, tudi tisto suho, iz vrečke, smo potresli po travi blizu šotorčkov, češ, bo že kaj koristila. Od vseh sva le še midva z mojo ženo."

Pred nekaj leti si mi povedal za spoznanje: "Vse življenje sem bil dinamično vpet v človeška omrežja, čeprav ob veliki meri samostojnosti in včasih tudi samotnosti, a si nisem mislil, da tako zelo potrebujem stik, pa čeprav ohlapen, z ljudmi." Zadnje poletje si kupil orglice in na vprašanje, kako ti gre in katere skladbe igraš, odgovoril: "Orglice mi gredo. N' mal čez izaro, a še slabo. Več pa mojih lastnih. Nisem še za v Cankarjev dom." Ob tem pomisel. In mi? Kolikokrat smo mi tebe prav slišali, razumeli, začutili? Ob tem spomini. Na

ganjenost – prisrčno praznovanje tvoje osemdesetletnice na domačem ferajnu: "Uuu, to bi bil pa greh, če bi kar preskoču!" Na telefonski pogovor – na poti domov s precejšnjimi poškodbami ob zdrsu, takoj po pozdravu: "Ja kakšen glas pa imaš ti danes?" Na sporočilo: "Nepal. Potres. Na tisoče mrtvih. Poskušam s stiki."

Veselila sva se tvojih dosežkov in priznanj. Morda prav zato, ker med nama ni bilo izrazitega naboja tekmovalnosti, sva temo pogovora nemalokrat izbrala tudi z drugih področij. Tvoji predlogi za literaturo in ogleda filmov so bili vedno odlični! Beri Dostojevskega, Tolstoja, pa naše Prešerna, Cankarja, Jančarja. V Kocbekovi knjigi *Tudi čez ta prepad moram* si izpostavil pesem *Na vratih zvečer* in na začetek podarjenega izvoda pripisal: "Mati hčerki zvečer ... (49)" je spomin za vse nas na matere in njihovo upanje in bojazni, o katerih nam ne povedo nič. Lahko bi jih razbrali iz njihovih gub okrog oči, a jih za življenje preveč potrebujemo, potem pa nam je žal, da si jih nismo zapomnili. Toliko za na pot skozi življenje in spomine." Rekel si, da sta mama in oče vedno molila, ko si bil v Himalaji. Odprla sva predal odnosov: oče – sin, oče – hči. Če enega od teh odnosov ne doživiš, ga ne moreš dojeti. Niti ljubezni, razumevanja, odgovornosti, skrbi, zaščitništva, ponosa niti po svoje zapletenosti. "Lahko samo opazuješ!" Nepozabni pogovori.

Prebral si ogromno knjig; najprej malo podrsal čeznjo in če ti je bila všeč, te ni izpustila in si bral dolgo proti jutru. Dobro si poznal zdravilno moč pisanja. Sodelovala sva pri nastanku nekaterih tvojih knjig. Predlagani naslov za knjigo spominov, po navdihu prvega članka v *Planinskem vestniku*, ti je bil takoj všeč. "Kaj pa Na svoji sledi?" "Ne, na sledi so nam policaji." "Milčniki, misliš?" Sprejel si tudi pobudo za bolj umetniško vinjeto.

Drug drugemu sva pred objavami kdaj pa kdaj prebrala tekste. *"Se pa kar mudi, zamujam."* Slovničnih napak ni bilo, morda kakšna črka, ki se je narobe zapisala pri prepisu rokopisa; predlogi so bili, če že, vezani na vsebino. *"Črtaj besedo labodji pri vratu! Bi zbila ceno opisa ženske lepote. Kaj praviš na vitek?"* Zelo si bil začuden, da si za zapis o opazovanju ženske predstave prejel več pohval kot za alpinistične. *"A zapis je nastal zaradi konca, potopa lepote v sivino."* Tudi ti si bil pravi literarni zapeljivec. Dobil si več spodbud za roman. *"Prej kot roman bi spisal krajše in daljše zgodbe."* Zelo si bil ponosen na zbirko kopij svojih člankov – *"skoraj 300 naslovov"* – ob kateri nastaja nova knjiga. Sodeloval si pri zasnovi, začel prebiranje arhiva fotografij (tvoji portreti!), a si že od začetka vedel, da knjige ne boš dočakal. Takrat se me je tvoja slutnja prvič dotaknila. Čeprav hvaležen, si na spodbude in predloge za zdravje in poživitev reagiral le z značilnimi potezami obraza in gibom rok.

Tvoj znanec je v že prej omenjenem tekstu, ki si ga naslovil po vratu tisočletja stare egiptovske kraljice, videl velik potencial zgodbe na filmskem platnu. Za film o tebi si menil, da je dober. *"Bi pa že lahko naslov povežali s klicem z vrha Everesta. Bi bil film malo bolj optimističen. Saj se je klic, ko je zabrnal aparat, skoraj vedno tako začel."* Prebrana pesem Gore se gledalca dotakne.

Ko sva pomladi zadnjič govorila o predlogih, si navedel naslov *Mojster in Margareta*, jaz pa knjigo v obliki stripa o naši svetovljanki Almi Karlin. Po prebranem si me vprašal: *"Kje se to kupi? Bi ji podaril za rojstni dan, ker jo obožuje."* Ni naključij. Omenil si že peto nadaljevanje o tajnem agentu s pomenljivim naslovom *Ni čas za smrt*. *"Zaradi korone so premiero predstavili na jesen. Žal filma ne bom videl. Pa bi ga rad. Sem šel gledat vse prejšnje."* Saj si še nekajkrat nakazoval, največkrat na svoj način, posredno med vrstica mi. Tokrat konkretneje: določen je bil zelo bližnji čas.

Nastala je globoka, a mehka tišina. Redko si se zmotil v svojih napovedih.

Kdaj si se kar malo norčeval iz raziskovanja sanj. Morda celo z malce zadrege si občasno le vprašal, naj pogledam v sanjsko bukvo. V noči iz šestega na sedmi maj si živo vstopil v moje sanje in rekel: *"Ta mala dva bi rada prišla na obisk. Pa bi verjetn samo jokal."* Jaz nazaj: *"Pa ti naj kaj narišeta."* Ti: *"O, to pa že"*. Ženskam si zavidal zdravilno moč njihovih solza. Vedno si trdil: *"Za pogovor sta potrebna čas in prostor."* Za razlago teh sanj niti čas niti prostor žal nista bila več na voljo. Tudi besede same zase povedo vse.

Po korakih si naredil strategijo tudi za zadnjo steno svojega življenja. Z razumevanjem, sočutjem, molitvami, tudi občutkom nemoči in bolečino smo te spremljali in podpirali. Tipanje v neznanem. Čas se ponoči ustavi. Šum vode v grapi težave še večja. Kozorog bi še plezal. Želi živeti. Strah. Pogajanja z Njo. Sprejem. Z vero gorčičnega zrna smo upali, da boš na kakšni polički, čeprav ozki, rešil problem. Zabil dober svedrovec. Šel dol. Odložil srečanje s prijatelji na grebenu. Hvala za zaupanje, kateri previs je imel v tej razčlenjeni steni še posebej visoko oceno težavnosti.

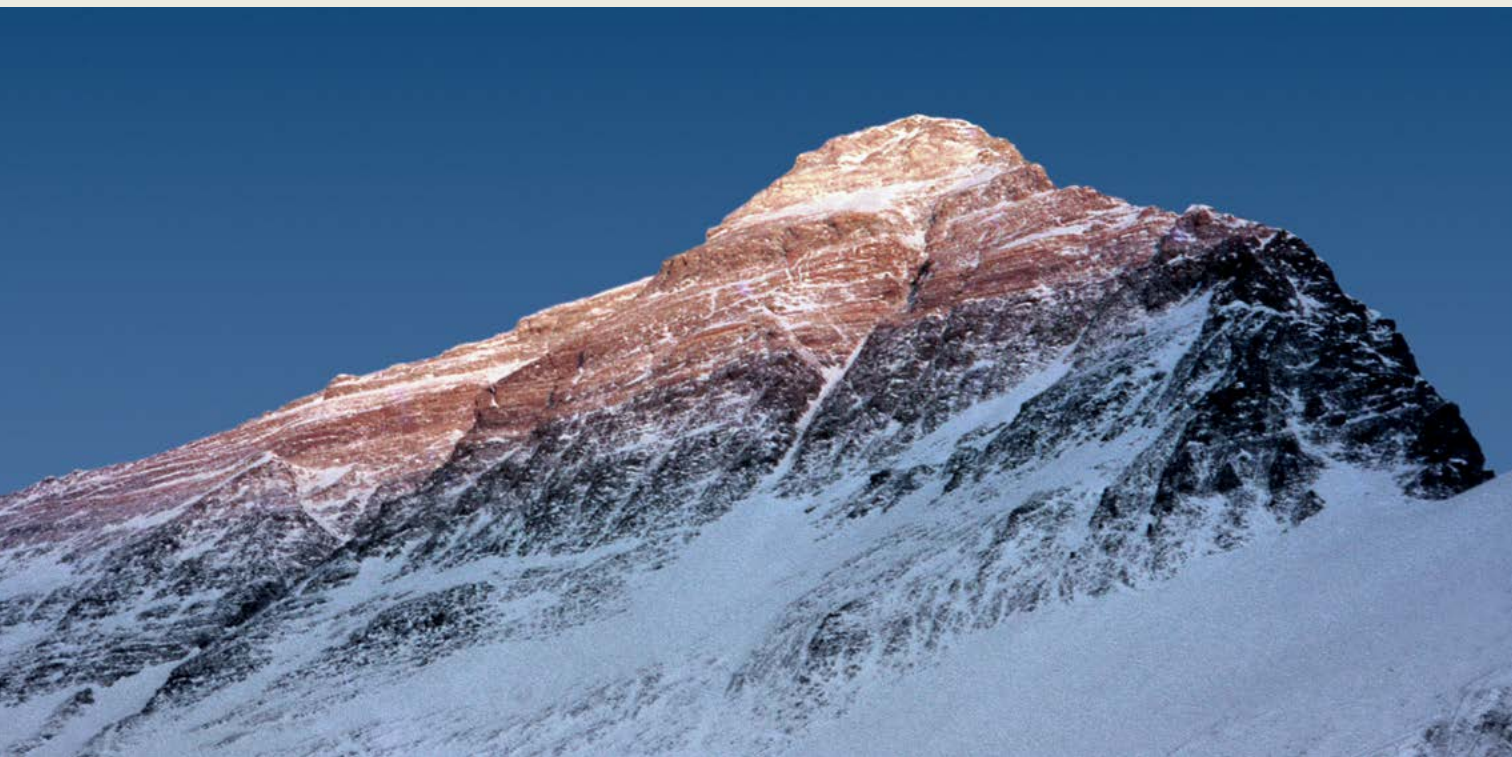
Zdaj si tam. Tam, kjer pravijo, da ni ne bolečine, ne solza, ne trpljenja. Zato ob praznikih prvič tudi mi tebi nismo mogli poslati voščil. Že prej, zdaj vedno bolj in bolj vem, kako zelo dragoceno je znotraj omrežja imeti tak stik! Zdaj mi prižigamo svečke. In tako ne bo le vsako naslednje leto. Pogosto se ozremo v nebo. *"Zvezde sijejo vijugavo, a so večne."* Prej ali sele se bomo spet objeli v radosti in neskončnem miru.

In ko bomo šli spet tja: *"Izberi sedež A, pri oknu. Da jo čim prej zagledaš. Himalaja!"*

In za navaden vsakdan: *"Radi imejte življenje. Vse drugo je le dodatek!"*

Hvala ti, Tone! 🍷

Mount Everest
Foto Tone Škarja

Z NAMI NA POT

Janja Lipužič

Zlitje germanske in karnijske kulturne krajine

Sauris/Zahre

"Ko sem prišla na vrh Bivere, me je presunil pogled na to nebo in zemljo. Mirna in brezčasna modrina je bila tako popolna v svoji nepremičnosti, da je izžarevala nekaj neskončnega in veličastnega." Tako je svoje doživetje leta 1982 opisala Fernanda Plozzer v svoji pesmi z naslovom *Bivera*.

Bivera je gorski biser Saurisa; Sauris ali Zahre, kot mu pravijo v domačem narečju, pa je enotno ime trojice simpatičnih krajev v okolici umetnega jezera Lago di Sauris v zgornjem delu doline Val Lumiei. Čisto na koncu, na tisoč štiristo metrov nadmorske višine, leži najvišja vas v deželi Furlanija Julijska Krajina, Sauris di Sopra oziroma Plozn. Nekaj cestnih ovinkov niže vasuje Sauris di Sotto ali – enostavneje ne gre – Dörf, hiše Lateisa pa so razpotegnjene visoko na razglednih brežinah nad glavno prometnico. Predvsem Zgornji in Spodnji Sauris že na prvi pogled spominjata na pedantno urejene južnotirolske vasice (do katerih estetike avtorica tega zapisa goji nerazumno veliko mero naklonjenosti) in radovedni obiskovalec se nehote vpraša po razlogih. So več kot zanimivi, a o njih nekoliko pozneje. Severno stran doline zapira nepretrgan niz travnatih vrhov, ki se bolj ali manj držijo dvatisočmetske

izohipse. V zavetnih dolinicah poleti še vedno pasejo, molzejo in sirarijo. Oskrbovalne ceste med planinami so del mreže planinskih poti, ki povezujejo Col Gentile in Monte Palone na obeh skrajnih koncih grebena z vmesno postajo na Monte Pieltinisu, na katerega vabimo v prilogi. Osojna stran doline je že takoj za južno obalo jezera gozdnata, gorski svet nad njo pa čisto nasprotje prijaznim in lahko prehodnim kopam. Kaj to za gornika pomeni v praksi, preberite v opisih vzponov na Monte Tiniso, Monte Bivero in Monte Tiarfin.

Prometne, trgovske in romarske poti skozi zgodovino

Dolina Saurisa se čez sedlo Razzo povezuje s sosednjima Val Pesarino in Val Piovo. Zadnja odpira prehod na zahod v pokrajino Cadore, na južno stran, v osrednjo karnijsko dolino Val Tagliamento, pa je mogoče čez cestni prelaz Passo del Pura ali skozi tesno

Dolg travnat greben dvatisočakov nad Saurisom, v ozadju skupina Monte Cogliansa, Peralbe, Pesarinski Dolomiti in skupina Brentonija
Foto Janja Lipužič

*Jesenski razgledi
na Bivero
Foto Janja Lipužič*

Val Lumiei. Gradnja ceste ob toku hudourniške reke Lumiei, visokega mostu in še danes zanimivih, v živo skalo izklesanih predorov, je bila po desetletjih načrtovanja dokončana šele v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Najpomembnejšo transportno pot je tako v preteklosti predstavljal tisoč štiristo metrov visok prelaz Pura. Lokalni prebivalci so svoje kmetijske pridelke in rokodelske izdelke čez hrib običajno tovorili pozimi – na saneh ali kar na lastnih hrbtih – ter jih na drugi strani menjali za manjkajoče dobrine. Pot skozi snežno odejo, ki je prekrila prelaz tudi do osem metrov visoko, so si utirali s sklenitvijo človeške verige, pri kateri so morali sodelovati vsi vaščani, včasih tudi ženske. Za mnoge, posebej otroke, je bilo prvo

*Sauris di Sopra
je ena najbolj
simpatičnih vasi
Karnije.
Foto Janja Lipužič*

potovanje izven mej rodne doline težko pričakovano doživetje. Odrasli so njihovo vznemirjenje še podpihovali z zgodbo, po kateri mora vsakdo v zameno za dovoljenje za prehod prelaza poljubiti zadnjico čudaške starke Belin.

Druga trgovska in svoje dni uveljavljena romarska pot je potekala čez sedlo Razzo. Množice tujih romarjev so iz te smeri prihajale v pomembno svetišče sv. Osvalda v Saurisu, domači pa so romali vse do Maria Luggaua na Koroškem.

Migranti 13. stoletja

Najstarejši ohranjeni dokumenti, ki omenjajo poselitev območja, datirajo v leto 1280. Zgodovinarji

Najvišji jez v Italiji

Med letoma 1941 in 1948 so v zgornjem toku reke Lumiei za novo hidroelektrarno gradili jez, ki je bil takrat s 136 metri najvišji v Italiji in eden največjih v Evropi. Sredi vojne ga je zaradi pomanjkanja domače delovne sile pomagalo graditi tristo novoze-landskih vojnih ujetnikov. Jez je povzročil nastanek 1,6 km² velikega umetnega jezera Lago di Sauris, ki je napolnil celotno dno doline in poplaval hiše zaselka Maina, zaradi česar je morala večina prebivalcev zgraditi nove domove.

predvidevajo, da so v tem obdobju iz nemško govorečih območij, predvsem iz Pustriške doline/Pustertal in Lesne doline/Lesachtal na meji med Tirolsko in Koroško, prišli prvi stalni prebivalci. Razlogi za selitve niso jasni. Popularna zgodba pripoveduje, da sta Sauris zasnovala dva nemška vojaška dezerterja, ki sta iskala zatočišče v čim bolj odljudnih krajih med gorami. Bolj verjetno so preseljevanje spodbujali oglejski patriarhi, ki so bili v večini nemškega porekla. Jezikoslovci pritrjujejo, da je specifični lokalni dialekt, tako imenovani Zahrar Sproche, nastal pod močnim vplivom takratnega tirolskega in koroškega narečja. Očitne so podobnosti z govorico bližnjih Sappade/Plodn in Timaua/Tischbong, kjer prav tako živijo potomci priseljencev nemškega porekla.

Prišleki so s seboj prinesli svoje verske običaje, jezik, tipične jedi, stavbarstvo, rokodelska znanja in jim jih je zahvaljujoč geografskemu položaju, ki je omejeval stike z drugimi skupnostmi, uspelo v veliki meri ohraniti vse do danes. Ekonomska samooskrba kot ključna preživetvena strategija je delovala tja do prve polovice prejšnjega stoletja, zaradi množičnega izseljevanja, posledic vojn in revščine pa se je Sauris v sedemdesetih letih znašel na robu propada. Po potresu leta 1976 je občina naročila študije ekonomskega oživljanja in že čez nekaj let so v sodelovanju z deželno oblastjo stekli projekti vlaganj v obnovo dotrajanih stavb tipične arhitekturne zasnove, oživljanje tradicionalnih obrti, kot sta tkalstvo in lesarstvo, proučevanje in poučevanje jezika v šolah, oživljanje ljudskih običajev, promoviranje gastronomije s poudarkom na lokalnih sestavinah in spodbujanje turizma. Štirideset let pozneje štiristo stalnih prebivalcev vztraja in obira sadove svojih ambicij, kulturna dediščina in dialekt, ki je v javnem življenju poleg italijanščine še vedno v rabi, pa sta močna gradnika pripadnosti skupnosti. Nova delovna mesta sta omogočila po celi Italiji sloveča pršutarna in butična pivovarna, ki kakovost svojih izdelkov gradi na uporabi z minerali bogate vode iz lokalnih izvirov.

Mračne legende o Ueišperkouvlu

Zanimivo je, da so toponimi kljub teku časa ostali nemški, za primer vzemimo Monte Morgenlait in Monte Oberkofel, in le redki nakazujejo vpliv

Jez na reki Lumiei je bil v času gradnje največji v Italiji in eden največjih v Evropi. Foto Janja Lipužič

Tipična tradicionalna hiša Saurisa, zgrajena v kombinaciji tirolskega in furlanskega sloga. Foto Janja Lipužič

Značilna hiša Saurisa z lesenim obodom, na katerem so včasih sušili seno. Foto Janja Lipužič

italijanskega in furlanskega jezika. Izhajajo iz človekove dejavnosti na nekem območju, gojenja določenih poljščin, živine, značilne vegetacije pa tudi iz orografskih značilnosti. Te so na primer botrovale poimenovanju najvišje gore nad Saurisom, Bivere, ki ji v dialektu pravijo Veisperkouv, v prevodu "zahodna skala", torej gora, ki leži na zahodu. Ena od mnogih zanimivih legend pripoveduje, da visoko v nedostopnih steh in grapah Bivere prebivajo okamenele duše umrlih, obsojenih na večno pokoro. V zgodnji pomladi je med padanjem krušljivega kamenja menda slišati njihovo presunljivo ječanje.

Drugi toponim na podobni mitološki bazi je Pian delle Streghe ali "planota čarovnic", kjer naj bi nekoč veseljačila bitja nadnaravnih sposobnosti. Danes gre občasno mimo zgolj kakšen zagret geolog ali planinec, ki ubira eno od daljših poti proti vrhu Bivere. (Se samo meni zdi ali se res nekam preplašeno ozira čez ramo?)

Bonus ideje za samostojna raziskovanja

V prilogi opisujemo štiri vrhove in njihove običajne pristope, a to nikakor ni ves nabor planinskih ciljev nad Saurisom. Na skrajnem vzhodu skoraj petnajst kilometrov dolg gorski hrbet, ki našo dolino loči od Val Pesarine, zaključuje notorični prijaznež Col Gentile, 2075 m. Precejšen del označene poti iz Lateisa gre po cesti, kjer bi za premagovanje zajetne razdalje zelo prav prišel kakšen hitrejši pogon. Hvalabogu vsaj za razglede. Od planine Casera Forchia do vrha sta slabi dve uri hoje. Sestopimo lahko krožno. Po zahtevnem

Poti v pogorju Pieltinisa so primerne tudi za kolesarjenje.
Foto Janja Lipužič

Ujemi svoj zvezdni utrinek

Organizacija Astronomitaly, ki promovira opazovanje nočnega neba kot del turistične ponudbe, je Lateis razglasila za eno najlepših lokacij za opazovanje zvezd v Italiji. Kriteriji za pridobitev priznanja so čim nižja stopnja svetlobne onesnaženosti oziroma čim večja tema, ki omogoča, da zvezde sploh opazimo in pri tem brez motenj vztrajamo dalj časa, obseg neba, ki ga je mogoče videti z opazovalnega mesta, in ne nazadnje ustrezen nivo turistične ponudbe. Lateisu je bilo podeljenih kar 21 točk od 22 možnih.

Začuda edina kočja v okolici Saurisa, Rifugio Tita Piaž, poimenovana po slovitim alpinistu iz doline Fassa v Dolomitih, stoji na vrhu cestnega prelaza Passo del Pura. Koča je izhodišče čudovitega prečenja grebena Monte Tinise zahodno nad sedlom pa tudi manj poznane planinske pentlje čez Monte Colmaier, 1834 m, in Monte Sesilis, 1812 m, na vzhodni strani. Tudi ta greben je oster in prepaden, le da je na sever do vrha poraščen in odrezan proti jugu. Steza gre večkrat čisto na rob, vendar tehnično nikjer ni zahtevna. Skupaj z naravoslovno potjo Tiziana Weiss je zanimiva alternativa za vse, ki se jim Tinisa iz kakršnega koli razloga izmuzne.

in izpostavljenem grebenu se spustimo na sedelce Forca del Calador, kjer zapustimo uradne markacije in poiščemo slabše uhojeno stezo proti planini Casera Monteriù. Od tam se po gozdni cesti mimo planine Casera Valuta vrnemo bodisi desno na planino Casera Forchia ali levo neposredno v Lateis. Morda je celo boljše v obratni smeri. O prehodnosti poti vprašajte domačine, nekatere so zaradi posledic ujme leta 2018 še vedno polne porušenega drevja.

Na zahodnem koncu greben zaključujeta Monte Palone, 2018 m, in Monte Riodo, 2046 m. Njuna strma pobočja se pogosto plazijo in občasno celo ovirajo promet na cesti proti planoti Razzo.

Kaj pa, če bi jo raje kot na vrh gore mahnili v planine? Poleti skoraj povsod ponujajo degustacije slastnih domačih izdelkov, ponekod tudi prenočišča, gorsko cvetje, živali in jezerca se ponujajo kar sami ..., skratka idealno okolje *agriturismo* za izlet z otroki. Dobrodošli tudi vsi ostali. Uradna brošura *Via delle Malghe* kot najlepše izpostavlja pet planin – Malins, Vina dia Grande, Pieltinis, Novarzuta in Losa. Aktivnih je menda še osem, kar je zanemarljivo v primerjavi s kar šestintridesetimi, kolikor jih je delovalo v 19. stoletju. Planine hitreje kot peš obkrožimo s kolesom, kar pa ne spada več pod ture za *deco*. Izhodišča za kolesarje so enaka kot za pešce, torej dvojica Saurisov in Lateis. ○

Monte Bivera, 2474 m, in Monte Clapsavon, 2462 m

Karnijske Alpe

Odgovor na vprašanje, kateri je najzlahotnejši planinski cilj v okolici Saurisa, ponudi že prvi prizor daleč spodaj ob obali jezera, kjer akvarelno modre in zimzelene barvne spektre preglašuje biserna belina gore v daljavi. Visokoraslo Bivero in njenega ducat metrov nižjega spremljevalca Clapsavon običajno združimo v razgibano krožno turo z izhodiščem na planoti Raz-

zo. Ta možnost je med vsemi najmanj naporena; z druge strani, iz Forni di Sotto, se časovnica mimogrede podvoji. Kakorkoli obrnemo, vse označene poti slej ko prej po načelu hočeš – nočeš – moraš potonejo v katero od melišč, visečih in plazečih se na vse strani tja do pisanih pašnikov. Če okoli vršnih pobočij slučajno ne plešajo sajaste megljice (reinkarnacije čarovnic,

ki so se po lokalni legendi nekoč zbirale v stenah?), so razgledi z obeh vrhov skorajda popolni.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot.

Pot na Clapsavon, ki je v opisu navedena kot sestopna, je nezahtevna.

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 908 m

Bivera je najvišja gora na območju Saurisa. Foto Janja Lipužič

Monte Tiarfin, vzhodni vrh, 2399 m

Karnijske Alpe

Troglavi Tiarfin je najzahodnejši vrh, ki še gravitira k območju Saurisa. Brez uradnih oznak, v senci popularnejše Biverre, s severa zakrit z dolgim vzporednim grebenom, je ravno prav skrivnosten, da zbudi zanimanje o možnostih dostopa. Markacije se mu najbolj približajo v prikupni dolinici Busa del Tiarfin, kamor se steeka široko melišče, ki priča, da skalov-

je tu ni najbolj čvrsto. Najvišji in najzahtevnejši je srednji vrh, ponekod imenovan tudi Crodon di Tiarfin, 2413 m, drugi viri to ime pripišejo vzhodni Cimi Est oziroma ga sploh ne navajajo. Na zahodno Cima Ovest, 2332 m, je potrebno preplezati strmo grapo (I), medtem ko je opisani vzhodni vrh po zaslugi možicev in solidno sledljive stezice dostopen tudi povprečnemu

planincu. Nagrada za trud so nepopisno lepi razgledi, predvsem na Furlanske in Pesarinske Dolomite, ikonične Tri Cine in druge znamenite velikane na drugi strani Piave.

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena in lahka označena pot. Pazljivo v strmi grapi in na vršnem grebenu, predvsem v sestopu.

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 660 m

Izhodišče: Parkirišče na sedlu oziroma planini Razzo, 1739 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo čez Rateče do Tolmeča/Tolmezzo in po dolini Timententa do Ampezza. Tam zavijemo desno v dolino Lumiei in skozi Sauris di Sotto ter Sauris di Sopra pridemo do izhodišča.

WGS84: N 46,478519°, E 12,608177°

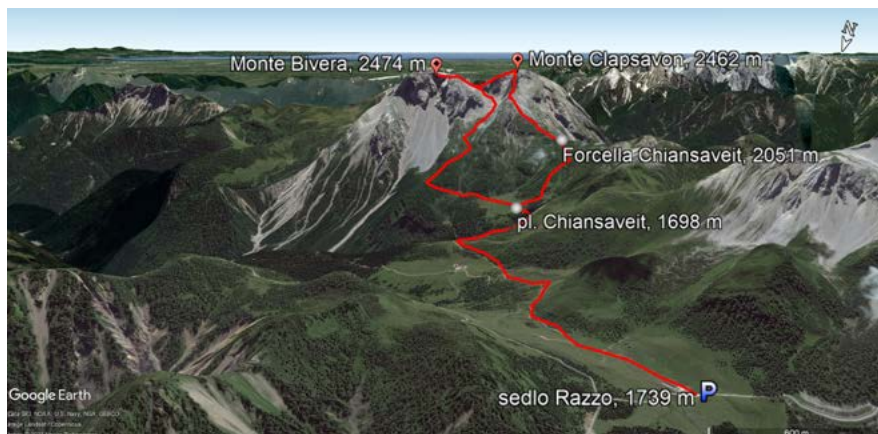
Koči: Gostišče Cassera di Razzo, 1739 m, telefon +39 0435 36 63 17, koča Rifugio Tenente Giuseppe Fabro, 1783 m, telefon +39 0435 46 03 57, možnost prenočitve.

Zahodni vrh Tiarfina, Cima Est; desno je travnato sedelce, odkoder gremo levo na vrh. Foto Janja Lipužič

Monte Bivera, 2474 m, in Monte Clapsavon, 2462 m

Karnijske Alpe

Izhodišče: Parkirišče na sedlu oziroma planini Razzo, 1739 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo čez Rateče do Tolmeča/Tolmezzo in po dolini Tilmonta do Ampezza. Tam zavijemo desno v dolino Lumiei in skozi Sauris di Sotto ter Sauris di Sopra pridemo do izhodišča.

WGS84: N 46,478519°, E 12,608177°

Koči: Gostišče Cassera di Razzo, 1739 m, telefon +39 0435 36 63 17, kočar Rifugio Tenente Giuseppe Fabro, 1783 m, telefon +39 0435 46 03 57, možnost

prenočitve.

Časi: Izhodišče–Monte Bivera 3 h
Monte Bivera–Monte Clapsavon 1 h
Sestop 2.15 h
Skupaj 6.15 h

Sezona: Kopni meseci od junija do oktobra

Vodnik: Andrej in Urška Stritar: *Karnijska potepanja*. Kibuba, 2006.

Zemljevid: *Forni di Sopra, Ampezzo, Sauris, Alta val Tagliamento*, Tabacco 02, 1: 25.000

Vzpon: Začetna hoja po za promet

zaprti gozdni cesti z oznako 210 do planine Chiansaveit, 1698 m, bi bila precej duhamorna, če je ne bi poživiljali pogledi na naša ciljna vrhova. Pot št. 212 v nadaljevanju proti levi pripelje v vpadnico dolinice med Bivero in Clapsavonom. Po njej v čedalje strmejšem vzponu čez melišča dosežemo sedlo Forcella del Bivera, 2330 m, na njeni zahodni strani. Zaključni vzpon gre v levo in preči južno skalno pobočje, ki je nekoliko izpostavljeno in zaradi gruščja nestabilno.

Sestop: Potem ko se vrnemo na sedelce, nadaljujemo naravnost čez kratek, vendar ozek in izpostavljen povezovalni greben ter navzgor proti Clapsavonu. Najstrmejši del poti je po novem zavarovan z vrvjo. Vrh je za razliko od Bivere prostornejši in primernejši za daljši počitek. Čez lahko prehodno skalovje in melišče sestopimo na južno stran do sedla Forcella Chiansaveit, 2051 m. Kmalu smo spet na planini, do parkirišča je še slaba ura hoje.

Janja Lipužič

Monte Tiarfin, vzhodni vrh, 2399 m

Karnijske Alpe

Časi: Izhodišče–Monte Tiarfin 2 h
Sestop 3 h
Skupaj 5 h

Sezona: Kopna sezona od junija do oktobra

Vodnik: Andrej in Urška Stritar: *Karnijska potepanja*. Kibuba, 2006 (delno).

Zemljevid: *Forni di Sopra, Ampezzo, Sauris, Alta val Tagliamento*, Tabacco 02, 1: 25.000

Vzpon: Nekaj korakov zahodno ob cesti oznake poti št. 208 kažejo v levo proti

planini Tartoi. Vzpenjamo se skozi gozd vse do sedelca Col Marende pod skalnim grebenom, ki na severni strani zakriva pogled na Tiarfine. Melišče prečimo v desno in zagrizemo v strmo, sprano grapo, na vrhu katere zagledamo vse tri vrhove in naš cilj na levi. Tu zapustimo označeno pot (desno planina Tartoi, levo planina Tragonia) in poiščemo začetek od daleč vidne stezice čez melišče. Kmalu v vpadnici sedla med vzhodnim in srednjim vrhom v

strm travnat breg usmeri večji možic (pot čez melišča se nadaljuje proti zahodu). Sledi predhodnikov in možici kažejo pot čez strm skalni prag in naprej čez strme trave na sedelce, kjer se odprejo pogledi proti Furlanskim Dolomitom. Levo po mestoma izpostavljenem grebenu dosežemo vrh.

Sestop: Do označene poti sestopimo po poti vzpona, nato sledimo oznakam desno proti planini Tragonia. Pot št. 244 je novejša (na starejših Tabaccovih zemljevidih ni vrisana) in morda zato tu in tam slabše uhojena. Začetni blagi vzpon se konča na sedlu Forca Rossa, 2280 m, kjer pot prestopi na široka melišča. Po prečenju se potopi v bujno grmičje in trave, kjer moramo ostati pozorni, da ne izgubimo smeri. Na razpotju s prečno potjo št. 209 gremo levo proti planini Mediana, niže pa se priključimo kolovozu z oznako 210 proti planini Razzo in mimo jezercer sklenemo krožno pot.

Janja Lipužič

Monte Pieltinis, 2027 m

Karnijske Alpe

Travnati Pieltinis zaseda osrednji položaj v razpotegnjenem hrbtu med seboj precej podobnih dvatisočakov med dolino Saurisa in Val Pesarino. Vzpon na vrh je mogoč v vseh letnih časih, favorita pa sta brez dvoma zima in jesen, ko se po bočja pretežno macesnovih gozdov šopirijo v 24-karatni pozlati. Zaradi zmerne

višinske razlike in udobne poti je Pieltinis primeren tudi za družinska hribovanja v vseh generacijskih kombinacijah. Opisani poti lahko dodamo še neoznačeni "hop" na bližnji Monte Torondon, 2019 m, ali podaljšek na severno stran grebena do planin, kjer se poleti dobijo sveže mlečne dobrote. Tudi prečenje vrha Morganlaite je

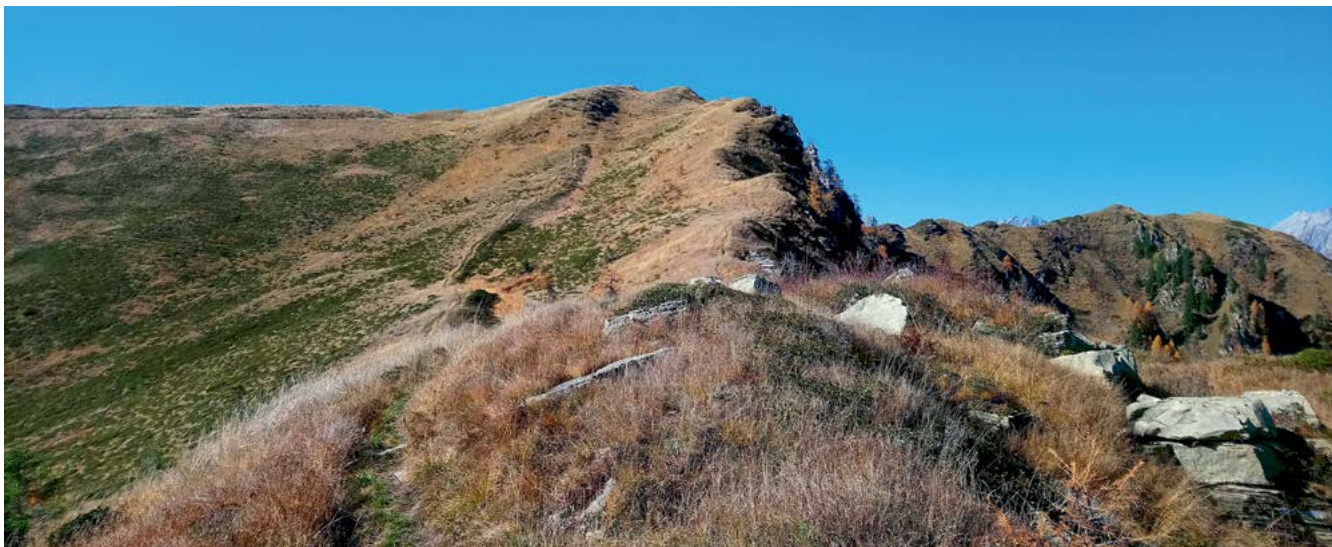
še kako priporočljivo. Razgledi so za razglednice in obilno presegajo robove Tabacove dvojke.

Zahtevnost: Lahka označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 700 m

Izhodišče: Sauris di Sopra, 1400 m. Iz

Pieltinis je eden lažjih planinskih ciljev nad Saurisom. Foto Janja Lipužič

Monte Tinisa, 2112 m

Karnijske Alpe

Hišna gora prelaza Pura bližnji Biveri ne konkurira niti po višini niti po številu obiskovalcev, kljub temu pa velja grebenska pot čez Tiniso za krono planinskih doživetij v okolici Saurisa. Razgledi zagotovljeni, a pozor! Greben je nemilostno izpostavljen tako na severno kot na južno stran, kjer ga vse do roba poraščajo neskončne

travnate strmali. V zadnjih letih so krožno pot na novo označili in opremili z dodatnimi varovali ter jo imenovali zavarovana pot De Monte Pascual-Cresta nel Cielo. Naravoslovna pot sentiero naturalistico Tizziano Weiss je v primerjavi s prvim delom poti le še sprehod. Uporabna je tudi kot krajši dostop na glavni vrh Tinise

od zahoda ali, zakaj pa ne, kot samostojen izlet, morda celo s podaljškom na dehtičo Trail delle Orchidee proti Monte Puintata, 2034 m.

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot. Večinoma je pot zavarovana, a zahteva tudi uporabo rok. Nujne so izkušnje, zanesljiv korak in ravnodušnost do izpostavljenosti.

Oprema: Običajna planinska oprema, čelada, priporočljive so rokavice za ferate, za manj izkušene tudi samovarovanje.

Višinska razlika: 950 m

Izhodišče: Prelaz Passo del Pura, 1405 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo čez Rateče do Tolmeča/Tolmezzo in po dolini Tilmenta do Ampezza. Dva kilometra izven naselja se desno odcepi asfaltirana cesta proti prelazu. Parkiramo 500 m od glavne ceste na severni strani prelaza Pura, v smeri planine Tintina, ali pred kočjo na samem prelazu.

WGS84: N 46,426223°, E 12,738418°

Tinisa od zahoda, kamor se nadaljuje naravoslovna grebenska pot. Foto Maja Kramberger

Monte Pieltnis, 2027 m

Karnijske Alpe

do razpotja poti 2a in 218. Po zadnji začetno končno pridobivati višino. Ko se kmalu za izrazitim levim ovinkom dvignemo nad gozdno mejo, se odprejo travnata prostranstva planine Pieltnis, 1739 m, in levo nad njo tudi naš glavni cilj (desno je pot na sedlo Ielma in Torondon). Do grebena hodimo po makadamski cesti, ko se ta spusti na severno stran proti planinam Casera Vinadia in Malins, pa jo zamenja stezica, ki se med travami vzpne na vrh.

Sestop: Krožno turo nadaljujemo s sestopom proti jugozahodu. Sprva malce strmeje, nato ob grebenu ali tik pod grebenom Costa del Pieltnis. Pot je ponekod precej ozka, travnata pobočja pod njo strma. Po želji se lahko vzhodno vzpnemo še na neoznačeni Monte Morganaite, 1975 m, sicer pa po njegovi južni strani nadaljujemo do sedelca Festons nad istoimensko planino in miniaturnimi jezeri. Od tam se po ozki cesti v številnih ovinkih spustimo nazaj v vas.

Janja Lipužič

osrednje Slovenije se peljemo čez Rateče do Tolmeča/Tolmezzo in po dolini Tilmenta do Ampezza. Tam zavijemo desno v dolino Lumiei in skozi Sauris di Sotto do izhodišča. Večje parkirišče je na zgornjem koncu vasi, prostor najdemo tudi okoli trga.

WGS84: N 46,46820303°, E 12,68545493°

Koče: V Saurisu di Sopra je več gostišč, kjer dobimo okrepčilo.

Časi: Izhodišče–Monte Pieltnis 2.30 h
Sestop 1.30 h
Skupaj 4 h

Sezona: Kopni letni časi. Vzpon in sestop po isti poti je možen tudi pozimi; opsijsko izhodišče je vas Lateis.

Vodnik: Andrej in Urška Stritar: *Karnijska potepanja*. Kibuba, 2006.

Zemljevid: *Forni di Sopra, Ampezzo, Sauris, Alta val Tagliamento, Tabacco* 02, 1: 25.000

Vzpon: Skozi vas gremo do njenega vzhodnega konca in za prvim cestnim ovinkom prestopimo na kolovoz z oznako 2e. Skoraj vodoravno nas pripelje nad smučišče Sauris di Sotto,

Monte Tinisa, 2112 m

Karnijske Alpe

Nadaljevanje prečenja je ves čas dinamično; ozka steza gre večkrat čisto na rob prepadnega grebena in kljub jeklenici, nameščeni na večini težjih odsekov, zahteva polno pozornost. Po mnogih vzponih in spustih, na katerih se izmenjujejo skalni in lažji travnati odseki, dosežemo še zahodni (glavni) vrh, 2112 m.

Sestop: Spuščamo se proti sedlu Malpasso di Tinisa, 1960 m, v začetku ob jeklenicah, nato v okljukih čez skrotje in nazadnje strmo ob nekaj skobah. Na sedlu se težave končajo. Desni krak *sentiero T. Weiss* gre direktno na izhodišče (takoj za robom izpostavljen na polička), naš krak pa se spusti na južno stran in nato vrne na travnat greben, kjer doseže neizraziti vrh Punta dell' Uccel, 1980 m. Na razpotju sedla Forca di Montof, 1819 m, se držimo poti št. 233. Tik pred najvišjo točko dolgega gozdnega hrbta zavijemo desno na planino Tintina in se po cesti vrnemo na izhodišče.

Janja Lipužič

Koča: Koča Rifugio Tita Piaz, 1417 m, telefon +39 3391 37 88 97, www.rifugiotitapiaz.com, info@rifugiotitapiaz.com.

Časi: Izhodišče–planina Tintina 30 min
Planina Tintina–Monte Tinisa 2.30 h
Sestop 3 h
Skupaj 6 h

Sezona: Kopna sezona od junija do oktobra

Zemljevid: *Forni di Sopra, Ampezzo, Sauris, Alta val Tagliamento, Tabacco* 02, 1: 25.000

Vzpon: Od parkirišča nadaljujemo po gozdni cesti do planine Tintina, 1495 m, kjer tik pred zavetiščem zavijemo levo za tablo zavarovane poti *De Monte Pascul–Cresta nel Cielo*. Pot gre direktno pod severno vznožje in čez melišče zavije levo na polico, ki vodi proti vzhodnemu robu. Tu so v izpostavljenem delu v pomoč prve jeklenice. Skozi strm žleb in skalovje od jugovzhoda dosežemo vzhodni vrh, Cima Est, 2080 m, s križem in klopjo.

Štirje črni krokarčki in en albin

"Kraak, Kreek, Kriiik, Krook, Kruuk," je že tretjič – a prvič nekoliko obupano – zakrakala krokarska mati Kraka. Uh, kako se je jezila na svojih pet otrok, ki jih nikoli ni bilo tam, kjer bi po njenem morali biti! Zaskrbljeno je krožila po nebu nad Pravljičarijo in buljila na vse strani, da bi ugledala neubogljivo mularijo.

"Kraaak, vsaj ti se prikaži, saj si vendar najstarejši," je vpila med letom. Vendar je vsepovsod, zavita v rahle meglice, še naprej vladala gluha tišina, obešena pod vlažen svod zimskega neba.

Če samo pomislim, kako ljubki so se prikazali iz tistih modrozelenih jajčk s temnimi lisami. Povsem goli in nebogljeni, v vsem prepuščeni meni in svojemu očku. Živalski bogovi mu podarite večni mir in pokoj. Kakšna škoda, da nas je moral tako zgodaj zapustiti! Če bi ostal živ, bi me otroci najbrž bolj ubogali, je razmišljala ovdovela krokarka med iskanjem svojih malčkov.

Sedem jajčk je Kraka zvalila spomladi, tam med triglavskim skalovjem v bližini ruševin nekdanje utrdbe Morbegna. Iz dveh se ni prikazal nihče, zato sta se mlada starša pač sprijaznila s petimi ptički mladički. Kar sploh ni bilo malo, saj so sosedovi povili le tri. Ampak bolj ko so njeni ljubljene odraščali, drznejši so postajali in manj so jo ubogali, zato ji v tistem času ni bilo z rožicami postlano. Vseeno pa jih je, kot pač skoraj vsaka mati, imela strašansko rada. Štirje so bili natančno takšni, kakršni naj bi bili običajni krokarji. Od glave do pete se je modro svetlikalo njihovo gladko črno perje in kot oglje temni kljuni so bili zašiljeni natanko po krokarskih predpisih. Peti mladič Kruk pa se je izkazal za zelo posebnega. Ste že kdaj slišali za abina? No, Kruk je bil albin. Namesto črnih peres je iz njegove kože poganjalo samo belo perje. Belo kot pšenična moka, puhasto kot prvi sneg in mehko kot ovčje krzno. Vsi so se ji posmehovali, da je bolj kot krokarju podoben polarni sovi! Njo pa je, bolj kot opravljeni jeziki, skrbel sinov tako silno plahi in občutljivi značaj. Njegovi bratje so venomer tičali skupaj; igrali so se zabavne igre, se lovili po širnem nebu, skupaj so se učili krakati in tudi iskati

hrano, on pa je najraje ostajal sam, ujet v svoj strah. Ni čudno, da so pogosto kar pozabili nanj. Le kam se je spet potuhnili? Da se le ne bi izgubil, je premelevala njegova mama in glasno zavreščala: "Kra, kra, kra, je kdo videl mojega Kruukaaa?" Vse bolj živčno je prhutala s krili in jadrala nad gorskimi vrhovi.

Mraz pa je, mraz!

Brrr, mraz! Gospodična se je še zadnjič v tistem letu pojavila v zadnji dolini pod Triglavom. "Uf, kako je hladno," je vzkliknila in pohitela naravnost k mrzli peči v ledeni hiši, s kurišča odstranila pepel, ki jo je čakal še od jeseni, naložila trske in brž zanetila ogenj. Ta se je sprva kar ognjevito zasukal, potem pa ga je začel dušiti mrzel dimnik. Peč je napolnil dim, ki se je splazil tudi v izbo. Le svež zrak, ki se je usipal skozi vsa tri na stežaj odprta okna, ga je pregnal na plano, da so zlagoma le vzplamteli zublji. Drva so začela ogrevati peč, ta je svojo toploto prelivala v sobo in po nekaj urah se je hiška toliko ogrela, da je postala že skoraj prijetno topla.

"O, danes je pa še bolj mraz kot včeraj," je gospodična vzkliknila naslednje jutro. Ko je prestopila hišni prag, je vanjo butnil svež gorski zrak. Planinski vrhovi so se šopirili v oranžni jutranji zarji in žareli od ponosa, saj se je risal sončen dan. Toda v zadnjo dolino pod Triglavom sončni žarki niso zmogli poti, saj so že jeseni opešali in se začeli plaziti za gorami. Zdaj, ko je v deželi zavladala zima, so se hulili tako daleč za hribi, da si jih ob pogledu na vedro nebo lahko le zaslutil. Prav zato je v dolino še bolj pritiskal mraz. Vlago je ponoči oblačil v slano, ta pa je pobelila travnike, skale, smreke in kostanj pred hiško. Dixie se je grela pred toplo pečjo, gospodična je skozi vlažno jutro stopila v drvarnico.

Tudi vodo bo treba prinesiti, je razmišljala med nabiranjem drv. S polno košaro polen se je podvzala nazaj, pograbila vedri v kopalnici, odhitela k potoku in jadrno zajela ledeno mrzlo vodo. Potem si je pri peči pogrela premrle dlani in obula tople volnene *fuzojkline*, debele, ročno spletene nogavice iz grobe ovčje volne, ki ji jih je poleti podarila Viktorjeva mama Mica. Hitro so jo spravile v dobro voljo s svojo toploto.

Kje pa je peti?

Kra, kra, kraaa, se je usulo izpod zbujenega neba. Krakanje je pospremlilo prhutanje črnih peruti, da je v dotlej tihem ozračju glasno završalo. Osem peruti štirih mladih krokarjev je razbijalo gorsko tišino. Krak, Krek, Krik in Krok so brezskrbno frleli po svobodnem nebu. Ker niso marali mraza, je vsakemu okoli vratu vihral pisan šal živih barv. Lovili so se in prehitevali drug drugega, enkrat z desne, drugič z leve. Krok, ki ni mogel obrzdati svoje nagajivosti, je Kreka mimoletelč šavnisl v bedro. Prvemu se je zdelo hecno, najstarejšemu bratu pa ne, zato je v opozorilo ostro kljunil v Krokovo perut. "Au, au, au, to boliiiiii," se je pritožil, in še preden je Krak izpustil njegovo perut, je sam izpustil bratovo bedro. Po tem krokarskem ravsu so mladi srboriteži vse glasneje krakali in se tako glasno pritoževali, da jih je bilo slišati v hiško.

"Glej glej, štirje črni glasni krokarji. Le kakšne vesti mi prinašajo?" se je začudila gospodična, ko je skupaj s psičko pritekla iz hiške.

"Hej, hov hov, kaj se pa vi derete? A je kaj narobe?" je radovedila Dixie.

"Kra, kra, kra, ja, ja, je narobe, je. Neznansko se dolgočasimo, pa zganjamo norčije, novic pa ne prinašamo, saj nismo pismonoše," ji je odkrakil Krek.

"Malo lačni smo," je dodal Krik in razložil, da Lojza že cel teden ni bilo gor pod Triglav, kjer ima svoj bivak.

"Hov, hov, vem, vem. Se vedno ustavi pri nas, ko se vrača v dolino po hrano. Zadnjič je navrgel, da ga kar nekaj časa ne bo nazaj," je poznavalsko pripomnila Dixie.

"Dobro, da je pogosto med nami, saj nas nahranj, ko nam trda prede. Ampak zdaj je pod Triglavom že vse zasneženo, zato lahko do naslednje pomladi kar pozabimo nanj. Se bomo morali sami znajti, kakor bomo vedeli in znali. Upajmo, da bo vsaj kakšna mišja staruha poletela nad mavrico, nam pa prepustila svoje trupelce, ali pa kakšen postarani polh. Tudi tvoj sosed je že zapahnil duri svojega hlevčka in pobegnil v mesto. Tu v divjini še živali pozimi težko preživimo," je tako zavzeto razpredal Kruk, da se je kar zamislil samemu sebi.

"Hov, hov. Zakaj si tudi vi ne omislite kakšne gospodične, da bi skrbela za vas, kot moja zame?"

"Kra kra, to pa ne gre. Mi smo vendar divje živali, nikoli se ne bi pustili udomaćiti," je užaljeno navrgel Krik.

"Ampak, vau vau, ko pa je tako udobno."

"Udobno že, udobno, vendar si za vedno ujet. Mi pa hočemo živeti pod svobodnim planinskim soncem," so enoglasno zakrakali štirje krokarji, še krepkeje zamahnili s krili in vreščec odprhotali gozdu naproti.

Dixie je malce zavidajoče zrla za njimi, preden je za gospodično ponižno stopila v toplo hiško.

"Hja, svoboda je res videti imenitna, a meni vseeno bolj prijata gospodičnina skrb in njen topli pogled," je pomislila, ko se je še zadnjič ozrla proti črnim ptičem visoko nad seboj.

"Hov, hov, kje je pa Kruk?"

Šele v tistem so štirje črni bratje opazili, da belega ni.

Bliskovito so se razkropili na vse štiri nebesne strani: Krak se je podal na sever, Krek je krenil na jug, Krik proti vzhodu in Krok zahodu naproti. Izurjeno so prečesavali vsako ped

Štirje črni krokarčki so se neznansko dolgočasili in zganjali norčije, pri tem pa niso opazili, da njihovega belega bratca ni nikjer.
Ilustracija Jernej Myint

pod seboj, belega bratca pa vseeno niso opazili. Zdelo se je, kot bi se puhasti albin pogreznil v zemljo.

Blažena samota

Kruk je medtem strašansko užival. Prvič v življenju je izkoristil svojo belino za prikrivanje. Že zjutraj se je mirno potuhnil v skalovju Kanjavca, opazujoč razigrane brate ob pripravah na polet v dolino. Varno skrit jih je gledal, oni pa sploh niso opazili, da manjka, in se čudil njemu tako tuji razposajenosti, saj je sam najbolj užival v miru in tišini. V peruti je vzel najnovejšo strokovno knjigo o krokarjih, jo približal svojim kratkovidnim očem in začel brati. Krokar, *Corvus corax*, je sorodnik vranov iz reda pevcov. Je vsejed, torej požre vse, kar najde, tudi mrhovino, semena, celo jagode, če ni drugega, meso pa seveda najraje ... Beli krokar se je tako vživel v branje, da sploh ni opazil, kako hitro teče čas.

"Tudi jaz spadam med največje ptiče pevice v Evropi, pa še roparji smo, zato mi res ni treba vseh teh strahov in plašnosti. Čas je za

spremembo," je slednjič čivknil in prvič brez zadrege pogumno stopil na plano. Šele tedaj je videl, da je v svojem zavetju preždel ves ljubi dan, saj se je že stemnilo. Pa kaj zato, saj je končno našel svoj pogum! Razprl je peruti in samozavestno kraknil: "Jaz sem beli krokar Kruk. Ponosen na svoje belo perje, pogumno zrem v zeleno cerje!" Potem je Kruk, ki je poleg poguma očitno odkril tudi rime, srečen odletel proti gnezdu. "Kraaa, kraaa, pa sem spet doma," je predirljivo zakrakal z grlenim glasom, ki je spominjal na človeški smeh.

"Oh, Kruk! Le kje si se izgubil, kaj si počel, si lačen, zaspan? Tako zelo nas je skrbelo zate. Vsi smo iskali te zaman, in to ves ljubi dan! No, samo da si živ in zdrav," se je v en glas ztilo vseh pet domačih kljunov.

"Pogumen, ponosen in samozavesten sem postal," se je za začetek pohvalil albin. Potem je mami in radovednim bratom brž zaupal, zakaj in kako je našel svoj pogum. Slednjič pa je obljubil, da bo naslednjič vsekakor povedal, kje bo. Kajti izginiti in se brez pojasnila potuhniti, niti krokarju ni v čast, mar ne!? ○

Franci Horvat

30 let Ledenke

Kultna smer s kultnim Frančkom

"Kolega je priplezal v območje, kjer ni bilo razpoka, da bi zabil dober klin. Vzel je sveder v roke in začel vrtati. Tok, tok mi je odmevalo po ušesih. Sveder je šel v skalo le po milimetrih. Ko telo vse bolj sili navzdol, ker so stopi majhni, je vse še na meji možnega. Luknja je bila narejena, manjkal je samo še svedrovec in ključ smeri bi imeli v roki. Na žalost pa se je vsa stvar zasukala. Franček je ugotovil, da so mu iz žepa padli čepi, ki so ključnega pomena pri svedrovcih. Bilo je kar nekaj hudih besed, toda predaja še ni bila podpisana. Spet se je zapodil naprej, iskal je razpoko, v katero bi lahko zabil klin, ki bi nas pripeljal na poševno poličko pri sveči. Po nekaj poskusih mu je le uspelo zabiti slab klin, nato malo više še dober klin."¹

Leta 2021 mineva trideset let, odkar smo preplezali Ledenko (3. 3. 1991); Franček in Andreja Knez, Joco Razpotnik ter jaz. Kar je za nekatere Čopov steber v kopni skali, to je zame Ledenka v ledu. Čeprav so minila tri desetletja, mi je plezanje v njej še vedno zelo živo pred očmi. Da bi bili ti spomini pristnejši, sem se odločil, da grem na Okrešelj in se priklonim Ledenki. To zimo nam je mati narava nasula obilo snega po hribih, na Okrešlju ga je bilo skoraj dva metra. Želel sem se povzpeti do vstopa v Ledenko, pa žal zaradi obilice snega in nevarnosti plazov to ni bilo mogoče. Zadovoljiti sem se moral s kompromisom – povzpeti se do Okrešlja in se na "daljavo" (kot je to v zadnjem času aktualno) vizualno povezati z Ledenko.

Obisk sem moral nekajkrat preložiti zaradi različnih dejavnikov – vreme, obveznosti in še bi se kaj našlo. Sprva sem bil prepričan, da bom težko izpeljal dano obljubo, nakar se je eden izmed torkov pokazal kot

*Poklon Ledenki s cepinom, s katerim sem jo preplezal pred 30 leti.
Foto Franci Horvat*

¹ Odlomki, ki so v narekovajih, so izseki iz avtorjevega starejšega zapisa o prvenstvenem vzponu v Ledenki.

primeren dan. Vreme ni bilo idealno, toda to je bila zadnja možnost pred deževjem in sneženjem.

Nizke temperature v Logarski dolini me niso prese-netile, termometer je kazal -10°C , saj je dolina znana kot mrazišče. Na parkiriščih se je nekaj navez pripravljalo, da "naskočijo" zamrznjene slapove. Do Logar-skega kota je bila cesta splužena, nato je bilo treba na dobro uhojeno stezico. Pohodnikov ni bilo, le dva sta se vračala od slapa Rinka. Više sem šel, več je bilo sne-ga. Na obračališču ga je bilo na strehi okrepčevalnice skoraj meter. Glede na mraz, ki je gospodaril po Lo-garski dolini tiste dni, sem pričakoval, da bo slap Rin-ka bolj zamrznjen. Hoja do zgornje brvi je bila me-stoma naporna, saj je močan veter dan poprej delno zasul dobro shojeno pot. Pomikal sem se više in više, vse pogosteje so prihajali spomini na Ledenko. Res je, da so bili le prebliski. Ko sem gledal proti nebu, sem videl, da so oblaki prihajali in tudi odhajali, s tem pa večali ali manjšali modrino neba. Glede na oziranje proti nebu je nihalo tudi moje razpoloženje.

Malce pred dvanajsto uro sem prisopihal na Okrešelj oziroma do kočice GRS. Na njeni strehi je bilo veliko snega. Spomin mi je segel v preteklost, v leto 1978, ko je sneg pri koči na Okrešlju segal do strehe. Podobno bogatih zim se ne spomnim več. Na Okrešlju je bila vidljivost zadovoljiva, toda pogrešal sem sonce in nje-govo toplino. Na hitro sem postavil stojalo in začel fo-tografirati Rinke, toda ne dolgo. Navali čustev in no-stalgije so opravili svoje. Kanila je prva solza, nato še druga in tretja, ki pa jih nisem brisal.

Prepuštil sem se spominom. Nisem mogel verjeti, da je minilo trideset let, odkar smo preplezali to smer. Res je, da se je v teh letih, če malce bolj analitično raz-mislím, veliko zgodilo. Bil sem na dveh alpinističnih odpravah v Andih in enkrat v Himalaji, za poobedek sem si pustil Afriko s Kilimandžarom in Mt. Kenyo. Poleg alpinističnih odprav sem nanizal kar nekaj sme-ri, med katerimi je tudi kakšna prvenstvena. Sledila so številna potovanja po svetu in po Sloveniji. Začel sem pisati za časopise, revije, nastale so tudi tri knjige, v delu je že četrta. Malce sem se ukvarjal s potopisni-mi predavanji, ki pa jih je koronavirus precej onemo-gočil. To leto s soprogo praznujeva dvajset let poro-ke in hči bo kmalu zapustila najstniška leta, minila so že štiri leta, odkar sem se upokojil. Kako čas beži! Od *mladca*, ki je prekipeval od energije, do starca, ki so mu ostali le spomini. Prežetemu od spominov se mi je pred očmi zavrtel film o našem plezanju v Ledenki.

Iz stare beležke

"Mogoče ni prav, da pišem te vrstice ravno jaz, ki sem bil kot ubogi statist pri vsej stvari. Alfa in omega vse-ga tega početja je bil Franček Knez. Midva z Jocem sva bila le na pravem mestu ob pravem času. Da pa ne bi bilo pomote, moram dodati, da sva morala dati vse od sebe.

Grapa med Štajersko Rinko in Križem je že dolgo vzbujala *apetite* mnogim alpinistom. Ravno to zimo sta jo imela namen preplezati dva ljubljanska alpinista, kar sem izvedel pozneje.

Franček mi je nekoč zaupal to skrivnost in mi namignil, da jo razrešiva. Dolgo se že poznavata in med nama se je stkala nit prijateljstva, kar mi veliko pomeni.

Dogovorila sva se za zadnji konec tedna v februarju. Ker pa se bile v smeri zelo slabe razmere, sva plezanje preložila za teden dni. Tedaj sta se nama pridružila še Joco in Frančkova žena Andreja. Tako smo se vsi

štirje dobili v soboto zvečer v zimski sobi na Okrešlju. /.../

Strah me je bilo, česar si nisem upal povedati Jocu, še manj pa Frančku. Premetaval sem se po pogradu. Štel sem ovce, kamele, bike, toda spanca ni bilo od nikoder. Ko sem malce odplaval, me je zbudil Franček, rekoč, še smrt boš prespal.

/.../

Gledal sem ledeno svečo, kot da bi hotel, da bi zrastle do tal in nam olajšale vzpon. Toda Franček je krenil na desno pod krušljiv previs. Kamorkoli si pogledal, je bilo vse tako naloženo, da je bila groza. Vedel sem, da bo ta previs ključ naše smeri.

Nato sem prišel na vrsto jaz. Na nogah sem imel dereze, vrv pa je šla po stropu nad mano. Ves pogum in odločnost sta odplavala proti Mrzli gori. Nekako se nisem mogel odločiti. Franček, ki me je varoval, je prekinil moje dvome. "Gremo, gremo," je bilo slišati nad mano, kot da bi glas prihajal iz onostranstva. Zagnal sem se v previs. Dereze sem zataknil v zanke in se potegnil višje. Prepel sem vrv in nadaljeval. Telo je viselo, roke so segale proti klinom. Moči so mi pohajale, ko sem se vlekel čez odurni predel. Želel sem biti polž, da bi se prilepil na steno. Toda to mi ni bilo dano. Franček mi je malo pomagal z vrvjo, da mi je šlo lažje. Sopal sem, pihal in se tresel, ko sem bil na stojišču. Šele tedaj sem dojel, kakšno delo je opravil.

/.../

Tudi trma mi je prišla na pomoč, da sem zabil cepin, nato še ledno kladivo ter se potegnil navzgor. Ko sem mislil, da sem čez, se mi je izpulil cepin, ki je bil moj najslabši del opreme. Spet sem visel. Jeza, ki me je prevzela, mi je dala takšno moč, da sem do konca raztežaja splezal brez počivanja. Mislim, da česa tako težkega še nisem preplezal.

Franček je po krušljivi prečki priplezal do opasti, ki nas je še ločila od roba stene. Začel je kopati kot krt. Česa se je takrat držal, mi verjetno ne bo nikoli znano. Opast je bila prebita in že nam je izginil za rob. Drug za drugim smo prisopihali za njim. Ko smo bili že na ravnem, se mi je odpela dereza. Kar streslo me je, ko sem pomislil, da bi se mi to lahko zgodilo v smeri."

Franček

Mislim, da je prav, da napišem še kakšno besedo o Frančku Knezu, legendi slovenskega alpinizma. Že iz skromnih povzetkov iz Ledenke je čutiti njegovo mojstrstvo in studioznost. Običajno se je na vsak vzpon temeljito pripravil. Poznam kar nekaj ljudi, ki so plezali s Frančkom. "Njegova šola" je mnoge alpiniste ali plezalce izbrusila v diamant in jih s tem povzdignila visoko med oblake. Ljudi je znal pritegniti s svojimi dejanji, toda ko si bil z njim na vrvi, ti običajno ni bilo lahko. Pogosto je bilo treba iztisniti zadnje moči, za katere se nekateri nismo niti zavedali, da jih imamo.

Njegova smrt me je izjemno pretresla. Življenje je izgubil praktično doma, v svojih Arkadah, ki so mu bile drugi dom in svetišče. Njegova votlina je bila prostor

Franci Horvat v Palenku
Arhiv Francija Horvata

Ledenka je smer v grapi med Štajersko in Koroško Rinko.

Ocena: VII+, 95/30–80°, 600 m

Prvenstvena smer je bila preplezana 3. 3. 1991, 14 ur, Franček in Andreja Knez, Joco Razpotnik, Franci Horvat.

Prva ponovitev: solo, 1. 3. 1993, Janko Oprešnik

Druga ponovitev: 17. 1. 2010, Andrej Grmovšek, Marko Lukič (krajša varianta, pod previsom prečnica levo do sveče in po njej navzgor)

za meditiranje. Številne kamnite skulpture ob plezališču so imele pomembno mesto v njegovem življenju. Usoda je res kruta, ne prizanaša nikomur, tudi takšnim legendam ne, kot je Franček Knez.

Prva ponovitev Ledenke, in to solo, je uspela Janku Oprešniku leta 1993, kar je bilo za mnoge neverjetno dejanje. Drugo ponovitev sta opravila Andrej Grmovšek in Marko Lukič leta 2010 s svojo varianto. Obšla sta previs na takšen način, da sta prečila levo do sveče in nadaljevala po njej navzgor. Danes, ko ima Ledenka že kar nekaj ponovitev, je ta varianta postala stalnica. Nekaj je takšnih alpinistov, ki so Ledenko preplezali že dvakrat, med te spadajo sledeči: Luka Lindič, Marko Volk, Gašper Kresnik pa še mogoče kdo, za katerega nimam podatka. Ledenke ni mogoče preplezati vsako leto, ker ni vedno ustreznih lednih razmer.

Okus po ledu

Nato sem z eno nogo pokleknil, se naslonil na cepin, s katerim sem takrat zmogel Ledenko, in se globoko priklonil ter nato pogledal proti Rinkam. V sebi sem čutil veliko olajšanje, da sem izpolnil zadano obljubo. Pospravil sem svoje stvari in se napotil v dolino. Ves prežet in tudi malce zmeden od vseh spominov sem bil dokaj hitro pri avtu, s katerim sem se odpeljal do Hotela Plesnik. Naveze, ki so prihajale od zaledenega slapu Palenk, so pohvalile odlične ledne razmere

v njem. Težko sem ostal ravnodušen, zato sem se pripravil za plezanje v ledu in odšel pod slap, kjer me je prepoznal Zdenko Mraz. Z njim sem pred 35 leti preplezal prvenstveno smer v Frenkovih ploščah v Mrzli gori. Še ena lepa obletnica! V slapu so bile napravljene skoraj stopnice, zato sem bil hitro na vrhu. Vsaj malo sem si privezal dušo, če že nisem mogel do vstopa v Ledenko. Dan je bil res za bogove, še posebej, ker mi ga je bilo dano preživeti z "ledenimi spomini".

Franček, hvala ti! 🍷

Originalni potek smeri – rdeča, varianta – zelena
Arhiv Francija Horvata

Franci Horvat, Andrej Grmovšek in Janko Oprešnik
Arhiv Francija Horvata

Dva ekstrema

Dokumentarni podlistek o zgodovini plezanja, 6. del

Seveda je napačno misliti, da sta se športno plezanje in *bolderiranje* razvila iz nekakšnega upora alpinizmu. To je sicer bil del njegove novorojene duše (in velja nekoliko bolj za *bolderiranje*), a prej kot upor se je plezanje razvilo sočasno z alpinizmom in se še dolgo (pa tudi danes) z njim prepletalo. Posebej vidiki etike, sloga in filozofski pogledi na plezanje so bili v alpinizmu vedno precej močnejši in spornejši ter so se le občasno prelivali v bolj ljudske zvrsti vertikalnih športov. Zato se za trenutek vrnimo k alpinistom. Saj so bili vsi plezalci takrat tudi to. Težava je tudi v tem, da je pri plezanju na nižje stolpe v bolj športni maniri etika veliko bolj logična in samoumevna, saj bi sicer vse skupaj v nekaj letih postal živ dolgčas. V hribih pa je stvar vendarle bolj večplastna, cilj je vrh in tudi ob uporabi različnih sredstev za njegovo dosego so še vedno prisotni zadosten napor, nevarnost in nepredvidljivost. Ob spopadu z muhasto goro je težje trobiti o etiki in gledati v zobe "nepravilno" opravljenim vzponom. Pa vendar ljudje vedno stvari priženejo v tako skrajnost, da je treba reagirati.

Dobro, predstavljajte si neosvojeno goro. Potem nekdo spleza nanjo. Potem nekdo dobi idejo, da bi splezal tja po izpostavljeni severni steni. Naslednji dan bi kdo preplezal še bolj strupeno, direktno linijo. Vse v službi ideala čim težjih izzivov. Za pasom imajo kline, kladivo in vrv, ki jim koristijo, da postavijo sidrišča za varovanje. Potem nekdo dobi idejo, da bi klin zabil tudi na težkem mestu v steni. Ampak, zakaj ne dveh, treh? Zakaj ne bi zdaj še stopil nanje? Tako se da preplezati brutalno težke smeri; pa vendar, je to sploh še plezanje? To vprašanje se je vse pogosteje začelo pojavljati na prelomu stoletja, ko se je osnovno vprašanje alpinizma iz kaj in kje spremenilo v kako. Temu rečemo plezalska etika in njen oče je po mnenju mnogih dr. Paul Preuss.

Smrt klinom!

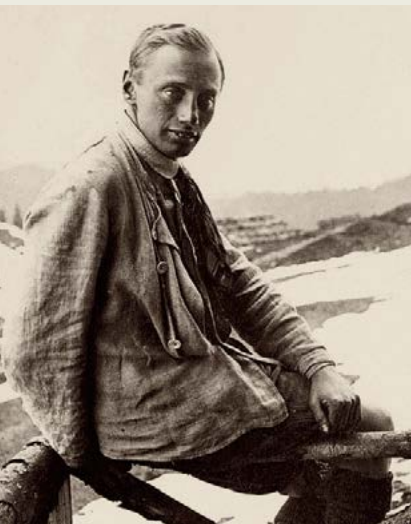
Paul je bil doktor botanike, kar pa v njegovem življenju ni igralo nikakršne vloge. Že mlad je veljal za enega najboljših plezalcev svojega časa – preplezal je

okrog tisoč dvesto smeri, od tega četrtno solo in od tega polovico prvih vzponov. Proslavil se je z najtežjimi vzponi v Alpah, kjer je srečal našega starega znanca Eckensteina, ki ga je okužil z idejo lednega plezanja in prezirom do vse bolj priljubljene uporabe železnic v smereh. Ime si je Preuss naredil leta 1911 z drznimi solo vzponi na Totenkirchl v Wilder Kaiserju in Campanile Basso v Dolomitih, ki so veljali za prve hribovske petice. Preuss je plezal na pogled in je vse smeri preplezal tudi nazaj dol. Zadeva je bila skrajno impresivna, slava pa neizbežna.

Paul je na vrhuncu slave živel le od plezanja – morda ga lahko označimo za prvega profesionalnega plezalca. Njegova predavanja so napolnila dvorane po Nemčiji in Avstriji. Sloves je izkoristil tudi za oster napad na nekatere soplezalce v sporu, ki je postal znan kor "Mauerhakenstreit" ali konflikt uporabe klinov. Njegova paradigma se je glasila takole:

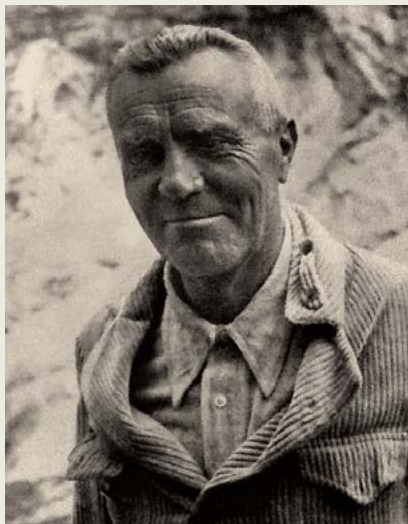
"Ne plezaj smeri, ki jih nisi sposoben preplezati sam (brez tehničnih pomagal). Plezaj samo smeri, ki jih lahko preplezaš tudi navzdol – torej nobenega *abzajljanja*, če hočeš, da se vzpon šteje! Tehnične pripomočke lahko uporabiš le v smrtno nevarni situaciji. To velja tudi za kline. To velja tudi za vrv (no ja, razen če bi se rad malo spočil). Če si zaradi objektivne nevarnosti uporabil tehnične pripomočke, se vzpon seveda ne šteje (bodi vesel, da si ostal živ). Varnost je osnovni princip plezanja – a ta varnost izhaja iz naše zmožnosti, da pravilno ocenimo svoje sposobnosti glede na izbrano smer."

To je bila zelo stroga etika, ki je močno razburila nekatere druge plezalce. Rekli so mu: "Baraba nečloveška. S svojimi idejami ogrožaš vse plezalce in vodnike ter zapeljuješ mladino, ki išče adrenalin. Sploh pa tudi ti plezaš z gozjerji in cepini – mar to ni tehnična oprema?" Dr. Preuss jim je odvrnil: "Kaj? Ne slišim dobro zaradi vsega aplavza v dvorani po svojem

Paul Preuß

Arhiv Deutscher Alpenvereine

Tita Piaž Vir Pinterest

predavanju." Preuss je veljal za radikalca, ekstremista, ki je zagovarjal anti-varnost in je učinkovito spodbujal predvsem soliranje. A pri tem ni bil le teoretik – vse navedeno je strogo upošteval. In čeprav je bil z idejami videti ultra moderen, moramo priznati, da je bil v bistvu konservativec. Klini, vrvi in karabini so bili takrat novost in po vsej verjetnosti bi Preuss zavijal z očmi tudi nad modernim športnim plezanjem.

Preden gremo naprej, je čas, da razčistimo pojem tehničnega (*aid*) plezanja, ki bo nekaj časa v ospredju pregleda. Pojem ne pomeni dobrega gibanja nog, ampak uporabo tehnične opreme za napredovanje v smeri. Kot bi se na primer čez detajl potegnili s pomočjo kompleta. Le da so imeli takrat še veliko drugih, sofisticiranih pomagala, kot so stremena in lestvice. Na začetku je bilo tako, da so se čez kakšen detajl zelo radi potegnili s pomočjo klina, še vedno pa so večino smeri preplezali prosto. Pozneje pa so zadevo prignali do skrajnosti in so plezali povsem nepreplezljive stene tako, da so se več ali manj stalno vlekli po opremi. Na začetku je bilo glede tega nekaj sivih con, recimo – kaj če si se na klinu malo odpočil, nisi pa ga uporabil za napredovanje? V starih časih, preden so stvari postale strožje, so kakšno manjšo "napako" ali uporabo opreme še vedno šteli za prosti vzpon. To je veljalo tudi za angleški grit in Elbi, čeprav so ravno tu v naslednjih letih postajali vse strožji do pojmovanja prostega plezanja. Če se danes potegnemo čez en sam gib, se smer ne more šteti kot prosta in je bila preplezana tehnično.

Po smeri se lahko vlečemo na več načinov – lahko uporabimo fiksna varovala, kot so klini in svedrovci, ali pa odstranljiva varovala, kot so *jebice* in zanke okrog skale. Varovalna oprema je lahko različno varna (glede na možnosti uporabe, dolžine potencialnih padcev), zato se za tehnične vzpone uporabljajo oznake A0–A5, ki povejo, kako zanesljiva je oprema, če bomo slučajno padli (za ilustracijo: v smeri z oznako A5 si ne želimo pasti na opremo, če nam je kaj do življenja).

Če odmislimo *top rope*, soliranje in *bolderiranje*, je glavno nasprotje tehničnemu prosto plezanje. Glavni disciplini le-tega bosta kmalu postali *trad* (kjer varovala, kot so *jebice*, nameščamo sproti) in športno plezanje (kjer so varovala v obliki svedrovcev). V obeh primerih se varoval ne sme obremeniti in služijo le varnosti. S prostim plezanjem bo tehnično plezanje nekoliko zamrlo, ampak šele čez nekaj poglavij in nikoli povsem, ker gre vendarle tudi pri tem za hudičevo zahtevno in tudi nevarno disciplino. Vse jasno? Gremo naprej.

Preussov glavni nasprotnik je bil Italijan Tita Piaž, anarhist, ki je bil reden gost zaporov zaradi nasprotovanja vsem političnim režimom, kar je slaba ideja, saj je vedno vsaj eden od njih na oblasti. Ljubkovalno so mu rekli tudi "hudič iz Dolomitov", ki se je rad sprehal naokrog s svojim kužkom, ki mu je dal ime Satan. Čeprav sta se po časopisih strastno prepirala, sta bila Preuss in Piaž prijatelja, ki sta plezanje drug drugega

vendarle občudovala in se v marsičem tudi strinjala. Tita je začel kariero kot pogumen plezalec, ki je prosto preplezal tudi Vajolettürme v Dolomitih, a je pozneje soliranje zamenjal z mantro "varnost pred drznostjo" ter z obema rokama zagrabil novo tehnično plezanje. V bistvu je bil vizionar, le da se njegova vizija danes zdi zgrešena. Ali pač? Vprašanje, kakšen bi bil napredek v plezanju brez "železne dobe". Ironično se je Tita ubil pri vožnji s kolesom, ko so mu nepričakovano odpovedale zavore. Toliko o tem. In tako je debata ostala odprta še desetletja, se razplamtela v Yosemiteu pa Himalaji in Julijskih Alpah ter celo Ospu, Retovju in Pod Skalco. Včasih v ospredju, spet drugič bolj v drugem planu, a spor o klinu ali svedrovcu v steni tli kot žerjavica v tabornem ognju še danes in čaka, kdo jo bo spet razpihal.

No, Preuss, ki je bil znan tudi po tem, da je rad delal vzgibe na okrog obrnjenih kozarcih na vrhu omare, s čimer je vadil za situacije s kršljivo skalo, debati ni dodal bistveno več, saj se je nekaj let po tem, ko je sprožil, ubil pri soliranju nove smeri na Mandlkogel blizu Salzburga. To so bili časi, ko je bila življenjska doba vrhunskih alpinistov precej kratka. Če si jih dočakal trideset, si bil že star maček.

Evolicija v železno dobo

Drugo središče plezanja v Nemčiji se je oblikovalo v Münchnu, preprosto zato, ker je blizu Alp, pa še simpatičen poligon za treniranje ima v bližnji Frankenjuri. A bolj kot kakšni ekstremni vzponi je začetne dekade novega tisočletja zaznamoval napredek v plezalni opremi. Okrog leta 1910 je Hans Fiechtl skoval moderni klin z luknjo namesto obročka, ki je kmalu postal del obvezne opreme. Skoraj sočasno je bil razvit tudi prvi hruškasti karabin z vratci, ki ga

Hans Fiechtl
Vir Wikidata

Otto Herzog Rambo leta 1931
Vir hermannhuber.de

Karl Prusik
Vir Wikidata

Willo Welzenbach leta 1934
Vir Wikipedia

je Otto "Rambo" Herzog "ukradel" gasilcem. Otto je bil s kolegom Gustavom Haberjem prvi, ki je plezal VI. stopnjo v hribih – njegova klasika Ha-He traverza VI+ (6a, z dvakratnim bivakiranjem, kar ob takratni opreми za mraz in sneg ni bil majhen podvig) iz leta 1921 se je ponovitvi upirala kar trideset let. Naj omenim še Karla Prusika, ki je leta 1931 izumil samoreševalni vozle ..., kako se imenuje, pa sem žal pozabil. Ves napredek v opreми in tehnikah je pomenil, da so si plezalci zdaj že upali privoščiti kakšne krajše padce, zato se je kakovost vzponov lahko skokovito dvignila. S temi vzponi se je "zlomila" tudi ocenjevalna lestvica, ki jo je le malo prej zasnoval Hans Dülfer, čeprav naj bi tudi on že plezal šestice v hribih. Tudi njega je vzela prva svetovna vojna, pa je vseeno opravil čez petdeset prvih vzponov v Dolomitih, kjer je bil eden od očetov opornega plezanja – *laybackinga*, pa *abzajljanja* čez telo in

Hans Dülfer
Vir Wikipedia

pionir varovanja, postavljanja in varovanja traverz. Ob tem je bil tudi odličen pianist; kaj pa je vam uspelo narediti do 23. leta? Novo ocenjevanje je nato razvil Willo Welzenbach, tudi sam priznan plezalec in inovator, in je potekalo od I do VI (kar so označili za "skrajno mejo človeške zmogljivosti"), čeprav se je že kmalu izkazalo, da bo tudi šest stopenj ob skokovitem napredku plezanja verjetno premalo. Lestvico je pozneje posvojila mednarodna zveza UIAA, ki je bila ustanovljena leta 1932 z namenom, da se vsaj malo poenoti pristop k plezanju po svetu. Leta 1935 so predlagali, da bi se ločeno ocenjevala težavnost za prosto oz. tehnično plezanje. Tako so se pojavile ocene A0–A5 za zadnje.

Naj na kratko razčistim nekaj podrobnosti o ocenjevanju, saj smerem, ki jih omenjam, pogosto kot ilustracijo pripišem oceno, ki jo običajno prevedem v nam razumljive lestvice. Torej, ocena je eden od podatkov o smeri, ki na čim krajši način opiše njeno zahtevnost. Seveda je podatek subjektiven in nikoli pošten (če se malce pošalim). Ne glede na zapisano je njegov glavni smisel biti vodilo plezalcu, da se ne loteva nečesa, kar ni v okviru njegovih sposobnosti. Podobno kot denar ali druge količinske stvari ima ocena vedno potencial, da v nas na plano izbeza najslabše – primerjanje, tekmovalnost, pretirano ambicioznost, celo ošabnost. A to so stvari za psihologe. Kar morate vedeti, je, da različni slogi plezanja uporabljajo različne ocene, ki se med seboj le približno pretvarjajo (če sploh) in pri tem izgubijo velik del substance, ki jih definira. VII+ je 6b+ in je Fb 5C, ampak to na koncu ne pomeni dosti. To še posebej velja, če se pleza na primer športno ali pa *trad*, če je *bolder highball1* ali pa če je smer v izpostavljenih, slabo varovanih in krušljivih hribih. Kdor misli, da je enaka ocena v različnem mediju ista reč, verjetno nikoli ni plezal več kot enega sloga. Dodatno se stvari zakomplicirajo, ker različni narodi uporabljajo različne ocenjevalne lestvice, ki se tudi ne prevajajo povsem

¹ Pri *highballih* gre za balvanske probleme (ki se jih pleza brez varovanja), višje od petih metrov oziroma takšne, pri katerih padec pri vrhu zaradi nevarnosti resnično ni zaželen.

*Franz in Toni Schmid, severna stena Matterhorna, 1931.
Vir Arhiv Deutscher Alpenverein*

*Junaki Eigerjeve severne stene po prvenstvenem vzponu (od leve proti desni):
Heinrich Harrer, Ludwig „Wiggerl“ Vörg, Anderl Heckmair in Fritz Kasperek, 1938
Vir www.merkur.de*

neposredno iz ocene v oceno. Ob tem, da iz območja v območje niti ocenjevanje znotraj iste lestvice ni dosledno. Ampak – boljšega kot to žal nimamo.

Po prvi svetovni vojni so se Nemci vrgli z vso silo v alpinizem. Ljudje pač vedno potrebujejo izzive. Poleg osemtisočakov, ki so bili zapleteni in dragi, so bile pomemben dosežek tudi velike severne stene v Alpah, ki so zahtevale veliko skalnega in lednega plezanja. Te so si veliki plezalski narodi razdelili: Petit Dru je v imenu Francozov osvojil Pierre Allain, Italijani (Comici in Cassin) so se podpisali pod Piz Badile in Veliko Cino v Dolomitih ter Grandes Jorasses na francoski meji. Angleži so bili, kot že vemo, ta čas malenkost zamorjeni, Nemcem pa so ostali Ortler, Eiger in Matterhorn. Matterhorn je bil zelo zaželen vzpon, ki se je plezalcem izmikal do leta 1931, ko sta severno steno presenetljivo v dveh dneh osvojila brata Franz in Toni Schmid. Do vznožja v Zermattu sta se iz Münchna pripeljala s kolesom in se po vzponu odpeljala domov – skupno sta vrhunskemu vzponu dodala še več kot tisoč kilometrov poganjanja pedal. Severna stena Eigerja je bila še bolj strupena. "Ljubkovalno" so ji rekli Mordwand, stena smrti. Preden so se vanjo leta 1935 zagnali Heinrich Harrer, Anderl Heckmair, Ludwig Vörg in Fritz Kasperek, je stena požrla kar 65 alpinistov! Tudi to odpravo je malo pod vrhom zasul plaz, a z zadnjimi močmi so se nekako obdržali na strmi steni in nato osvojili vrh.

Nato so Nemci postali obsedeni z Nanga Parbatom, "goro smrti", ona pa z njimi – na prvi odpravi jih je le oklofutala, na drugi pa je že za večno obdržala devet članov odprave. Pa so šli še v tretje – pod plazom je umrlo 16 ljudi. Naslednjic so bili previdnejši in so ob slabem vremenu rajši takoj pobegnili. Potem so se stvari lotili metodično in so pod goro poslali svoja najboljša alpinista, da najdeta novo smer. Ampak vmes je izbruhnila vojna in Angleži so ju ujeli ter zaprli v taborišče, od koder sta pobegnila v Tibet. Zgodba je postala precej znana, ko je Brad Pitt, pardon, Heinrich Harrer o tem napisal knjigo. Potem so Nemci izgubili vojno, ne pa tudi motivacije za Nango. Leta 1953 je šla tja nova ekspedicija in uspela, vrh pa je edini dosegel

Hermann Buhl Vir Pinterest

Matthias Rebitsch Vir Tyrolia

Avstrijec, Hermann Buhl, zadet kot vol od koke, amfetaminov, in kar je še našel v žepni lekarni. Ko ga je pri sestopu ujela tema, je bivakiral na polici, stoje, z eno roko stiskajoč majhen grif. Ko se je "dobro" naspal, je naslednji dan zmagoslavno vkorakal v bazni kamp kot prvi človek, ki je sam osvojil osemtisočaka.

Po vojni so Nemci veliko plezali tudi po bližnji okolici, na južni meji z Avstrijo, kjer sta Wilder Kaiser in Berchtesgaden, pa tudi v Dolomitih. Nemška ekipa z Lotharjem Brandlerjem, Dieterjem Hassejem, Jörgom Lehnejem in Siegfriedom Löwom je recimo leta 1958 ustvarila znamenito klasiko Hasse-Brandler (VI A2 oziroma pozneje športno 7a+) v Veliki Cini, takrat še v slogu direktissime z veliko tehničnega plezanja, pozneje pa je smer postala poligon za vrhunske nemške dosežke: prosto jo je ponovil Kurt Albert, Alex Huber pa jo je kar posoliral. Prvopristopniki so klesali kline, vrtali svedrovce in še kaj, kar je bilo v duhu "železne dobe". Vsi pa nad novim slogom niso bili tako navdušeni. Veliko vrhunskih alpinistov je še vedno zagovarjalo stare zakonitosti in prosto plezanje. Eden takih je bil Avstrijec Mathias (Hias) Rebitsch, ki je s Franzem Lorentzem leta 1947 preplezal izjemno smer na severni steni Lalidererwanda – Nordverschneidung VII (6b). Plezati takšno stopnjo tisti čas v 700-metrski smeri več ali manj prosto sploh ni bil slab dosežek. Niso pa bili nemško govoreči plezalci edini, ki so počenjali takšne vragolije. Najbolje, da se prestavimo še malenkost južneje. ●

Skupni pogledi v prihodnost bodo manjkali

Slavc Rožič, 24. 6. 1972–13. 2. 2021

Vsak odhod gorniškega prijatelja nas boleče sooči s pojmom praznine. Takojšnje praznine, ki je boleče zarezala tisto nesrečno soboto, ko smo pretreseni iz plazu kopali Slavčeve in Majine zemeljske ostanke, naša neposredna ogroženost pa je bila drugotnega pomena. Onkraj razpadajočega obrambnega zidu pred bolečino je bilo eno samo spoznanje – da je konec našega skupnega druženja, plezanja, smučanja, reševanja, bivanja v gorah ...

Dragocenosti človeka ne ocenjujemo samo po tem, kar je v življenju počel, dal in dosegel, pač pa še bolj po tem, kar je bil, kar nam je pomenil. Vse, kar je Slavc v življenju počel, dal in dosegel, je težko dostojno opredeliti z besedami, še težje je ubesediti to, kar je pomenil svojim najbližjim, pa tudi številnim prijateljem. Poleg vseh aktivnosti in dosežkov je izstopalo njegovo posebno veselje do dela z drugimi, posredovanje bogatega znanja in izkušenj tako na alpinističnem kot na gorskoreševalnem in še kakem področju.

Zaupanje je ena temeljnih vrednot v alpinizmu in gorskem reševanju. Brez zaupanja ni varno in ni tako

lepo, kot je lahko v navezi z nekom, ki mu zaupaš in zanj veš, da mu gore niso le poligon za preganjanje praznine, tešitev ambicij ali za nadomeščanje drugih življenjsko pomembnih stvari. Če bi moral pri Slavcu kot soplezalcu in soreševalcu izpostaviti le eno lastnost, bi na prvo mesto dal zaupanje.

Če umetno ločimo alpiniste oziroma gornike na tiste, ki so jim aktivnosti v gorah neke vrste hobi, prostočasna dejavnost, in tiste, ki jim je to način življenja, je Slavc prepričljivo sodil k zadnjim. Mnogo dramatičnih dogodkov in velikih dosežkov je zaznamovalo njegovo alpinistično življenje. Mnogo, zanesljivo več kot vemo, je bilo čudovitih, vrhunskih doživetij. Bogati nas, da smo pri nekaterih od njih bili sopotniki. Tudi hudih preizkušenj ni manjkalo. Padec skoraj z roba stene med solo vzponom v Dovžanovi soteski, ki se je končal s skoraj čudežnim preživetjem, težko poškodbo in dolgotrajnim, a uspešnim okrevanjem in vrnitvijo v gore. Pa huda nesreča soplezalca in prijatelja Janka Megliča v Šitah, ko je Slavc več ur tekkel na življenje in smrt v dolino po pomoč, ki je za Janka prišla komaj še pravočasno. Lažjih poškodb, ko sva se srečevala v ambulanti, nisva štela.

Žal je ena od značilnosti našega (so)bivanja, da se včasih šele ob izgubi svojcev in prijateljev v polnosti zavimo bogastva njihove prisotnosti in obžalujemo, zakaj se nismo družili še več, si delili še več stvari, si nabrali še več lepih doživetij in spoznanj ter še bolj utrdili medsebojne vezi. Se podajali v še več skupnih pustolovščin. V delno uteho mi je, da sva lani s Slavcem skupaj plezala, kolesarila in sodelovala več kot kadar koli prej, a bogati spomini niso enakovredni živi prisotnosti.

Pred enajstimi meseci sem Slavca in Majo nepričakovano srečal skoraj na istem mestu, kot to nesrečno februarso soboto, le da je bil dan lepši, neskončno lepši in onadva sta bila drugačna. Živa in dobro razpoložena. Dohitel sem ju pri vstopu v Kramarjevo smer in sproščeno, v prijetnem vzdušju smo skupaj nadaljevali do vrha Storžiča. Potem sem odsmučal po Petem

Slavc Rožič pri
plezanju prvenstvene
smeri Balkan express,
Prenj, 2014
Foto Janez Primožič

žrelu, Maja in Slavc pa peš za meno, zadovoljna ob čudovitem dnevu z le kancem nezadovoljstva, ker ni sta imela smučī.

Lani sva s Slavcem med drugim preplezala legendarni Severni raz Monte Agnèrja. Navdušena nad mogočnim dvodnevним doživetjem sva se dogovorila, da bova vsako leto, dokler nama bo zdravje služilo, skupaj preplezala najmanj eno, raje pa več dolomit-skih klasik. Prva naslednja skupna želja je bila južna stena Marmolade. Nikoli je ne bova uresničila, niti Slavc ne bo začel leteti z jadralskim padalom.

Skoraj na istem mestu kot Slavca in Majo sem pred leti odkopal in se nemočen poslavljaj od Filipa,¹ s katerim sva v desetletjih doživela in preživela mnogo lepega in težkega v gorah. In nekaj sto metrov višje sem moral odkriti in po spoznanju, da je prepozno, na zadnjo pot iz domače gore spremljati dragega soplezalca Janka Megliča. Edini od mojih soplezalcev, ki je čudežno preživel smrtonosni beli brzovlak izpod vrha Storžiča, je bil Janez Primožič. Tudi on je obležal skoraj na istem mestu pod severno steno kot Slavc, Maja in Filip ter pred njimi Janez Stegnar; a za razliko od njih smo ga v helikopter dvignili živega, čeprav precej poškodovanega. Srečno smo ga prepeljali v bolnišnico in danes je spet v gorah, med nami, eden od mojih najbližjih sodelavcev v zdravstvenem domu Tržič in predsednik tržiških gorskih reševalcev.

Slavca bom, enako kot Filipa, Janka, Jožeta,² Boruta³ ...

¹ Filip Bence.

² Jože Rozman.

³ Borut Bergant.

še srečeval na svojih samotnih poteh v severni steni Storžiča. V Skoku, v Kaminu, na bivaku, v smereh, ki smo si jih navezani ali nenavezani delili mnogokrat v vseh letnih časih, na skritih in odkritih krajih, kjer je predvsem Filip pridno postavljaj možice, jaz pa včasih njegovo delo nadaljujem. Nikoli ne bom vnaprej vedel, kdo od njih me bo nasmejan, od lepote in veselja iskrecih se oči čakal na kakšni polici, na vrhu previsa, za ostrim robom, na travah med skalovjem in kdaj bodo skupaj z vetrom šepetale neizgovorjene, a slišane besede in pozdravi prijateljev. Le močni stiski rok in skupni pogledi v prihodnost bodo manjkali. ◉

Slavc Rožič in Maja Lobnik na vstopu v Kramarjevo smer, 10. aprila 2020
Foto Iztok Tomazin

Slavc Rožič in Maja Lobnik na začetku sestopa z vrha Storžiča 10. 4. 2020.
Foto Iztok Tomazin

"Ne, midva greva plezat."

Zgodilo se je, kar se je zgodilo. Storžič mi je vzel še enega prijatelja. Najprej te prešine, kako, zakaj ..., potem pa čas zbistri glavo. Slavca ni več. Ostaja samo polna glava spominov.

Najina skupna alpinistična zgodba ali bolje rečeno gorniška zgodba sega kar daleč nazaj. Skupaj sva kot dva alpinistična nadobudneža začela konec osemdesetih. Takrat sva se od starejših prekaljenih alpinističnih mačkov veliko učila. Slavc je to zajemal z veliko žlico, bil je neumoren, močan ter popolnoma predan plezanju in hribom. Pri tem je začel kmalu prekašati svoje učitelje. Njegovo veliko veselje je bilo plezanje v skali. Seveda pa se je z veseljem spoprijemal tudi z vsemi ostalimi zvrstmi alpinizma. In bolj ko je plezal, bolj se je kalil v vrhunskega alpinista.

Foto Janez Primožič

Vsi v AO Tržič smo imeli srečo, da imamo na začetkih alpinistične poti in trziškem koncu dovolj materiala na doseg roke. Že kot mulca sva kar z mopedom odhajala v bližnje gore in stene. Pri tem je Dovžanova soteska Slavcu postajala drugi dom, od sonca ogreti oprimki Bele peči so mu bili vse bolj domači, stena Storžiča pa prvi poligon za nabiranje alpinističnih izkušenj.

Seveda je moped kmalu zamenjal avto, ki nama je omogočil pogledati za meje takratne države. Predvsem Dolomiti so bili takrat velik izziv. Obiskovala

sva jih kar ob koncih tedna, preplezala marsikatero dolomitsko klasiko in zraven doživela še kakšno zanimivo dogodivščino. Vendar je Slavc vedno želel plezati. Ko sva preplezala smer Hasse Brandler v Veliki Cini, sva pri sestopu, kjer se spustiš po vrvi, dohitela dekleta in fanta, ki sta plezala v Dibonovem razu. Ko sva jima predlagala, da zvezemo skupaj vrvi in bomo tako hitrejši, sta bila vidno navdušena, saj se jima je zdelo zelo pomembno, da sestopata skupaj z dvema, ki sta preplezala Hasse Brandler. Na koncu sta naju vabila v Cortino na neko žurko, vendar je Slavc brez-kompromisno odsekal: "Ne, midva greva plezat." Naslednji dan so naju izdale razbolele mišice in nama je dala misliti mokra Preussova poč. Še mnogo let po tem smo se ob kakšnem pivu na račun te Slavčeve izjave od srca nasmejali.

Ko sva nekoč prišla še v trdi temi pod Punto Tissi, sva pri vstopu v smer Philip Flamm pustila en nahrbtnik za bližnjo skalo, da bi plezala samo z enim in se zvečer vrnila ponj. Ko sva sestopila, je Slavc odhitel ponj. Še danes ga vidim, kako je jezno privihral nazaj brez nahrbtnika, ki je očitno zamenjal lastnika.

Takšnih in podobnih zgodb je še veliko. Slavc je postajal vse bolj vrhunski, plezal je z vsakim, ki se je želel navezati na njegovo vrvo. Na vrsto so prišle odprave v Južno Ameriko, na Himalajo, v Severno Ameriko ... Prav tako so se najine poti prepletale na področju gorskega reševanja. V Tržiču je imelo takrat veliko težo – biti član GRS. Zato sva se v nekaj letih oba znašla tam in se spoznala z reševanjem ponesrečenih v gorah.

Prišlo je tako, da sva reševala tudi drug drugega. Jaz Slavca, ko je v Dovžanki pri solo treningu padel 38 metrov globoko in se hudo poškodoval. Prav tako je on pobiral mene, ko me je skoraj z vrha Storžiča odnesel snežni plaz čez severovzhodno steno.

Bil je tudi učitelj in voditelj mladega rodu. Velik organizator in motivator. S svojo neposredno besedo je znal marsikdaj dodati močno voljo in pri doseganju cilja tudi aktivno sodelovati. Kot alpinistični inštruktor in inštruktor gorskega reševanja je predajal znanja, veščine in spretnosti gorniških dejavnosti. Več let je bil član izpitne komisije za alpiniste in za gorske reševalce. Večkrat, ko sva se peljala skupaj na izpite, sva modrovala, le zakaj to še vedno počneva. Do odgovora nisva prišla. Vsekakor ga bomo v obeh izpitnih komisijah zelo pogrešali.

Ni se bal postaviti tudi v vlogo vodje: kot načelnik AO Tržič, vodja AŠ, predsednik društva GRS Tržič in kar osem let podpredsednik GRZS. Na vseh teh funkcijah je pustil svoj pečat. Vedno je bil dovzeten za novosti, ki jih je večkrat vnesel v delo. Prepričan je bil, da se moraš za uresničitev zadanih ciljev in nalog močno potruditi. Enkrat mi je dejal: "A zdaj, ko moraš nogo

na eno mal višjo štengo postav, boš pa preč stopil? Kr pomatrej se." Takšne so bile njegove skromne, vendar direktne besede, s katerimi te je porinil naprej. Pri tem je imel še eno dobro lastnost: ni ostal samo pri besedah, temveč ti je hitro prišel naproti z rešitvami in pri tem večkrat opravil večji kos potrebnega dela. Slavc je ostal zvest svoji alpinistični in gorniški poti do konca. Ves čas je bil močan, treniran in pripravljen še vedno *zategniti* kakšno zahtevno smer. Hkrati pa si je z veseljem vzel čas tudi za tiste, ki smo bili zaradi takšnih ali drugačnih težav primorani lestvico zahtevnosti spustiti niže.

Prepričan sem, da bo živel z nami v naših srcih in spominih še naprej. ○

Na vrhu Mont Blanca leta 2006, kamor sva vodila pripravnik. Foto Janez Primožič

Klemen Belhar

Legende ne nastajajo o navadnih ljudeh

Slavko Rožič, Slavc, kot smo ga poznali alpinistični, reševalski in planinski kolegi, je bil človek, za katerega lahko rečemo, da so mu bile gore položene v zibelko. Enako lahko rečemo, da je bil on položen v zibelko gora. Resnična legenda pravi, da je Kramarjevo smer prvič preplezal, ko je bil star šest let. Vedeti moramo, da legende ne nastajajo o navadnih ljudeh. Slavc ni bil navaden človek, in prav zato je močno zaznamoval slovensko alpinistično skupnost in zvezo gorskih reševalcev.

Bil je alpinist z veliko začetnico. Zanj zagotovo velja, da je bil alpinizem njegov način življenja. Vzpenjanje na gore, plezanje, kolesarjenje, smučanje in reševanje so ga popolnoma zaznamovali. Prizadeval si je, da bi v gorah preživel čim več časa, ne zgolj kot opazovalec njihove lepote, temveč kot nekdo, ki jih s svojo aktivnostjo dopolnjuje, in kot nekdo, ki v gorah išče smisel bivanja.

Zato je v gorah veliko dosegel. Je avtor zahtevnih prvenstvenih smeri, opravil je številne težke vzpone v gorah doma in po svetu. Doživel je več odprav, mnogo avantur in prijetnih tur s prijatelji.

Poti v gore ni jemal zlahka in površinsko. Večkrat je omenjal "tržiški pogovorni tempo", med katerim smo predvsem zadihano molčali. Njegove legendarne skupne ture so marsikoga odvrnile od alpinizma in hkrati okrepile prave borce in jih še bolj motivirale, da postanejo alpinisti. Te, ki so ostali, je vodil kot mentor, kot inštruktor, kot soplezalec, kot prijatelj.

Tak odnos do sveta in gora mu je omogočil vzpone, na katere bi bil kdorkoli lahko le ponosen. Vzponi v Zahodnih Alpah, na primer Walkerjev steber in Eiger, številni vzponi v Dolomitih, odprave v Peru, v Himalajo, v Yosemite, na Aconcagua, prvenstvene

smeri v slovenskih gorah, na primer Tržiška v Draškem vrhu. Podrobno naštevaje vseh kakovostnih vzponov bi zahtevalo veliko časa in prostora, saj gre za spoštovanja vreden opus, ki mu lahko dodamo pogosto plezanje vseh oblik, od alpinizma, preko lednega do športnega plezanja.

Tak odnos do gora in sveta nam je omogočil, da je z nami reševal, bil predsednik Društva GRS Tržič (2006–2013) in podpredsednik GRZS (2010–2018). Bil je inštruktor gorskega reševanja. Pri tem je kot organizator in nosilec znanja vedno gledal naprej. Bil je naklonjen razvoju in novostim. Po njegovi zaslugi je napredovalo naše društvo in napredovala je zveza. V tem smislu je bil njegov prispevek pomemben in neizbrisen.

Slavc je gotovo gledal naprej in koval načrte. Prepričani smo lahko, da so bili ti načrti povezani z gorami, z novimi vzponi in z novimi pustolovščinami. Še bolj gotovo je koval načrte v največji pustolovščini: v življenju s svojimi bližnjimi, s svojo družino, z otrokoma Galjo in Nejcem. Njihova, njuna izguba je največja. Nihče od prijateljev ga ne more pogrešati tako kot domači.

Kljub moči besed – te ne morejo premagati žalosti in zaceliti ran, ki jih povzroči izguba sina ali očeta. Moč zdravljenja ima zgolj čas. Čas, ki naj zaceli rane in žalost spremeni v lepe spomine. Zaradi Slavčevega polnega in aktivnega življenja bo ostala gora spominov.

Nekoč, ob podobni tragični priložnosti, mi je govoril o prijateljih alpinistih, ki niso umrli, ampak so zgolj spremenili agregatno stanje. Zato z njegovimi besedami recimo, da nas ni zapustil, ampak je spremenil agregatno stanje, da bi ga kot prijatelja večno srečevali tu, v najlepši zibelki gora.

Slavc, se vidimo. Počivaj v miru. ○

Alpinistka nemirnega srca

Maja Lobnik (1979–2021)

V prvih dneh aprila 2005 smo z Juretom in Majo prespali v bivaku na Okrešlju. Naslednji dan smo se odpravili v grapo med Malo in Štajersko Rinko. Nekaj dni prej smo plezali v Križu. Na nahrbtnikih smo tovorili smuči, iskali snežno-ledne prehode čez steno, vmes praskali s cepini in derezami po skali, nato pa se z vrha stene spustili s smučmi po Sestopni grapi. Tako smo "ubili dve muhi na en mah". Ali pa tri. Med smučanjem pod ostenjem Rink smo opazili dobre razmere v omenjeni grapi. In kmalu smo se vrnili, dokler je še bila volja. Zvečer pred vzponom smo na bivaku v *spalkah* ob klepetu ter pripovedovanju zgodb, smehu in raznih domislicah mimogrede spesnili še eno "na hitro".

Še zdaj imam list papirja, iztrganega iz vpisne knjige, na katerega je Maja zapisala te verze "vogonske poezije".¹ Naslednji dan smo praskali čez strm in dolg požleden skok sredi stene, zatikali cepine malo v led, še več pa za skalo in se na vrhu nato režali kot počeni *piskri*. V temi smo pritavali v dolino.

Da, tisto leto smo veliko preplezali skupaj. Na začetku februarja sem jo prvič srečal. Bilo je sredi Rastočkovega slapu v Logarski dolini, ko sva s soplezalcem pridirjala mimo. Širok nasmeh in prijazen pozdrav. Že prej so se tamovci hvalili, da imajo eno perspektivno tečajnico. No, skoraj se jim je že *fentala* med smučanjem nekje v Mangartu, s polomljeno roko je potem nekaj časa "le pešačila" po hribih, njeni inštruktorji pa so sklenili, da ji bodo nekoliko "zategnili ročno", da jo spametujejo. Ampak pri Maji to ni seveda pomagalo. Hiperaktivnega človeka ne moreš ustaviti, pa če si še tako odločen.

Čez slab mesec sva v Matkovem kotu s smučkami rila po snegu pod zaledenele slapove. Najprej sva preplezala Fakinčka, nato pa sva šla pogledat led, ki se je svetil med drevesi, skalami in borovci. Preplezala sva kar tri neznane ledne linije (mogoče celo prvenstvene). Že v temi sva med drevesi odsmučala nazaj proti avtu. Čez teden dni smo bili spet tam. In tako je to šlo z njo ves čas. Vselej je bila za akcijo. In če nismo Mariborčani imeli časa (in volje), je hitro našla koga na drugem koncu Slovenije. Verjetno je imela v telefonskem imeniku najmanj pol slovenske alpinistične scene. Njena specialnost je bilo na začetku smučanje, natančnejše alpinistično smučanje. Na smučkah je bila bolj doma kakor v ledu ali skali, toda po ogromnem številu smeri, ki jih je preplezala v prvih letih, je seveda postala mojstrica na vseh področjih. Prvo leto sva skupaj obredla marsikatero steno, pozneje pa so šle poti na različne konce; pravzaprav nas je večino preseгла. A občasno smo se še družili, navezali; ni bila več tista,

Maja Lobnik po preplezani smeri Geršak-Grčar v Vežici, 2005

Foto Boris Strmšek

Volkovi lajajo.

Pijane veverice škripajo z zobmi.

Breze se parijo.

Vešče nagajivo mežikajo z očmi, medtem ko se jim nad svečo smodijo krila.

Po skritih kotičkih bivaka se še vedno motovili duh po zažgani joti.

Crknjena kavka veselo prepeva svojo pesem.

Svet se izgublja v arašidni omami.

KJE SI, TITO???

(Hortenzij iz Sp. Činžata)

¹ Vogoni so vesoljsko gradbeno podjetje iz znamenite knjige Douglasa Adamsa *Štoparski vodnik po galaksiji*, pesnik v knjigi je kapitan Vagon Jeltz.

ki smo jo "vlačili" čez stene, temveč je postala odlična alpinistka, ki je izbirala cilje in jih je bila sposobna preplezati v vodstvu. A alpinizem je bila le zunanja podoba, fasada bi lahko rekli, le redki smo vedeli, da je njena notranjost veliko bolj krhka od tistega, kar kaže v stenah in na alpinističnih *žurih*. Zgodilo se je, da je en dan suvereno in z velikim nasmeškom na obrazu plezala po konicah derez in cepinov ob slabem varovanju, naslednji dan pa se mi je razjokala na ramenu zaradi takšnih ali drugačnih težav, ki so se postavile pred njo v domačem okolju. Ob smehu, šalah, klepetavosti in navdušenju nad plezanjem je včasih prišla na plano tudi njena krhkost. Pa tudi nepredvidljivost in jeza, ki jo je dušila s svojo dejavnostjo. Pri njej nikoli nisi vedel, kako se bo končalo druženje, pa najsi je bilo to plezanje, smučanje, kolesarjenje, *žur*; trening na Pohorju ali kava v mestu. Pravzaprav je bilo že druženje z Majo pustolovščina v pravem pomenu besede. Mogoče ni bila talentirana za plezanje, vsaj na začetku, vsekakor pa je imela ogromno volje. In bila je garač, kakor le redko kdo. Garanje jo je pripeljalo do vseh njenih uspehov, predvsem pa do ponovnih vzponov po takšnih ali drugačnih padcih. Zнала se je vrniti in nato narediti še kakšen korak dalje.

Značilnost alpinistične scene je veliko govorjenja o načrtih in malo njihovega uresničevanja. Pri Maji je bil ta izkoristek neprimerno večji. Kar je počela, je namreč počela "na polno". Če pogledate spisek njenih vzponov iz kakšnega popolnoma povprečnega leta, boste osupnili. Takšne intenzivnosti in pestrosti ne vidite vsak dan. Vsepovsod je bilo polno, njeno nemirno srce jo je nosilo skoraj na vse konce naenkrat. A mogoče je bila to tudi njena težava. Nekoč sem ji v rahlo jezni debati omenil, da smo nekateri ob takšni količini vzponov, kot jih je ona opravila v enem letu kot mlajša pripravnica, opravili že izpit za alpinista in recimo presolirali Čopov steber. Zdelo se mi je namreč, da včasih ni znala narediti pike med posameznimi vzponi, da bi potrebovala kdaj pa kdaj tudi samoanalizo lastnega alpinizma, kjer bi potegnila zaključke, izkušnje in še kaj, kar bi ji pomagalo naprej. A to je bil le pogled z mojega ali našega zornega kota. Ona je potrebovala takšno intenzivnost. Tako za krepitev samozavesti kakor tudi za premagovanje notranjih bojov, strahov, jeze ...

Ko alpinizem ni bil v ospredju, saj je pred nekaj leti postala mama, je kolesarila. Saj je že prej, toda ko ni bil čas za plezanje in alpinizem, je resno kolesarila ter hodila tudi na tekme. In opravila kilometrov ter *višincev*, ki so osupnili celo profesionalne kolesarje. Po kolesarskih sezonah in lanskem letu, ko je izgubila mamo in dedka, na katera je bila precej navezana, jo je spet prineslo nazaj v alpinizem. Pogrešala ga je. A žal sta jo želja in občutek, da je nekaj treba narediti, potisnila čez tisto mejo, od koder ni več vrnitve.

Še nedolgo tega sva se pogovarjala po telefonu, da bi bil že čas, da se stara klapa spet dobimo, saj vsi pogrešamo druženja, se nasmejimo ob zgodbah iz burnih časov, mogoče celo pogledamo kakšne *fotoke* z naših

skupnih podvigov, spijemo kakšno pivo, preplezamo kaj luštnega ... Žal se bomo morali dobiti brez nje. A ko se spomnim nanjo, imam pred očmi pisano sliko nasmejane Maje z živimi očmi ter slišim njene šale in značilen smeh. Nekoč se je domislila "lignjevca". Ne vem, kako so spravili lignja v steklenico, toda zalit z žganjem je romal na *ferajnovski* zaključek.

Njeno tridesetletnico smo proslavili na Klemenčijami pod Ojstrico. Segrevanje je bilo že dan prej v dolini, kjer smo s Savinječani obredli vse šanke po zgornjesavinjski dolini. *Žur* je bil enkratno druženje alpinističnih kolegov, ki sva ga z Majo zaključila naslednji dan zjutraj, ko sva kot zadnja "preživela" spravila spat še zadnje "padle borce". Zjutraj sem šel plezat, Maja malo podremat, nato pa je sledil *after party*. A to so bili le "trenutki slabosti". Včasih se mi je zdelo, da z eno nogo hodi po ledeniku v Zahodnih Alpah, z drugo stoji na gladkih ploščah v Paklenici, z eno roko drži

oprimek v Julijskih Alpah, s prsti druge roke pa išče razpoke v skali Dolomitov. Ali pa je bila ena noga na smučki, druga na derezi, z rokami pa je držala krmilo kolesa ...

Čeprav sva opravila kar nekaj skupnih tur, sva se nazadnje navezala na vrh pred dobrimi devetimi leti. Na spisku najinih tur ni nič hudo pomembnega, so pa bile to smeri, ki so tlakovale njeno pot in dodale kakšen kamenček v njen alpinizem. V poznejših letih so bile skupne ture bolj naključja. Tako sva pozimi 2011 na hitro skočila v Teranovo na Jezerskem. Dve uri vožnje iz Maribora, nato hitro pod steno, v slabi

Maja v Luciferju, 2005
Foto Boris Strmšek

uri sva bila že na vrhu – prehitela sva celo vrsto navez – nato pa hitro dol, spila kavo ob jezeru in po dveh urah še dve uri vožnje nazaj domov. Hu, me je gnala! Sredi septembra tisto leto sva preplezala zadnjo skupno alpinistično smer, Spominsko smer Tomaža Ažmana. Spomnim se, da je na Vratcih, ko sva sestopala nazaj v Krmo, bila videti nekako zamišljena. Saj sva se šalila o vsem mogočem, toda nekako je omenila, da pogrēša naša druženja, tako v stenah kakor pod njimi. Oba sva se nato izgubljala v tem življenju, lovila svoje poti, se več ali manj naključno srečala tako v Dolomitih kot v Mariboru, le bežno sva slišala drug o drugem. Ali videla kakšno objavo. Predvsem Maje je bilo polno povsod, saj je bila v vseh teh letih tudi

alpinistka leta, ves čas ena najboljših slovenskih alpinističnih smučark, preplezala pa je ogromno smeri s številnimi soplezalkami in soplezalci. In prav vsi jo bomo pogrešali.

Ko smo se tisto soboto zbrali pod Storžičem, da se poslovimo od Slavca in Maje, nas je bilo veliko. In druženje je bilo kljub žalosti prijetno in polno spominov. Tudi nasmejali smo se ob spominu na skupne neumnosti. Vem, da bi bilo Maji to všeč. Prav zato mi je žal, da se ni uresničila tista naša želja, da se po dolgih letih ponovno srečamo pod stenami in morebiti navežemo na isto vrv. Žal je usoda hotela drugače. Maja, počivaj v miru, se spet srečamo, ko bo čas za to na nekih drugih svetovih! ◉

Dejan Ogrinec

Neukrotljiva zlatolaska

Majo Lobnik, na alpinističnem odseku TAM upravičeno imenovano Hiper, to skuštrano, alpinistko in "žensko sladico" otroškega pogleda sem prvič "naskočil" po *fejsbuku*. Ko sem skozi najino dopisovanje spoznaval njen značaj, odločnost, predanost, nežnost in moč obenem, sem se odločil, da nastopim kot nekakšen starejši brat ali gorski mentor. Da ji nekako, nisem imel pojma, kako, predam svoje znanje o norostih in prvinah alpinističnega smučanja. Da ji zaupam in jo usmerim v smeri, ki so nekoč obstajale na mojem ali našem spisku želja ali idej. A ob tem, da se mi niti sanjalo ni, kaj vse je ona takrat že imela takega "v žepu".

Potem sva se srečala in spoznal sem jo zares. Globoko in iskreno. Takšno, kot je bila. Tudi njeno ranljivo plat osebnosti, ki je ni kazala vsakomur. Ne govorim le o čustvenem pretresu po dogodku s Curijem (Uroš Gračner se je leta 2011 smrtno ponesrečil med njunim skupnim plezanjem v zimski smeri Grapa med Šitami in Travnikom), ki pa niti ni bil njena prva tragična (pre)izkušnja.

V ničemer ni bila enaka moškim, mojim alpinističnim kolegom. Ne tako ne drugače. Sprva kar nisem vedel, ali je občudovanja vredno, da po vsem, kar je preživela, še naprej koraka po gorah, ali naj se po očetovsko odzovem in jo opozarjam. Ampak ko sem se spomnil na desetine pokojnih prijateljev iz alpinizma – in drugih športov – sem bil raje tiho. In to njeno moč nadaljevanja poti v alpinizmu samo še spoštoval. Vprašal sem se tudi, kakšen mentor naj ji bom, če me prekaša. Pri njej tudi ni bilo zaznati nobenega običajnega alpinističnega "egoističnega" dokazovanja, poudarjanja svojih dosežkov, nakladanja o večvrednosti in podobno. Pravzaprav sem se skoraj ustrašil te njene ženske preprostosti in odločnosti, v katerih pa nikakor nista manjkala osredotočenost in premislek;

Skrbna soplezalka Foto Nika Radjenović

smeri se je lotevala v resnici z razumom, čeprav so jo alpinisti opisovali kot drzno, celo vihravo.

A ne. Maja ni bila (pre)drzna, zmešana izzivalka (ne)sreče, kar se zdaj bere na družbenih omrežjih po spletu in sliši kje "za šankom"! V resnici glede na raven treniranosti celo "rezervirana". Plus tehtna, premišljujoča. Kar se je po rojstvu sina še okrepilo.

Imela je posebno energijo

Maji je bilo dano, da išče in odkriva (svoje) meje. Kar ni dano mnogim. Izhajala je iz intelektualne in materialno urejene družine, zato je bila marsikdaj pri marsikom prisotna nevoščljivost. Zato ni bila vedno ocenjena le po opravljenih dejanjih (vzponih ali spustih), čeprav je to v alpinizmu večno pravilo. Pa še nekaj. V eni od lastnosti me je spominjala na Tomaža Humarja. Za razliko od njega ni iskala medijske slave, ki je ni požela skoraj nič, a kot Tomaž je bila takoj za vsako reč – smuči, plezarija, kolo, vseeno kaj, ker nikdar ni imela ovir. A tista posebna lastnost je nekaj drugega. Oba sta okolico napolnila z zlatim smehom in veseljem do življenja. V tem me je Tomaž najbolj presunil in enaka je bila ona, samo da ne med moškimi. Kdor je videl njene fotografije s prijateljicami, je to opazil. Ker to niso bili prodajni samopromocijski *selfiji*, ampak energija angela, kot reče Maja Železnik, polovica njunega ženskega tandema M & M, kot sta bili znani med alpinisti na štajerskem koncu.

Izjemna športnica

Za Majo je dolga in trda kilometrna treningov, športnega trpljenja, dela, nepopustljivosti. Zanimiv podatek o njeni fizični pripravljenosti, ki vam bo morda vzel sapo, je, da je za trening na gorskem kolesu v enem letu opravila pol milijona višinskih metrov, kar je povprečno dva kilometra na dan. Se zavedate, kaj ste prebrali? Da. Bila je delavka, ki je imela v sebi še nekaj. Talent. Poseben dar. Vse, česar se je lotila, je izvedla vrhunsko. A ta del (naj)bolje opišejo misli Darje Zaplotnik,¹ s katero sta opravili nemalo izjemnih kolesarskih tur: "Naša ljuba Maja, unikaten preplet samonikle, v gorah cvetoče rože, ljubko igrive deklice planin, otroško razposajene in zabavne Pike Nogavičke ter trdne, izjemno močne Amazonke. Njena, v gorniških dejavnostih raznovrstna sled, pospremljena z neverjetnim psihofizičnim ustrojem, je bila vedno natančno izbrana, odločna in zanesljiva. Le peščica ljudi je zmogla in zmore vse dolinske ter gorniške napore Majinega kova. Začela je z odbojko. Zelo dobro. A imela je kak centimeter premalo za prestop na višjo, profesionalno raven, mi je razlagala. Vprašam se, kot profesorica športne vzgoje, koliko alpinistov in plezalcev se dobro znajde v igrah z žogo? Ne veliko. Gre za kombinacijo koordinacije, natančnosti in usklajevanja. Gib, predmet, cilj. Reči hočem, da so bile njene motorične sposobnosti nadpovprečne. In

to nima veze z garanjem. Sem tudi v kategoriji garačev, ampak brez odlične motorike lahko narediš na tisoče kilometrov, pa ne pomaga.

Pa ne pozabimo na pristranskost moških. Sploh v alpinizmu. Če nima (alpinistka) dobre moške zaslombe (moža, op. pisca), je vedno na prepihu. Kar je Maja tudi bila. In zelo se je morala boriti. Bila je boljša tudi od večine *tipov*, s katerimi je plezala ali smučala."

Uf! Ostri in odrezavi stavki, ki potrjujejo, kar sem tudi sam spoznal o Maji. Pa če še malo podrezamo v to žerjavico njenih fizičnih sposobnosti: na spletni strani AO TAM sem samo v letu 2012 naštel približno 150 vpisov o preplezanih smereh smeri, od tega okvirno 140 smeri z oceno, višjo od V+, od tega vsaj 90 odstotkov več kot VI! Osupljivo leto bi lahko rekli ... In marsikomu od resnih alpinistov je nedvomno nerodno ob taki številki vzponov. Pa to ni bilo niti leto, ko je bila okronana kot najboljša alpinistka Slovenije.

Smučanje po velikih strminah

Morebiti lahko (naj)bolje sodim o Majinih presmučanih strminah. Najbolj ponosna je bila na spust po

ozebniku Marinelli v vzhodni steni Monte Rose. Veličastna smer. Dolga dva in pol kilometra, s spremenljivim snegom zaradi velike višinske razlike in zelo sitnim ledenikom pri vstopu. Lepa smučarska šestica (po starem ocenjevanju), ki ni za vsakogar. Vstopnica za najtežje smeri.

A druga Maja iz tandema M & M trdi še nekaj: "Smučanje, turno ali strmo, vseeno, je ona morda bolj oboževala kot plezanje. Samo ni se hotela hvaliti s tem. Poleg kuloarja v Italiji je bila zelo ponosna na Veseli tobogan, prvenstveno smer z vrha Triglav leta 2008.

*Bele strmine so bile njen domači teren.
Foto Nika Radjenovič*

¹ Darja Zaplotnik, alpinistična inštruktorica, alpinistka, gorska kolesarka, telemark in turna smučarka, AO Kranj.

Maja je blestela v vseh športih, s katerimi se je ukvarjala.
Foto Nika Radjenovič

Rok Medja je presmučal celotno smer, drugi, z Majo vred, pa zaradi slabih snežnih razmer malce manj."² S cmokom v grlu zaključi: "Maja je svoje dneve zelo dobro izkoristila. Naj zdaj *žurirajo* s Curijem in mojim bratom, kjer koli že so!"

Mene pa je morda najbolj navdušil njen spust po Kugyjevi smeri v severni steni Razorja. Lepa smer, ki sva jo z Andrejem Zorčičem presmučala v poznih osemdesetih. Ko pa pomislimo, da je smučala skoraj z vsakega vrha v naših gorah, ostanemo le odprtih ust. Vsaj jaz.

Hiper Maja

"Vzdržljivost, vztrajnost in pokončna drža so jo vodile skozi marsikatero prepreko v dolinskem življenju. Njeno delovanje in način življenja nista bila podvržena družbenim normam in pravilom. Zaradi tega je kljub širokemu krogu prijateljev pogosto ostajala nerazumljena. Svojo uteho je našla v gorah, resnično srečo pa ob sinu Binetu.

Bila je prijateljica, zanimiva sogovornica in previdna sopotnica na mnogo poteh. Njen nepričakovani in nenadni odhod je globoko zarezal v mnoga srca in za

trenutek je alpinistično-kolesarska družina obnemela. Bolečina ob njeni izgubi bo le počasi izgubila svojo ostrino, na prazno mesto pa bomo zasejali najlepši cvet, kakršen je bila ona v svojem najglobljem bistvu". Čigav je citat, je vseeno. V njem se skriva preplet besed več prijateljic, ki so se skupaj po žensko zabavale, trpele in uživale v svojem športnem življenju ... Ko so dekleta zaključila kolesarsko turo "Bohinj-T'min", jih je ob vrnitvi z vlakom strojevodja v Mostu na Soči vprašal, ali so iz kakšnega kluba. Kot iz topa je prišel odgovor v štajersščini: "Ne, smo aktiv kmečkih žena!"

Včasih je suha vadba uspešnejša od vadbe v vodi, je pogosto dejala, ko se je preganjala s kolesom, namesto da bi utrujala roke med plezanjem, zato še ena kolesarska. Lahko, da je bil njen ali stric ali ded, tega žal ne vem, ampak rekli so mu Indijanec. Posebnež. Danes bi mu rekli *all-arounder*. Pravi Hribovec. Pogosto je bil na relaciji Kriški podi-Dom pod Špičko in s seboj je običajno vlačil kolo. Zaradi njega so pred kočjo na Kriških podih na steno pred vrati kočje postavili napis "Ne naslanjaj kolesa na steno!". Še danes je napis tam in zato so šle *mtbejbe*, kot se je imenovala trojka Andreja Jagodič, Darja Zaplotnik in Maja Lobnik, enkrat tja gor. Da je Majči lahko prislomila svoje kolo na tisto mesto ... Samo zato.

In moj zaključek?

Glede na dinamiko Nje, katere značilno iskrivega nasmeha v očeh in kodrastih zlatih las moja bit ne bo več ugledala v tem življenju, je tole moje besedilo zagotovo prekratko. Lahko bi končal tako: Mlajša sestra, brat (tisto soboto sem izgubil dva res bližnja na en mah in še tretjega pod Kaninom), zakaj je bilo treba tega? Ali pa: Se vidimo nekje, nekoč ... Ali kar je že takih stavkov in fraz ...

Ampak bom drugače. V njihovem slogu Življenja. Niso bili "norci". Če je Majo kaj odlikovalo, je bila to skrb za sina. Od tod zgodnja vstajanja in hitra odhajanja (domov). In enako kot pri Slavcu: preudarnost, premislek, rezerviranost, brez iskanja (pre)drznosti. Zato ta neverjetna tragičnost Tistega dne.

Tisti teden pred tragičnim dnem sem si zabičal, da je letos res čas, da Majo prepričam za "akcijo". Da v strmino končno nariševa sled z robniki smučiči. Neverjetno ali pa tudi ne, še na Slavca sem pomislil, kako sva si s podobnimi besedami o cepinih in pikanju nazadnje segla v roke in mi je vest že krepko trkala na vrata. A glej zlomka ...

Zato ne odlašajte s Potjo srca in ne pozabite na prijatelje! Tudi Onadva nista nikdar ... ○

² Veseli tobogan so 24. 4. 2008 presmučali Maja Lobnik, Jaka Ortar, Peter Juvan, Marko Kern in Boštjan Bešter.

Pohodniška poslastica

Pot zavezništva Uranov let

*S poti se odpre
pogled na Kamniško-
Savinjske Alpe.
Foto Gorazd Bokšan*

Vsem ljubiteljem pohodništva in gibanja v naravi želim predstaviti zelo lepo in razgibano pohodniško poslastico v neposredni bližini. Gre za transversalno pot, ki poteka v celoti po Sloveniji in je dolga približno 285 kilometrov. Pot se začne pri hidroelektrarni Ožbalt in nas povede po prečudovitih predelih naše dežele do Semiča in vasi Otok, kraja nekdanjega partizanskega letališča.

Pot, ki jo opisujem, je mednarodna spomin-ska pot zavezništva Vranov let, to je pot, ki so jo v Ožbaltu osvobojeni vojni ujetniki zavezniških sil v drugi svetovni vojni s pomočjo osvoboditeljev partizanov prehodili v enajstih dneh. Junaški pobeg je bil dolgo časa ovit v tančico skrivnosti, dokler ga ni opisal ujetnik Avstralec Ralph Churches v knjigi *A Hundred Miles as the Crow Flies*. Knjiga z naslovom *Vranov let v svobodo* je prevedena v slovenski jezik.

Zgodba je v knjigi Ralpha Churchesa podrobno opisana. Ralphov sojetnik Les Laws je s pomočjo domačinke Elizabete Zavodnik navezal stike s partizani, nato sta skupaj z Ralphom organizirala pobeg ujetnikov z delovišča v Ožbaltu. Ujetniki so popravljali železniško progo blizu HE Ožbalt. Na dan pobega je z delovišča pobegnilo najprej sedem ujetnikov, ki so jih partizani odpeljali v Lovrenc na Pohorju. Na prošnjo Ralpha Churchesa pa je stotnija borcev Šerčerjeve brigade skupaj z Britanci naslednje jutro postavila zasedo in brez izstreljenega naboja so osvobodili še osemdeset tovarišev, pretežno Angležev, Avstralcev in Novozelancev. Hitro so se umaknili v varno zavetje gozdom v smeri proti Rogli, kjer se jim je pridružila še skupina desetih rešenih francoskih in devetih britanskih ujetnikov. Skupina je ob združitvi štela

sto šest ujetnikov. Tako se je v spremstvu partizanov začela junaška pot čez "pol Slovenije", kjer so jim zatočišče in hrano nudili na kmetijah in domačijah. Naporna, štirinajstdnevna avantura se je srečno končala v Semiču, kjer so imeli zavezniki na osvobojenem ozemlju svojo sprejemno bazo. Od Semiča je bilo treba prehoditi samo še nekaj kilometrov do zavezniškega letališča v Otoku, od koder so z letali Dakota DC-3 prevažali zavezniške ujetnike, ranjene zavezniške vojake in partizane ter prebivalstvo v zavezniško bazo Bari v Italiji.

Pot Uranov let

Leta 2007 je avtor projekta Eduard Vedernjak iz Maribora po naključju prišel do knjige, ki opisuje pobeg ujetnikov; začel je raziskovati in počasi je ugotovil, v kateri smeri so bežali. Tako je v naslednjih letih izdelal opis poti, ki je tako natančen, da poteka dobesedno od kmetije do kmetije, od hišne številke do hišne številke. S svojo ženo, člani društva Vranov let in planinci je začel z markiranjem poti in tako nam do danes že skoraj v celoti označena pot nudi prvovrstno dogodiščino v prečudovitem okolju.

Pot poteka od HE Ožbalt, čez Rdeči Breg, Klopni vrh, Lovrenška jezera do Ribniške koče, se spusti v

*Spomenik Karlu
Destovniku - Kajuhu
Foto Gorazd Bokšan*

Dovže pri Mislinji in povzpne nazaj na Graško goro in nadaljuje po grebenu na Spodnji in Zgornji Razbor, mimo kmetije Žlebnik v Bele Vode, Šmihel nad Mozirjem, Golte, Ljubno, Gornji Grad, čez Menino planino v Tuhinjsko dolino. Iz nje v Blagovico, proti Slivni – GEOSS do Zgornjega Hotiča pri Kresnicah, kjer so borci Zasavsko-Kamniškega odreda z domačini in borci – čolnarji organizirali prečenje regionalne ceste, reke Save, železnice Ljubljana–Zagreb in ožičene ter še vedno minirane demarkacijske meje med italijansko-nemško okupacijsko cono (v letih 1941–1943). Vse se je dogajalo med dvema bližnjima nemškima postojankama.

Ujetniki so v spremstvu partizanov nadaljevali pot čez Kresniški Vrh proti vzhodu čez Moravce pri Gabrovki, v okolico Trebnjega, Dvor, Sotesko vse do Semiča. Pot Vranov let pa se zaključi v vasi Otok.

Na poti prehodimo približno 285 kilometrov, naredimo 8200 metrov vzpona in 8400 metrov sestopa, kar je skupaj dobrih 16.000 višinskih metrov. Pot glede na sposobnosti pohodnika razdelimo na etape. Sam sem pot opravil v devetih dneh in to zaradi službenih obveznosti v dveh delih. Prvi del do Kresnic v petih dneh in drugi del od Kresnic do Otoka v štirih dneh.

Pot ima svojo markacijo, to je črn vran na rumenem krogu – simbol sonca in svobode. Zanimivo pa je, da kamor je obrnjen vranov kljun na markaciji, v tisto smer poteka naša pot. Pot se deloma ujema tudi s slovenskimi planinskimi potmi, evropskimi pešpotmi E6 in E7 ter z nekaterimi lokalnimi tematskimi potmi.

Moja pot

Vranov let sem prehodil tako, da sem planiral prenočevanje v planinski koči ali na turistični kmetiji oziroma v gostišču in si tako prihranil vsaj pet kilogramov teže v nahrbtniku, ki bi jo sicer nanese oprema za spanje in kuhanje. Tisti, ki želijo pot opraviti po

krajših etapah, si lahko pot načrtujejo tako, da prenočujejo v šotorih kje v bližini kmetij. Seveda je priporočljivo, da za postavitve šotora povprašate lastnika za dovoljenje. Etape, ki sem jih opravil, so bile dolge 20–40 kilometrov, odvisno od oddaljenosti prenočišč, hoje na posamični etapi je bilo 6–11 ur na dan. Pot je prijetna, zahteva kar nekaj napora in volje, najbolj pa so napor občutila stopala in noge, saj jih prej nisem navajal na dolgotrajno hojo po asfaltu in na strme spuste po gozdnih vlakih.

Med pohodom sem srečeval zelo prijazne domačine, ki so mi ponudili kakšno informacijo o nadaljevanju poti do naslednje kmetije, me oskrbeli z vodo in mi zaželeli srečno pot. Velikokrat je bilo treba iti čez dvorišča kmetij; na srečo so vsi spuščeni psički dobrohotni, tisti bolj hudi pa so privezani.

Da nas ves čas spremlja prečudovita narava in nas nagrajuje z lepimi pogledi, o tem ni treba izgubljeni besed. Kot zanimivost pa morda omenim še to, da sem med potjo prečkal kar nekaj večjih slovenskih rek: Dravo, Savinjo, Savo, Krko in čisto na koncu poti še Lahinjo.

Ker pot poteka na zelo obsežnem območju, je za orientacijo potrebnih vsaj šest planinskih ali izletniških kart, zato sem se poslužil navigacije s pomočjo telefona, kar pomeni, da moramo imeti s seboj dodaten vir napajanja. Morebitne pohodnike bi rad še opozoril, da sta ključna dela opreme dobri čevlji z nepremočljivo membrano in kakovosten nahrbtnik, tak, da se teža nahrbtnika prenese na boke. Tudi pohodne palice z gumijastimi nastavki niso odveč, saj precejšen del poti poteka po asfaltiranih cestah. Kar nekaj delov poti hodimo po opuščeni gozdnih cestah in gozdarskih vlakih, ki so zaraščene s travo, koprivami in robidovjem, zato priporočam dolge hlače in ne pozabite pokrivala za zaščito pred soncem. Na celotni poti imamo skoraj ves čas dober GSM signal, navigacija na telefonu deluje brezhibno.

Vse informacije o poti in koristne napotke lahko dobite pri Eduardu Vedernjaku, predsedniku društva Vranov let,¹ ki vam lahko posreduje tudi podroben opis poti v elektronski obliki.

Za zaključek bi rad omenil še serijo štirih filmov o evropskih poteh v svobodo v drugi svetovni vojni *The*

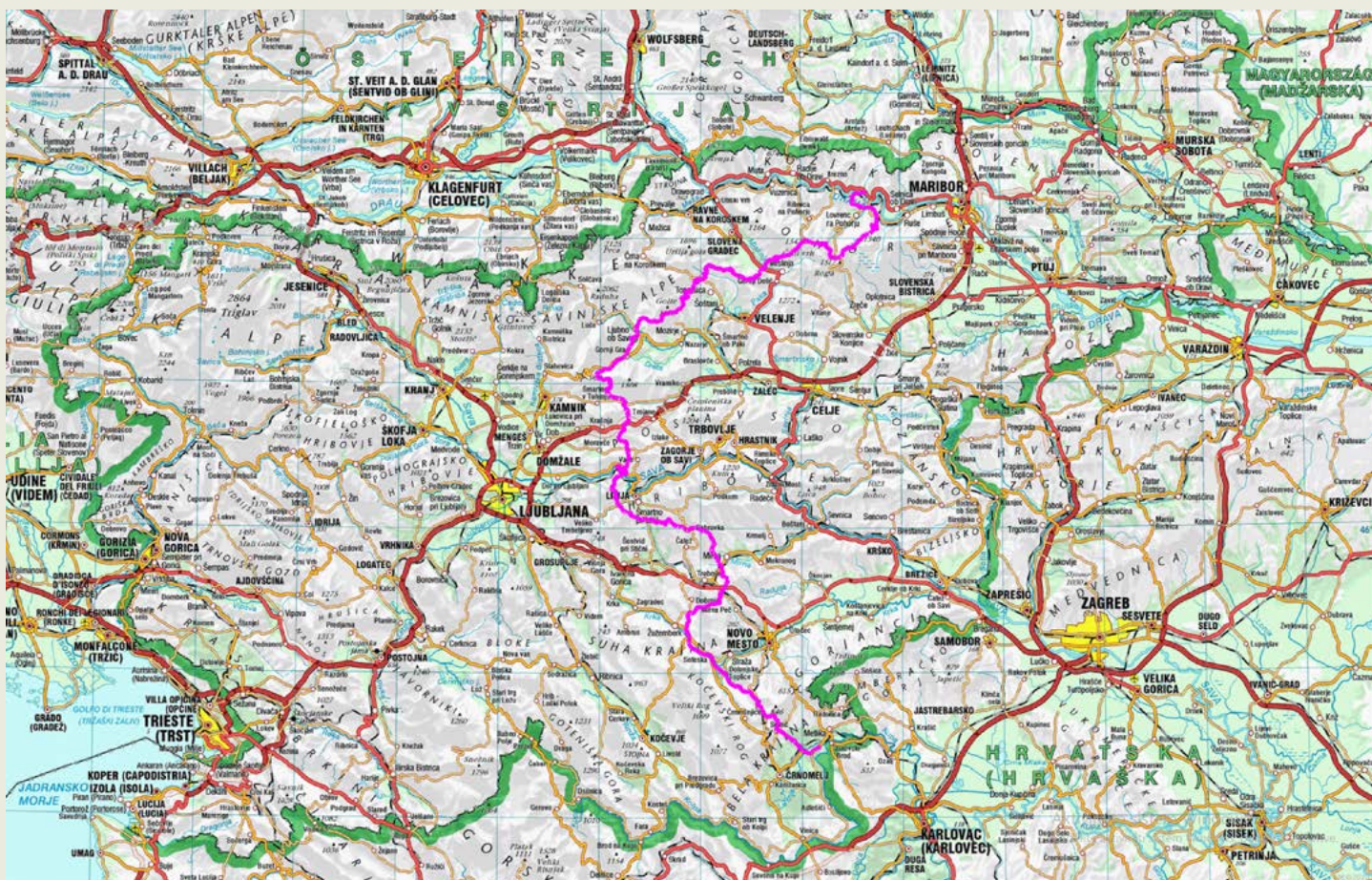
Freedom Trails avtorja Montyja Hallsa, ki jih predvajajo tudi na TV Slovenija. O opisanem pobegu zavezniških ujetnikov, po kateri poteka Vranov let, je Monty Halls zapisal: "Gre za najštevilčnejši uspešni pobeg v drugi svetovni vojni, ki je bil mogoč samo s pomočjo partizanov in lokalnega, pretežno kmečkega prebivalstva."

Pa srečno pot na avanturi in veliko užitkov pri sledenju vrana, ki nas modro vodi po celotni poti.

Vinska cesta Semič
Foto Gorazd Bokšan

¹ Društvo za ohranjanje spomina na reševanje zavezniških vojakov v času NOB – Vranov let v svobodo, Kacova ulica 1, Maribor.

Potek poti Vranov let

Jeklena

Če me spomin ne vara, sem jo prvič srečala pred dvajsetimi leti v Ospu na prav posebnem dogodku – na ženski športnoplezalni tekmi v *kiklah*. V Babni (kako prikladno ime za tekmo te vrste) je Jasna v hudi konkurenci zasedla drugo mesto v svoji kategoriji. Morda se kdo še spominja fotografije, objavljene na zadnji strani časopisa *Nedelo*, ki jo prikazuje med plezanjem, vzgornjik pa razkriva pogled na njene rdeče spodnjice, ki kukajo izpod črnega čipkastega krila.

Zna sicer biti, da sem jo videla že pred to slavno tekmo – med brskanjem po starih papirjih sem namreč naletela na tale zapis: "Ne spominjam se točno, kdaj sem prvič postala pozorna na njeno ime, moralo je biti pred leti, ko so se ljubitelji tekmovanj v lednem plezanju zbirali še v Bohinju. Med tekmovalkami, ki jih je bilo takrat še manj kot danes, je bilo vedno moč zaslediti tudi Jasno. In čeprav je Slovenija majhna, krog plezalcev pa še manjši,¹ Jasne nisem mogla najti v nobenem predalčku svojega spomina. Mislim, da sem šele na lanski² tekmi v Solčavi njeno ime povezala s podobo. ("Nič čudnega, da je nisem poznala," sem bila nekoliko osupla, saj nekako ni sodila med moje vrstnike.³) Od takrat naprej sem pozorneje spremljala njene podvige. Med drugim je nekoč obelodanila, da sta z Andrejem opravila z zaledenelim Peričnikom. Zdaj pa – roko na srce, koliko vas je pomislilo natanko to, kar je šinilo skozi možgane tudi meni? A tako dobro da pleza tale Jasna? Eh, gotovo so jo potegnili čez ..."

Pa sem kmalu spremenila mnenje, ko sem se z njo ne pričakovano navezala na isto vrh. Za to je poskrbel Andrej, ki me je prav na tekmi v Solčavi, po tem ko sva s soplezalko opravili z eno od ledenih klasik Logarske doline, pobaral, ali bi šla kdaj z Jasno plezat kakšen slap. Na krilih entuziazma po uspešnem vzponu nisem prav dosti pomišljala in sem pokimala, še preden sem vprašala, kateri zaledeneli curek je imel v mislih. Potem se mi je malce zaletelo, ko je omenil Vikijevo svečo. "Saj lahko Jasna pleza težji raztežaj v vodstvu," je hitro dodal, ko je videl mojo reakcijo. No, to me je malce pomirilo – ampak le do dne, ko smo se res odpravili tja. Takole sem opisala dogajanje pred vzponom: "Kot snete sekire smo drveli po ledeni cesti proti spodnji postaji tovarne žičnice, dokler se ni avto začel vrteti po svoje in smo nekaj deset metrov pred ciljem modro sklenili, da bi bilo pametno parkirati in narediti kakšen korak več. Takrat se mi je iz ust izvil prvi

gulp (v nadaljevanju oznaka za mešanico strahu, presenečenja in odobravanja). Naslednjic sem *gulpnila*, ko smo začeli rožljati z opremo. Kot pravoverni hribovka sem zlagala opremo v nahrbtnik, medtem ko sta se moja sopotnika začela oblačiti v pasove in nase navešati potrebščine. "A vidva pa kar brez *ruzakov*?" mi ni šlo v glavo. "Pa ja, to je sama teža, meni se ne da nositi, Andrej pa tudi ni navdušen, če mu podtaknem še svojo robo," je razložila Jasna. Hm? Ja, prav, jaz pa brez *ruzaka* ne grem nikamor. "Vzamem še kaj opreme?" sem vprašala trenutek pozneje in vlekla na plano vrvice, šope vijakov in klinov. "Ni treba, saj imava

¹ To so bili časi, ko plezanje še ni bilo tako priljubljeno in smo se poznali domala vsi, ki smo plezali.

² Zapis iz leta 2002, objavljen je bil v reviji *Grif*.

³ Pravzaprav bi skorajda lahko bila moja mama, če bi me rodila tik pred polnoletnostjo.

midva vse, kar potrebujemo," je rekel Andrej in potegnil iz prtljajnika *gurtno*, na kateri so viseli štirje jaki in dva kompleta. Če me spomin ne vara, se je tu zgodil tretji *gulp*. "Aha," sem kolcnila in v nahrbtnik za vsak primer stlačila nekaj skritih rezerv."

Še danes se spomnim tesnobe pred vzponom, saj se mi je nenavadna dvojica srednjih let zdela nekam hudo *jebivetrška* s tem *frikovskim* pristopom, ampak Jasna je s tisto svečo opravila na svoj elegantni način in na vrhu si nisem mogla kaj, da ne bi izustila: "Bravo, mami, ti si od hudiča." (Njeni hčeri sta bili takrat čez polovico najstništva, če se ne motim.) In ker je treba železo kovati, dokler je vroče, smo se kmalu zatem odpravili še pod Stiriobijajo. Tam sem Jasno iz mami od hudiča prekrstila v zver. Ker je zverinsko dobro *zlezla* čez tisti navpični svečkasti led. Danes

Jasna in Andrej v stenah nad Vršičem nekaj mesecev pred okužbo z novim koronavirusom
Arhiv družine Pečjak

bi jo mogoče označila za mačko. Nekaj mačke gibkega je bilo v njenem pomikanju po ledeni vertikali, vendar pa to ne bi bil edini razlog za vzdevek. Mačke imajo devet življenj, pravijo. Kot je bržčas marsikomu znano, se je Jasna pred polčetrnim letom, tik pred šestdesetim rojstnim dnevom, rodila drugič.⁴ Pred

kratkim pa še tretjič. Če ne štejemo vseh tistih trenutkov, ko je šlo v hribih za las.

Kmalu po najinih klatenjih po strmem ledu, ki jih lahko preštejem na prste ene roke, se je soočila z boleznijo z izrazito slabo napovedjo izida. Kljub temu je plezala še celo desetletje, nato jo je poslabšanje zdravstvenega stanja prisililo v mirovanje. Več let se nisva slišali, potem pa mi je v nekem dopisovanju mimogrede omenila, da čaka na presaditev pljuč, kar je njeno edino upanje za preživetje. Čez nekaj mesecev sem dobila kratko sporočilo, da je že na navadnem bolnišničnem oddelku. Imela sem srečo, da sem bila ravno takrat na Dunaju in sem jo lahko obiskala. Opravili sva zimski vzpon na bolnišnični stol in v kamero zrecitali "Svakovog dana u svakom pogledu sve više napredujem."⁵ To trditev je Jasna vzela zelo zares, saj smo jo nekaj tednov po prihodu domov že lahko videli na domači umetni steni, malce pozneje na okoliških hribovskih, potem se je pa začelo zares – sedem mesecev po operaciji prvič v večraztežajni smeri, še tri mesece pozneje v Dolomitih, čez dobro leto spet v slapu, naslednjo sezono je že plezala v vodstvu. Ob tem se je kmalu po prihodu iz bolnišnice vrnila na delo v družinsko podjetje Metron inštitut ter k sodelovanju v Komisiji za gorske športe in Komisiji za alpinizem pri PZS. Mislim, da nas ni bilo malo takih, ki smo iskreno občudovali njeno voljo in veselje do življenja, brez česar je zelo verjetno ne bi bilo več med nami.

Konec lanskega leta je njen strmi vzpon k stari formi prekinila okužba z novim koronavirusom. Štirje tedni kome zaradi okužbe s številnimi zapleti so jo vrgli na stopnjo "rastlinice", skoraj tri mesece priklenjene na bolniško posteljo. Kdo ve, kaj jo je poleg medicinskega osebja obdržalo pri življenju, ko je bila potopljena v globoko nezavest, kristalno jasno pa je, da jo je samo njena neizmerna volja (sama bi verjetno rekla trma) pripeljala do tega, da se je po vrnitvi v zavestno stanje spet rekordno hitro prelevila v *homo erectusa*. Malo pred nastankom tega zapisa se je že sprehajala po umetni steni Univerzitetnega rehabilitacijskega inštituta Soča. Ravno med iskanjem zaključne misli je na družabno omrežje priletela fotografija z njenega prvega vzpona po hospitalizaciji. Ob pogledu na pot, zavarovano z jeklenico, si nisem mogla kaj, da mi ne bi med smehom ušlo: "O, ti *živalo jedna ...!*" Že vse od dunajskega vzpona na stol se meniva, da bi bilo enkratno, če bi si po dolgih letih spet delili štrik. Malo me skrbi, da ji ne bom kos. Še vedno pretežno samo tipkam, medtem ko Jasna spet trdo trenira.

Ob obisku na Dunaju sem ji podarila majhen zvezek, nekakšno različico knjige vzponov, ki sem ga poimenovala zvezek za rekorde. Mislim, da sem se uštelala pri formatu in debelini. Moral bi biti vsaj 80-listni A4. ○

⁴ Glej *Planinski vestnik*, št. 7–8, 2018.

⁵ Vsak dan v vsakem pogledu vse bolj napredujem, znana izjava iz filma *Sječaš li se Dolly Bell?*

Šibka točka so križne vezi

Turno smučanje in poškodbe kolena

Turno smučanje zajema kombinacijo alpskega smučanja na neurejenih pobočjih in teka na smučeh ali pohodništva. Namenjeno je spretnim in izkušenim smučarjem. Lažje turne smuke potekajo po zasneženih cestah in kolovozih, torej po manj zahtevnih terenih. Zelo zahtevne turne smuke pa potekajo po strmejših pobočjih, izven označenih planinskih poti, čez območja, kjer je včasih velika nevarnost plazov. Zaradi plazov ter pod snegom skritih jam, razpok in brezen so pomembne previdnost, dobra oprema in ustrezna predpriprava na smuko, ki mora vključevati dobro poznavanje terena in vremenskih razmer. Še posebej pri zahtevnih smukah ne smemo pozabiti na osnovno opremo, ki sodi v nahrbtnik vsakega ozaveščenega turnega smučarja. Govorimo o plazovni žolni, sondi in lopati ter o brezhibnem kompletu prve pomoči, v katerem ne sme manjkati astrofolija. Na pot se vedno odpravimo pripravljene na najslabši možen scenarij.

Telesna pripravljenost

Smučanje je rezultat kompleksnega in hkrati usklajenega delovanja telesa, pri čemer so vsi fiziološki sistemi pomembni za doseganje optimalne telesne zmogljivosti in sposobnosti prilagajanja dejavnikom okolja. Pomembna je dobra telesna pripravljenost. Zlasti stegenske mišice morajo biti okrepljene že na začetku sezone in primerno ogrete na dan rekreacije, saj tako pripomoremo k stabilizaciji kolenskega sklepa, ki je pri smuki zaradi nadziranja hitrosti in zavojev najbolj obremenjen, ter na ta način preprečimo poškodbe. Pomembna je simetrična krepitev sprednjih in zadnjih stegenskih mišic, saj lahko porušeno razmerje moči med njimi pripelje do nestabilnega kolena in poškodbe.

Zgradba kolena in šibke točke

Kolenski sklep povezuje stegenico, golenico in poglačico. Ker se sklepne površine ne prilegajo popolnoma, sta med njimi dva vezivno-hrstančna vložka, ki ju imenujemo meniska: notranji meniskus, ki je obrnjen proti drugemu kolenu, in zunanji meniskus, ki je obrnjen navzven. Sklep hkrati utrjujejo stranski ligamenti, kite stegenskih mišic ter sprednja in zadnja križna vez, ki potekata znotraj sklepa. Zadnja vez (angl. posterior cruciate ligament, PCL) onemogoča zdrs golenice nazaj, sprednja vez (angl. anterior cruciate ligament, ACL) pa zdrs golenice naprej. Do poškodbe ACL pride ob nenadni spremembi smeri gibanja in obračanju kolena, medtem ko je stopalo fiksno na tleh, npr. pri pristajanju na skoraj iztegnjeno eno nogo ali pa pri udarcu z zunanje strani kolena. Malenkost večje tveganje za

poškodbo ACL imajo ženske, pri katerih je anatomska posebnost vstavitve glavice stegenice v kolčni sklep pod večjim kotom, zaradi česar lahko koleno hitreje zaide čez navidezno osno linijo kolčnega sklepa navznoter v t. i. valgusni položaj (položaj nog na X). Sprednja križna vez je takrat najbolj napeta. Poškodbe kolena sodijo v vrh smučarskih poškodb. Zanimiva je bila analiza 69 posnetkov poškodb na tekmah svetovnega prvenstva v alpskem smučanju, ki je omogočila podrobno proučitev mehanizma poškodb pri tekmovalcih. Do poškodb je v veliki večini prišlo ob zavijanju, manj pogosto ob doskočku. Pri padcih je največkrat prišlo do poškodbe glave in zgornjega dela telesa, medtem ko se je večina poškodb kolena zgodila še med smučanjem. Seveda so možne poškodbe tudi drugih struktur kolena (ligamentov, meniskov, kosti nog), toda najpogostejša diagnoza pri poškodbi kolena je bila pretrganje sprednje križne vezi (ACL). Če se to zgodi profesionalcem, ki trening pretežno namenjajo fizični pripravljenosti, si lahko mislimo, kako hitro lahko pride do poškodb pri rekreativnih smučarjih. Tovrstne poškodbe pri turnem smučanju so še pogostejše pri uporabi smuči s poudarjenim stranskim lokom, t. i. smuči *carving*, ki so za poledenela pobočja manj primerne in teže obvladljive.

Poškodba – kaj pa zdaj

Čeprav so poškodbe kolena življenjsko nenevarne, predstavljajo resen problem, če do njih pride v gorskem svetu, še posebej pozimi. Če smo na smuki sami in se ponesrečimo, pokličemo na pomoč številko 112 s pomočjo mobilnega telefona. Če gre za

skupinsko smuko in se ponesreči kdo v skupini, mu ostali seveda priskočijo na pomoč po smernicah prve pomoči. Najprej moramo poskrbeti za varnost. Pozimi nevarnost predstavljajo plazovi, pozorni smo tudi na padajoče kamenje, strma in porednela pobočja ter spreminjajoče se vremenske razmere, ki v nevarnost spravljajo ponesrečenca ali nas med reševanjem. O nesreči opozorimo druge smučarje v skupini, zavarujemo tudi območje, da ne bi prišlo do naleta. To najlaže storimo tako, da smuči prekržamo v velik znak X. Če poškodovanec toži zaradi hude bolečine, ni sposoben premikati kolena ali pa je gib nepravilen, prisotna je oteklina, lahko tudi modrica, še posebej pa, če je ob poškodbi začutil tlesk ali pok v kolenu, lahko ocenimo, da gre za hujšo poškodbo kolena, zaradi katere sestop brez pomoči Gorske reševalne službe (GRS) ne bo mogoč. Če je zaradi nevarnega terena potrebno in če hkrati ocenimo, da ni prišlo do poškodb glave in hrbtenice, lahko ponesrečenca prestavimo na varen teren, sicer pa se premikanju izogibamo. Pokličemo na pomoč številko 112. Povemo, kdo kliče, kaj, kje in kdaj se je zgodilo, koliko je ponesrečenih, kakšne vrste so poškodbe, ali je poškodovani v nezavesti in ne diha, koliko je prisotnih, kakšne so okoliščine in kakšno pomoč potrebujemo.

Pomoč je na poti – kako naprej

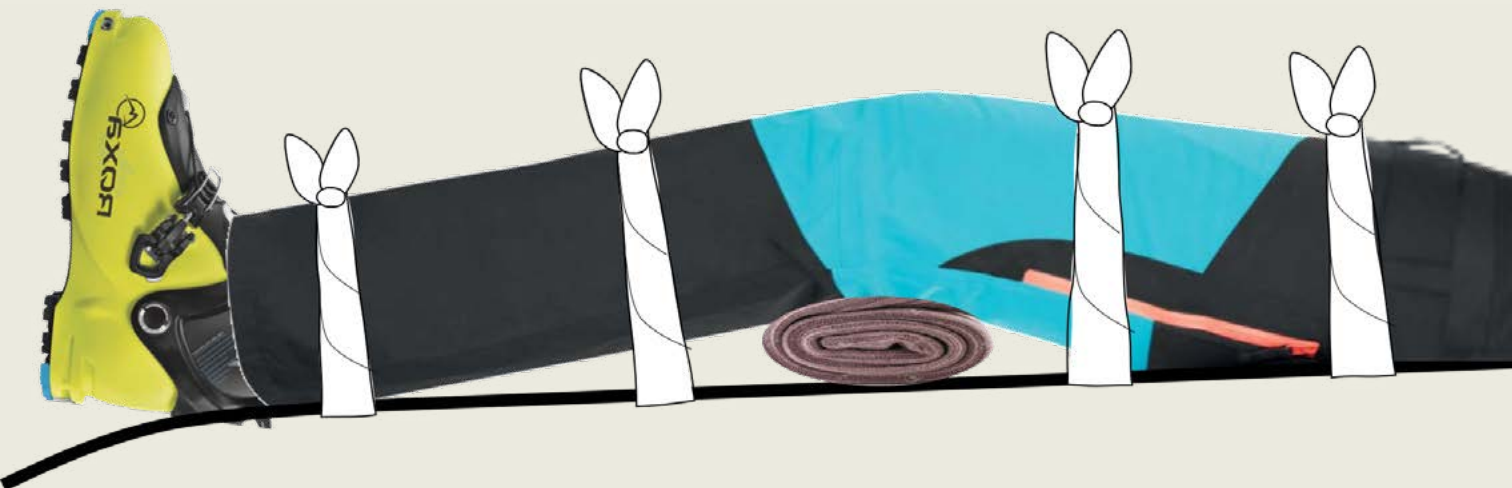
Pogovorljivega in zavestnega poškodovanca ne nemeščamo v bočni položaj. Ne odstranjujemo mu smučarskih čevljev. Koleno namestimo v najudobnejši položaj, najbolje je, če je rahlo pokrčeno do 30° – to lahko dosežemo tako, da pod koleno podložimo zvit kos oblačila. Če se koleno zaskoči, ga ne poskušamo izravnati na silo. Če ne gre drugače, kar preko smučarskih hlač tesno povijemo koleno z elastičnim povojem iz kompleta prve pomoči.

Preden se odpravimo na turo:

- Preverimo vremenske in snežne razmere ter upoštevamo opozorila meteorologov.
- Preverimo ustreznost in delovanje varnostne opreme.
- Poskrbimo za ustrezno športno opremo in oblačila, primerna za zimske razmere.
- Bodimo prepričani v svojo telesno pripravljenost.
- Seznanimo se s postopki ukrepanja v primeru izrednih razmer ali nesreč v gorah.

Sprva začnemo z rahlim povijanjem in potem povijamo vedno tesneje. Nogo povijemo od kolka do gležnja. Občasno preverjamo pulz in pa občutek za dotik niže od poškodbe. Po potrebi odvijemo in odtegnemo povoj. Za dodatno imobilizacijo lahko uporabimo smučko, ki jo namestimo pod poškodovano nogo (ne pozabimo na zvitek pod kolonom, ki tega drži rahlo pokrčenega), potem pa z ruto, šalom, trakom ali čim podobnim nogo privežemo pod boki, malce nad in malce pod kolenskim sklepom ter nad gležnjem oz. nad smučarskim čevljem. Imobilizirano nogo potem dvignemo in na takšen način poskušamo zmanjšati oteklino in pritok sveže krvi v sklep. V gorski svet se pozimi vedno odpravimo z astrofolijo. Do prihoda reševalcev lahko namreč mine več časa, če so vremenske razmere neugodne, zato poškodovanca zavijemo vanjo in ga obvarujemo pred ohladitvijo. S poškodovancem se ves čas pogovarjamo, spremljamo njegovo stanje in ga bodrimo. Vmes mu zaradi morebitne operativne obravnave v bolnišnici ne dajemo jesti ali piti. Če reševalce pričakujemo šele po več urah, mu lahko ponudimo vodo v manjših požirkih. ●

Koleno namestimo v najudobnejši položaj, najbolje rahlo pokrčeno do 30° – to lahko dosežemo tako, da pod koleno podložimo zvit kos oblačila. Za dodatno imobilizacijo lahko uporabimo smučko, ki jo namestimo pod poškodovano nogo, potem pa z ruto, šalom, trakom ali čim podobnim nogo privežemo pod boki, malce nad in malce pod kolenskim sklepom ter nad gležnjem oz. nad smučarskim čevljem.

S Poti v Sliko

Doseči cilj je vedno veliko dejanje. Pogosto ta ni, predvsem v očeh večine vsakdanjih rekorderjev števil, posebej velik in omembe vreden; odraža pa veličino posameznika, ki ga je dosegel. Veličina se pa začne z mislijo o nečem, kar presega vsakodnevne rituale preživetja časa in okolice, v katero smo postavljeni. V tem objemu tuzemskih govoričenj pa imamo tisti, ki s(m)o sposobni dojeti veličastnost višin in poti, ki vodijo nanje, čudovit privilegij. Opazujemo, doživljamo, živimo stvarstvo tisočletij, udejanjeno v sleherni bilki, kamnu in zemlji. Zavezuje nas edinole pogum, da se tega zavedamo, delimo in da ne odnehamo, predvsem takrat, ko nam je najteže. Tisti trenutek smo sposobni ustvariti umetnino metafizičnega, ob resničnem doživetju pa stvarnega dejanja. Za to dejanje so poklicana najgloblja čustva in dražljaji, ki smo jih zajeli v izkušnji in ki nam jih prinaša potovanje v neznano jutrišnjega dne.

Umetnino, smiselno delo mozaika življenja, ki ga ustvarjamo kot skupek zavednega in nezavednega, nosimo v sebi. Velikokrat mi ne da miru in me vznemirja, kako prikazati in izraziti tisto, kar preprosto, stoletja prisoten medij ravnega platna in dišečega olja v tem elektronskem svetu odraža višjo bit. Ta boj s samim seboj, v katerem se zoperstavimo estetiki brezdušnih strojev in modnih idealov, zahteva popolno predanost in neizmerno poetičnost, da ustvariš tisto, kar si želel, in da to občutijo tudi tisti, ki bodo to uzrli. Zavedanje, da so to le redki, pa je le potrpitev, da je to trenutek, v katerem se stikata globočina in vrh. Tisto, kar nas bremeni, in tisto, kar nas iz tega bremena dviga v dobro. V tisto, kar verjamemo.

Je pa res, da je vse zaman in nično, če nimamo ob sebi tistih, ki nam pomenijo največ. Ob vsem tem, o vrednotah, ki jih negujemo, ki si jih postavljamo za vodilo od naših, ki jih nimamo več, do tistih, ki prihajajo za nami in ki nam sledijo, zaupajo ter se nam polagajo v varstvo. Moja Tatjana je tisti del mene, ki me spremlja in spodbuja, mi daje pogum, da zmorem in da se težave razpolovijo, da razpadejo okovi ter da védenje dobi posebno moč. Je nekdo, ki ga imaš rad. In ki ga čakaš, tudi ko bi želel hiteti, in je tisti trenutek spoznanja, ki ga sam ne bi zmogel. Ta občutek dosežemo lahko samo, če delimo, če smo pravični in srčni. Dobesedno v navezi. Kako drugače bi vodil in varoval. Obstaja še kak drugačen občutek in zavedanje varnosti?

Inspiracija je nekaj neizrekljivega, je lahko vsaka preprosta, vsakdanja stvar, ki večini ne pomeni prav dosti. Če se pa uzreš v pomlad, v gradnike, v bit; ko spoznaš, kaj vse to zajema ter koliko truda, znanja in dela je v njej, se ti odpre razsežnost, ki ji nisi dorasel. Največkrat dosežemo približke, ob mnogo ponovitvah lahko tudi popolnost. A le v človeških očeh. Kot taki smo zmotna bitja, podvrženi smo minljivosti in izgubljanju moči, znanja, volje, smo zemeljsko končni. Počutimo se kot ožgana in razsušena zemlja, ki hrepeni po tem, da se nanjo izlije in jo napoji, in dala bo svoj sad. Takrat čutimo tudi svojo nemoč in svojo majhnost, ko si ne moremo pomagati. Zavedanje tega je bistvo misli. Ta je velikokrat žalostna in srečna hkrati. Nostalgijna. V tem zanosu vonjam svežino pravkar obranega sadja in požetega žita ..., veselih obrazov tistih, ki so mi bili blizu; hoje po trati, ki jo čuvajo črički in oznanjajo lepoto večera. Mama, ko me preprosto in iz globine srca vpraša: Ali si srečen? Daj Bog, da bi le bil srečen.

Tukaj in zdaj pogostokrat ne čutimo te nedolžne otroške sreče ter veselja ob komaj vrednih darovih in trenutkih, ki se jih srčno razveselijo prav oni. Najina dva sončka. Ni večje radosti, ko ju čutim ob sebi. Da imam to srečo, da ju lahko vodim. Podzavestno je v njiju del mene, ki bo nadaljeval Pot. Pot pa temelji v delu. V tukajšnjem in prihodnjem, in mora zajeti vsaj delček našega začetka. Tiste popolnosti, ki smo jo davno zgubili. Je pa brezčasna, jo čutimo, hrepenimo po njej in se utelesi v blaženosti trenutka. Predvsem ko jo dosežemo. V zadržem pogledu, v bilki, ki nam prekriza pot. In v sočloveku. V tistem, ki nas spremlja. Tukaj ali v onstranstvu. V dihu. Čutimo jo v slehernem vlaknu moči, ki je potrebna, da zmoremo.

Iz tega pa izhaja odgovornost, ki narekuje, kako doseči res razsežno delo, ki bi zajemalo vse elementarno. Kako podoživeti prvino vode in kamna, zemlje in stvarstva. Kako človeški um, ki zajema nepopolno in ne dojema celote, prikazati v točki in piki, barvi in obliki. To ni najtežje, najtežje je spoznanje nevednosti, kajti nimamo moči, da bi vzeli, kar imamo, in naredili korak naprej. To, kar spoznavamo ob Poti. To, kar nas hrani, in to, kar dihamo. V skali, prečenju in previsu, v razsežnosti, ko maske padejo, in to, kar se zrcali v umetnini, ko ta razgali svojega stvaritelja. Velikokrat se sprašujem o smislu, ker dvom je velika prepreka in postaja še večja, ko se približujemo delitvi in kritiki. To čutim, ko me doseže zgodba, dejanje, ki je prizadelo malega človeka. Ko njegovo delo in trud ne odtehta bremena dneva. Vsakdan, ki bi moral biti plemenit v dobro sočloveka. Zrcalo je komaj vidno. Doseže pa vsakogar.

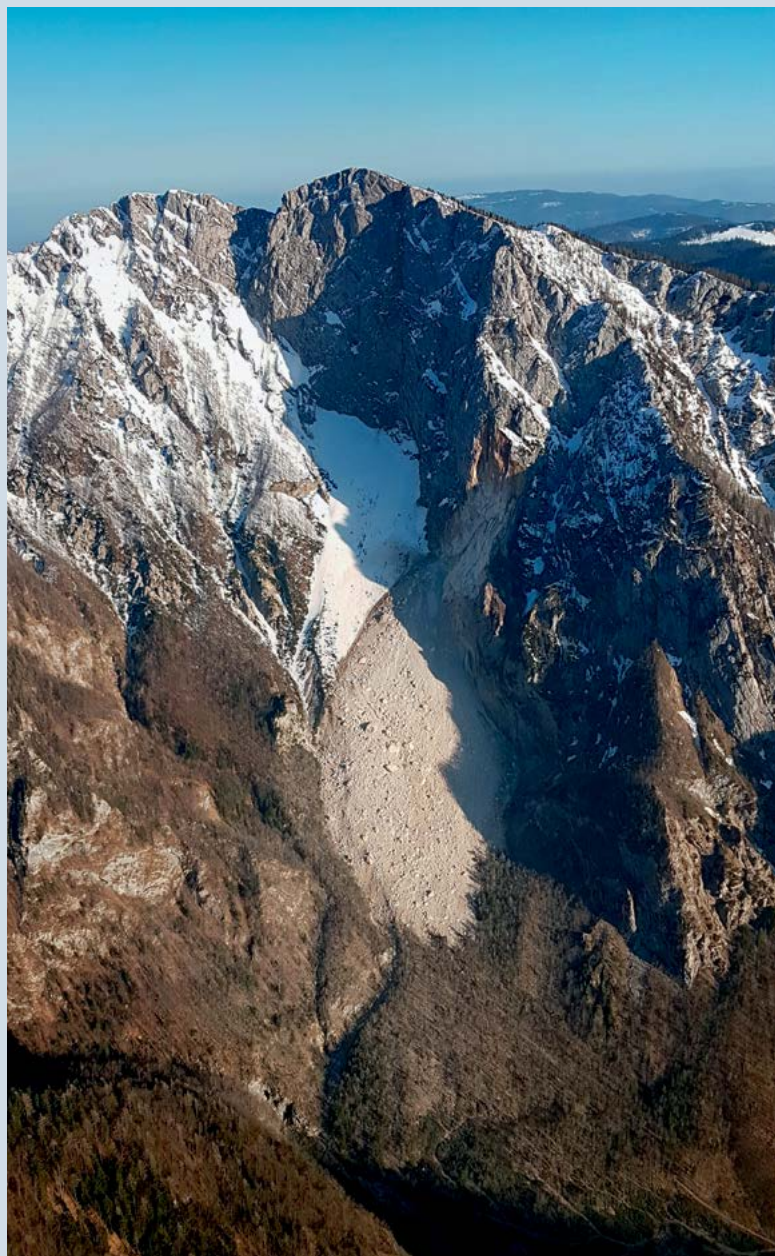
Ostane samo tišina. Zavem se skromnosti svojega truda. Odložim paletu, sklonim glavo; podoživim neminljive trenutke zamaknjenosti višav, kjer sem doživel tisto, kar želim tudi njim, ki sem jih najbolj vesel. Srečam jih med sestopom. Utrujeni in razboleli. V očeh pa kažejo plemenitost, ki je potrebna in nujna. Oblikujemo ter brusimo jo v umetnino življenja. V delu in spominu postaja nesmrtna. ●

Velik podor v Rzeniku

Kot poroča www.kamnik.info in tudi drugi mediji, je v severozahodni steni Rzenika, v predelu Ojstri rob, 26. 2. 2021 zjutraj prišlo do ogromnega podora. Odtrgani del stene se je zrušil na melišče. Po grobi oceni je tam razsutih okoli 40.000 m³ zdrobljenih skal in grušča. Razušana kamnina je zasula tudi del planinske poti, ki vodi mimo slapu Orglice (ali Orličje) po dolini Kamniške Bele proti sedlu Presedljaj. Zaradi tega je steza med slapom Orglice in Presedljajem uradno zaprta. Normalno prehodna je le do slapu Orglice.

Da je bil podor res obsežen, priča tudi podatek, da je prašenje, ki so ga povzročile padajoče in razpadajoče skale, doseglo tudi Kopišča. Ker so v steni Rzenika opazili vsaj še eno večjo razpoko, obstaja možnost ponovnega podora.

*Po različnih virih povzel Mire Steinbuch
Foto Robert Poličnik.*

Ivan Premrl

Čuden ptič

Dular

Da najdeš redko rastočo rastlino, se moraš krepko potruditi, žival pa se ti lahko kar sama nastavi pred objektiv, le malo sreče moraš imeti.

Z nelagodnim občutkom stopim do žene, sedeče na travi nedaleč od kamnitega stebrička, ki označuje vrh. Omamljena od dolgega sedenja na vročem pomladanskem soncu ne zazna takoj moje prisotnosti. "Kod si hodil?" čez čas zdolgočaseno vpraša.

Dular na Vremščici
Foto: Ivan Premrl

"Med fotografiranjem pasje vijolice, križane z Rivinovo vijolico, sem izgubil občutek za čas," zrecitiram vnaprej pripravljen odgovor.

"Drugič si nastavi budilko," komajda še slišim ironično pripombo, saj se z velikim zanimanjem raje posvečam opazovanju nenavadne ptice, ki nedaleč stran brezskrbno poskakuje. Podobna je ogromnemu slavčku z dolgimi nogami. Pričnem ji slediti. Počasi me prevzema lovska strast, ki je bila celo življenje prikrita nekje v genih. Popolnoma se osredotočim le na žrtev. Med postopnim približevanjem pozorno spremljam vsak njen premik. Od razburjenja se tresem. Z zverinsko potrpežljivostjo čakam na ustrezen trenutek, ko si s pritiskom na sprožilec zagotovim trofejno fotografijo. Pernatega neznanca mine potrpežljivost, nekaj začivka in v nizkem letu odleti nekaj deset metrov navzdol po pobočju.

Vznemirjenost počasi popušča. Zadovoljen sem, ker pri podoživljanju izkušnje ne občutim več nobene strasti.

"Se ti je zmešalo? Kmalu boš imel sedem križev na plečih, ti pa se plaziš po Vremščici in kar po kolennih preganjaš ubogo živalco. Kaj bi ljudje rekli, če bi te videli?" me iz zaverovanosti vzdrami razburjen ženin glas. Tako močnim številnim in odločno podanim argumentom je nemogoče ugovarjati, zato samo s kimanjem potrjujem upravičenost njenega ogorčenja. Prav graja me je opozorila na čudno vedenje ptiča. Ni se me bal, čeprav sem kar dolgo lazil za njim. Lahko bi rekel, da me je izzival. Vedno se je le z nekaj poskoki umaknil, ko sem se mu preveč približal. Pogosto je celo počepnil v travo. Me je tako zvalil proč od gnezda? Ne bom preverjal, sem mu že tako povzročil dovolj nevšečnosti. Zadovoljen sem, ker sem ga fotografiral s širokokotnim objektivom.

Zvečer hčerki ponosno razkazujem sliko ogromnega slavčka. Za moje komentarje se ne meni kaj pride. S police vzame tri tanke knjžice, jih prelista in prizna, da ptice še ne more prepoznati. Šele naslednje leto me pri zajtrku razveseli z novico, da imam neverjetno srečo, da sem na Vremščici slikal dularja. Ta ptica je pri nas le redke preletnik, nam najbližja gnezdišča pa so na Koroškem v Avstriji. ●

Vidda Pro Ventilated Trousers W, Keb Trousers M, Abisko Lite Trousers M

HLAČE FJÄLLRÄVEN

To je vseživljenjska zveza, izberite pametno

Šiv na napačnem mestu, neustrezen pas ali neprizanesljiva tkanina, ki skrajša vaš korak - napačne hlače vam lahko ukradejo pustolovščino izpod nog. V podjetju *Fjällräven* smo razvili obsežno paletu hlač, da povečamo vaše možnosti, da najdete pravi par. Navsezadnje obstaja veliko vrst dejavnosti, raznoliko podnebje, različne tkanine in veliko različnih telesnih tipov. Ne glede na to, ali želite dodatno svobodo gibanja, ki jo

ponuja naša tkanina *G-1000 Air Stretch*, ali trpežno vzdržljivost in vodoodpornost, ki jo zagotavlja *Eco-Shell*, ali pa hlače z zračnimi zadrgami ob straneh ali z zadrgami pri kolenih, da jih lahko pretvorite v kratke hlače - to lahko ugotovite le, če dobro premislite, kaj boste počeli in kje. Vredno se je potruditi. Ko najdete svoje hlače znamke *Fjällräven*, jih boste nosili na vsakem pohodu, leto za letom. Se vidimo tam zunaj.

www.fjallraven.com

NOVICE IZ VERTIKALE

Letos pozimi smo imeli kratko, a zanimivo lednoplezalno obdobje, ki se je začelo v prvi polovici januarja in je trajalo do prvih dni februarja. Zatem je prišla odjuga z večjimi količinami dežja in led odplaknila. V višinah je na nestabilne snežne plasti zapadlo še več snega, zaradi česar so bile kakršne koli dejavnosti nad gozdno mejo močno otežene oziroma zelo nevarne. Žal je prišlo tudi do tragičnih nesreč.

Ledni vzponi

V Logarski dolini so bili preplezani **Palenk** (WI3, 100 m), **Slap pod Sušico** (WI4, 150 m), **Slap nad potjo** (WI3, 80 m), **Slap pod tunelom** (WI4, 110 m), **Raztočnik** (WI4, 200 m), **Avtocesta** (WI2, 70 m), **Solza** (WI4, 200 m). V dobrem stanju je bil tudi redko plezani **Centralni Brezovski slap** (WI6, 70 m). Preplezalo ga je več navez, zadnji vzpon v njem je bil opravljen tik pred odjugo, 3. februarja, ko sta ga preplezala Luka Krajnc in Sašo Ocvirk (AO Celje Matiča). Leon Ramšak in Gašper Kersnik (AO Grmada Celje) sta 19. januarja preplezala slap Čaša (WI6, 100 m) in zatem še **Game over** (WI6, M8+, 60 m). Gašper je smer preplezal prosto, Leonu pa se je že poznala utrujenost preteklih dni in je v najtežjem odseku uporabil tehniko. V Matkovem kotu je bil večkrat preplezan **Slap Jezere** (WI5-, 40 m), pa tudi **Fakinof** (WI5, 140 m) in **Fakinček** (WI5, 80 m) nista samevala, v Robanovem kotu pa **Lopčki slap** (WI4, 100 m). Janez Marolt, Samo Supin in Marko Volk so 28. januarja preplezali novo ledno linijo, ki redko zamrzne. Poimenovali so jo **Sašotova sveča** (WI4+, M, 60–90°, 200 m). Posvetili so jo pokojnemu alpinistu Sašu Lekiču. 2. februarja sta se Samo in Marko ponovno napotila v Poljske device, kjer sta v grapi levo od Sašotove sveče preplezala še eno novo smer in jo poimenovala **Samo za norce in**

konje (WI6, X, m, 60–90°, 100 m). 17. 2. sta se ponovno navezala in v spomin Maji Lobnik preplezala **Requiem** (WI5-, M, 90/50–85°, 190 m). Prvenstveno smer sta "potegnili" desno od slavne Čaše v Logarski dolini. Na Jezerskem se je plezalo v **Sinjnem slapu** in **Spodnjem Ledinskem slapu**. V Krnici sta Tadej Dobravc Verbič in Janez Elija Kos (oba AO Črnuče) 28. januarja preplezala **Zadnji slap**. Istega dne je Andraž Avbelj (AO Črnuče) s soplezalcem preplezal ledno linijo, o kateri ni bilo podatkov. Smer sta poimenovala **Slap v zajedi** (WI4, 60 m). **Svečo za Fula** (WI6, 210 + 90 m) je preplezal Jernej Vukotič (AO Radovljica) s soplezalcem, za njima pa še Janez Elija Kos in Jošt Hren (oba AO

Črnuče). Sveča je bila tanka, toda klini v steni za njo so omogočali solidno varovanje. Janez je z Andražem Avbljem 1. februarja preplezal še **Najvišji slap** (WI4–5, 70 m). Večkrat je bil preplezan **Lucifer** (WI4+, 200 m). V Tamarju so bili preplezani **Centralni slap** (WI4+, 120 m), **Desni slap** (WI4+, 50 m) in **C V Zadnji Trenti** je več vzponov doživel **Levi Zapotoški slap** (WI4+, 240 m). Prvi vzpon v tej alpinistični sezoni je bil v njem opravljen že 1. decembra lani. Nad Drežnico je letos zamrznilo več slapov. Preplezani so bili **Levi slap** (75/50°, 250 m), **Dušanov slap** (85/70°, 200 m) in **Bataljon**

*Samo Supin v Requiemu
Foto Marko Volk*

*Samo za norce in konje
Foto Marko Volk*

Simona Gregorčiča (M5, WI5+, 130 m). V Idrijski Beli je bil preplezan **Pripravnški slap** (WI3+, 250 m). Led so imeli celo v Gorjancih na Dolenskem, kjer je bil preplezan **Tavzov slap** (WI5-, 85–70°, 60 m).

V Dolomitih sta Luka Lindič in Ines Papert 30. januarja preplezala kombinacijo smeri **Godzila** in **Zauberflöte** (M9+, WI5+, 190 m). Smer sta preplezala na pogled. Uspešna sta bila tudi v dolini Cogne kjer sta preplezala zahtevno smer **Jedi master** (M11, 5 raztežajev). Po raztežajih je smer ocenjena z WI3, M10-, M11, M9+, WI4.

Odlični pogoji za dobro zgodbo. Plezanje v Ratitovcu.

Foto Luka Murn

Vzponov v velikih stenah zaradi neugodnih razmer ni bilo. Alternativa našim najvišjim stenam se je lahko našla bližje domu v stenah, ki jih v zimskih razmerah le redkokdaj kdo prepleza. Luka Murn in Matic Jezeršek (AO Kranj) sta zgodbo napisala v Ratitovcu. Plezala sta v območju Frelihove smeri. Imela sta škotskim podobne razmere z meglo, sneženjem in na steno nalepljenim prhkim snegom, pod katerim pa je bilo dovolj razčlemb za postavljanje varovanja.

Alpinistično smučanje Razmere za alpinistično smučanje niso bile ugodne in posledično skoraj ni bilo resnejših spustov. Večkrat je bila presmučana **Centralna grapa** v Begunjščici. Iztok Tomazin (AO Tržič) je v Begunjščici presmučal še **Desno**

grapo. Smer je imel ogledano že pred 35 leti, a šele letos se je vse poklopilo, da se je znašel s smučmi na njenem vrhu ob pravem času. Skok v grapi je bil dobro zalit, strmina v njem ni presegala 60°. Zgornji del grape je bil za Iztokove kratke smuči ravno še dovolj širok.

V Zahodnih Julijcih sta Italijana Enrico Mosetti in Piero Surace podaljšala **smer Marka Kerna** iz leta 2009 v **Špiku nad Špranjo**. Spust čez južno steno je Marko zaključil s daljšim prečenjem v desno na široka snežišča in se izognil spodnjemu skalnemu delu stene, ki za smučanje zahteva več snega kot zgornja pobočja.

Sveča za Fula v Krnici

Foto Janez Elija Kos

Italijana sta našla dobro zalite prehode vse do dna stene in spust zaključila blizu najnižje točke stene.

K2

Potem ko so nepalski alpinisti prvi v zgodovini pozimi dosegli vrh K2, uspešnih vzponov na vrh ni bilo več. Predvsem je ponovne poskuse onemogočalo vreme, sledile so še ovire v smeri vzpona in nesreče. Skupaj z agencijo Seven summit treks je vrh skušal doseči tudi naš alpinist Tomaž Rotar, ki je na odpravi dosegel višino blizu 8000 metrov. Zaradi široke ledeniške razpoke, ki je preprečevala nadaljnje plezanje, se je obrnil. Letošnje dogajanje na gori je bilo razpeto med uspehom in tragedijo. Na gori je umrlo kar pet alpinistov, dva z odprave, katere član je bil Rotar, in tri iz islandsko-pakistanske odprave.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

LITERATURA

Kristina Menih: Nove dogodivščine v Pravljičariji. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, 2021. 153 str., 19,90 EUR

Založba Planinske zveze Slovenije je bogatejša za novo izdajo knjige *Nove dogodivščine v Pravljičariji*, namenjene otrokom in mladini. Pa tudi odraslim. Kristinine zgodbe nas ponovno vabijo v čarni svet pod Triglavom, od nekdanj poln skrivnosti. "Tam gori" so bivali bogovi, nenavadna bitja, rojevale so se nevihte, strele in grom, tam gori so se odpirala

PZS vabi posameznike k podpori planinstva, saj nam nova zakonodaja omogoča, da lahko do enega odstotka odmerjene dohodnine namenimo planinskim društvom, planinski zvezi, gorskim reševalcem in/ali drugim nevladnim organizacijam. Svojo odločitev, da bomo del dohodnine namenili izbrani planinski organizaciji, lahko na FURS sporočimo do 31. maja. Za posameznika to ne predstavlja stroška, še več, to nikogar nič ne stane, saj le preusmerimo tisti del dohodnine, ki bi sicer pristal v integralnem državnem proračunu – planinske organizacije pa bodo sredstev še kako vesela, saj prejeta sredstva namenjajo predvsem za obnovo in vzdrževanje planinskih poti.

pekelnata vrata in bruhala ogenj. Slovenska književnost je polna zgodb gorskega sveta, ki slonijo na ljudskem izročilu, na pripovedkah in legendah ter se iz roda v rod prenašajo že tisočletja. Še vedno so zelo žive in ravno v *Pravljičariji* se ohranjajo pred treznimi in preudarnimi krempļji civiliziranja. Mnogo zgodb je v 126 letih zapisal *Planinski vestnik*, v katerem imajo poleg drugih bralcev tudi najmlajši čisto svojo rubriko – Planinčkov kotiček. V njem se že kar nekaj let nabirajo zapisi pisateljice Kristine Menih. Ustvarjalka, sicer obmorska prebivalka, je mnogo svojega prostega časa preživela v zadnji dolini pod Triglavom. Dobrih štirinajst let ji je družbo delala pitbulka Dixie. V teh letih so se jima začele odstirati za mnoge neverjetne in nevidne vezi, ki jih je preprosto treba deliti. Skozi njene zgodbe bralci spoznavamo prebivalce zadnje doline pod Triglavom, prebivalce prostora, kjer se stikata znano in neznano, realno in pravljico življenje. Zgodbe nosijo posebna sporočila, ki izstopajo iz vsakdanjega razmišljanja in burijo otrokovo domišljijo. Pisateljica se rada poigrava s prepletanjem resničnih in izmišljenih likov, združeni na krilih njene domišljije pa se izrisujejo v izjemnih literarnih zapisih.

Leta 2018 je prvih deset pripovedi izšlo v knjigi *Pravljičarija pod Triglavom*. Po razprodani izdaji in še njenem ponatisu se ji je letos pridružila sveža izdaja dvanajstih zgodb *Novih dogodivščin v Pravljičariji*.

V tej planinski *Pravljičariji* se nam razkrivajo skrivnostne, pravljice povezave, kjer je mogoče veliko več, kot je zmožno videti navadno obiskovalčevo oko. Predstavljena nam je res

pisana družba, vsakega nastopajočega spoznamo prav od blizu. Mimogrede izvemo, kako je prijateljčkom ime, kakšne stereotipne in morda nekoliko skrite lastnosti imajo, njihove navade, razvade, kje in kako prebivajo, s čim se radi hranijo ... Pisateljica nas velikokrat seznanja tudi z njihovo družinsko in rodovno hierarhijo in njihovimi latinskimi imeni, po katerih jih prepozna cel svet. Zgodbe se dotikajo življenja starih in novih članic gorske družine z dobrimi in malo manj dobrimi lastnostmi. Mimogrede izvemo, da brez sodelovanja ne bi bilo veselega silvestrovanja, brez čarobne paličice bi Dixie in Drna za vedno ostali pod snegom, da se morajo tudi pajki učiti pletenja mrež in da se žabja nesreča lahko izkaže za srečo. Izvemo za vse selitve Mišjeritkine družine in kako se znajde neobogljeno mestni muc, kaj poskuša neustrašna ovca iz Bovca in kaj pretkana kleptomanka. Da se je Frotir iz Kaninskih jam odločil zimovati pod Triglavom in kako podtriglavski polhi s svojim dnevnim življenjem kalijo nočni mir. V novih zgodbah so besede dobile tudi kapljica rose, radovedna vrba, planinska žlica in še tisti, za katere se nam sicer zdi, da sploh ne govorijo. S povsem človeškimi lastnostmi tudi ta družina mnogokrat zabrede v težave. A kot je v pravljicah navada, s prijateljsko pomočjo in še posebej zavoljo Dixiejine dobrotne narave se vse zagate srečno končajo. Pa čeprav gospodična ne razume vedno vsega.

Knjiga je dragoceno vabilo v gore, saj bo radovednost, ali je vse to res, marsikoga zvalila na pot. *Pravljičarija* je izvrsten pomočnik in spodbuda, da si bo mladež gore želela ogledati

od blizu. Privlačna in zelo zgovorna je tudi likovna oprema knjige. Ilustracije Jerneja Myinta, ki je simpatično upodobil glavne junake zgodb, so imenitne.

Hudomušno branje, polno iskrivosti, optimizma in zaupanja v dobro, je še posebej v sedanjih odtujevalnih časih pravi pobožek naših src. Prepričana sem, da bo knjiga našla pot do mnogih toplih naročij, do nočnih omaric radovednih otrok ter do bralnih babic, mamic, dedkov in očkov, ki bodo v prebranem enako uživali.

Anka Rudolf

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

27. februarja je minilo 128 let od ustanovitve Slovenskega planinskega društva, predhodnika Planinske zveze Slovenije (PZS).

PZS je sporočila, da so zadnji petek v februarju poslanca državnega zbora Mateja Udovč (SMC), koalicijski partnerji SDS in NSi ter poslanca narodnih skupnosti v parlamentarni postopek vložili predlog novele Zakona o planinskih poteh. PZS pravi, da se bosta "z novelo zakona uredila usposabljanje in licenčno izpopolnjevanje markacistov ter ustrezna opremljenost za varno delo. A največji prispevek novele je dopolnjena določba 20. člena z novim odstavkom, ki določa obveznost ministrstva, pristojnega za turizem, da iz državnega proračuna zagotavlja sredstva za vzdrževanje in označevanje planinskih poti. Predlagatelji pričakujejo, da bo ministrstvo, pristojno za turizem, na letni ravni za te namene zagotovilo okoli 400.000 evrov. Navedeni znesek se bo prilagajal dejanskim razmeram in zahtevam ter drugim okoliščinam. S predlogom sprememb zakona se težišče financiranja vzdrževanja in obnove planinskih poti prenaša na ministrstvo, zadolženo za turizem, kar se povezuje tudi s prizadevanji za obnovo planinskih koč. Ker so za leti 2021 in 2022 že sprejeti proračuni države in lokalnih skupnosti, se

uporaba določb zakona zamika na začetek proračunskega leta 2023." Letošnja skupščina PZS je zaradi epidemioloških razmer predstavljena na 21. maj. Komisija za pripravo volitev volilne komisije PZS pa je razpisala volitve za volilno komisijo PZS za mandat 2021–2025 in nadomestne volitve za podpredsednika PZS do konca mandata 2022.

PZS je za planinska društva organizirala spletno delavnico o vodenju zborov članov in skupščin po spletu. Društva je PZS opomnila na pridobitev ali podaljšanje statusa v javnem interesu na področju športa. In sicer društva, ki so pridobila status do 31. decembra 2019, morajo najpozneje do 31. marca letos posredovati podatke oziroma dokazila za podaljšanje statusa v javnem interesu na področju športa. Organizacijam, ki so status pridobile v letu 2020, pa v letu 2021 ni treba oddajati poročil in programov.

Ob epidemioloških spremembah na področju športa, gibanja in druženja so društva in člani obvestili, da sta z omejitvami dovoljena rekreacija v vseh športnih objektih (zaprtih in v naravi) in izvajanje strokovnih usposabljanj. Odrpne so lahko društvene pisarne. Ob tem je treba upoštevati navodila ministrstva, pristojnega za zdravje, in NIJZ, ki jih morajo upoštevati športniki, strokovni delavci in organizator.

Odbor za podeljevanje Bloudkovih priznanj, najvišjih priznanj Republike Slovenije na področju športa, je za leto 2020 podelil štiri Bloudkove nagrade in dvanajst Bloudkovih plaket. Uspešna naveza Aleš Česen in Luka Stražar je prejela Bloudkovo plaketo. Na spletni strani je PZS obeležila sto let od ustanovitve Turistovskega kluba Skala.

Odbor planinstvo za invalide/osebe s posebnimi potrebami je v utripu inkluzije povabilo, da se jim pridružite, saj boste s tem utirali pot sobivanja za vse člane družbe. Na svoji spletni strani (<https://pin-opp.pzs.si>) so objavili datume akcij v letošnjem letu.

Mladinska komisija (MK). Zaradi epidemije COVID-19 je zbor mladinskih odsekov tokrat potekal dopisno. Morda je bila sklepčnost ravno zaradi

dopisne izvedbe višja kot sicer, saj je bilo prisotnih kar 56,34 odstotka delegatov (pogoj je 30 odstotkov). Vsi sklepi so bili potrjeni, izvršni odbor MK pa za mandat 2020–2022 sestavljajo načelnica Ana Suhadolnik (PD Borovnica) in člani Ana Skledar (PD Poljčane), Brin Tomc (PD Onger Trzin), Klara Kavčič (PD Idrija), Matjaž Dremelj (PD Vrhnika), Medeja Šerkezi (PD Kamnik), Sara Gregl (PD Brežice), Tanja Žgajnar (PD Kobarid), Tim Peternel (PD Dovje - Mojstrana), Tim Ravnik (PD Vrhnika) in Žiga Čede (PD Dramlje).

Vodniška komisija je obveščala vodnike PZS in društva o poteku registracije vodnikov PZS za letošnje leto.

Gospodarska komisija je objavila razpis za uporabo helikopterskih prevozov opreme in materiala za namen ekološke in energetske sanacije planinskih koč v letu 2021.

PD Mežica išče oskrbniški par za oskrbovanje Doma na Peci med 1. junijem in koncem septembra letos, PD Srednja vas v Bohinju razpisuje več delovnih mest za delo v planinskih kočah na Velem polju, pod Bogatinom in na Uskovnici, PD Cerklje ob Krki išče oskrbniški par za oskrbovanje planinskega doma na Poreznu od sredine junija do sredine septembra 2021, PD Dovje - Mojstrana razpisuje več delovnih mest za opravljanje različnih, večinoma gostinskih del v Aljaževem domu v Vratih, PD Nova Gorica išče zanesljive, odgovorne, prijazne in dinamične osebe, ki so pripravljene delati v njihovih kočah v Lepeni, pri Krnskem jezeru in na Krnu, PD Kranj objavlja razpis za najemnika Kranjske kočice na Ledinah, najemnika Koče na Gozdu pa išče ta sodelavce za čas poletne sezone (predvidoma med majem in oktobrom) za pomoč pri strežbi, urejanju sob in v kuhinji.

Zadnje februarjsko sredo je požar zajel Mozirsko kočico na Golteh (PD Mozirje). Vzrok nesreče še ni znan, ogenj pa je zajel vso kočico in jo popolnoma uničil. Planinska organizacija je ob tej nesreči in že tretjem požaru v savinjskem koncu – po Kocbekovi kočici na Korošici in Frischaufovem domu na Okrešlju močno prizadeta in pretresena.

Komisija za planinske poti (KPP) za 19. marec sklicuje zbor markacistov PZS, na katerem bo razprava potekala prek videokonference, glasovanje pa bo omogočeno dopisno do 24. marca.

KPP je objavila razpis za zbiranje kandidatur za izvedbo dneva slovenskih markacistov 2021, ki bo predvidoma 3. julija. Rok za oddajo kandidature je 30. marec.

Tečaj za markaciste PZS kategorije A bo potekal v dveh možnih terminih, eden bo konec avgusta na Gori Oljki, drugi pa 10.–12. septembra v Vratih, tečaj za markaciste PZS kategorije B bo 14.–16. maja v Koči na Ermanovcu, razpisanih pa je tudi šest obnovitvenih usposabljanj od maja do oktobra.

PD Križe je zaradi snegoloma in nevarnosti snežnih plazov zaprlo pot med Gozdom in Tolstim vrhom, PD Domžale je sporočilo, da je zaradi skalnega podora v severozahodni steni Rzenika v predelu Ojstri rob zaprta planinska pot med slapom Orglice in Presedljajem. PD Prevalje pa obvešča, da je planinska pot z Naravskih Ledin na Uršljo goro zaprta zaradi izgradnje gozdne ceste.

Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) je objavila prejemnike diplome dr. Angele Piskernik, ki je najvišje priznanje KVGN. Zaradi omejitev in ukrepov, povezanih z epidemijo COVID-19, diplome še niso bile podeljene, nagrajenci jih bodo prejeli ob prvi priložnosti. Nagrajenci so Marta (Marija) Bašelj (PD Škofja Loka), Anton Lavtar (PD Križe), Anica Pugelj (PD Velenje) in Janez Slabe (PD Logatec). KVGN je organizirala izpopolnjevanje za varuhe gorske narave, ki je potekalo 12. marca po spletni aplikaciji zoom.

Komisija za alpinizem (KA) je podaljšala rok registracije odsekov in članov KA in o tem obvestila odseke oz. klube.

Komisija za športno plezanje je objavila razpis za organizacijo tekem državnega prvenstva v športnem plezanju v letu 2021.

Mednarodna zveza za športno plezanje (IFSC) je objavila koledar tekem **športnega plezanja**, prva tekma svetovnega pokala (SP) bo 16. aprila v Meiringenu v Švici. Od konca

julija do začetka avgusta bodo olimpijske igre v Tokiu, prvi teden v septembru bo tekma SP v Sloveniji, konec istega meseca še svetovno prvenstvo v vseh disciplinah v Moski. Tekmovalno leto se za plezalce končuje sredi oktobra na Kitajskem.

Komisija za turno kolesarstvo. Licenčni seminar za turnokolesarske vodnike bo 20. in 21. marca prek zooma. Več informacij bo objavljenih pozneje.

Na spletni strani so objavili stališče Združenja planinskih organizacij alpskega loka (CAA) o uporabi koles pedalek in e-koles v planinstvu, saj sta povpraševanje in ponudba obojih v zadnjih letih v strmem vzponu. Planinske organizacije v vseh evropskih državah, še posebej pa v državah članicah CAA, so tako zaradi svojega poslanstva soočene z novimi okoliščinami v turnem kolesarstvu. To zahteva njihovo vključenost v usmeritev pravičnega razvoja dejavnosti v naravnem (ne samo gorskem) okolju.

Komisija za gorske športe (KGŠ). 24. memorial Luke Karničarja in Rada Markiča, turnosmučarsko tekmo, ki bi morala biti 30. januarja, je preprečila epidemija, so pa pripravili višinski izziv, v katerem morajo sodelujoči do 20. marca zbrati 4013 višinskih metrov, kar je med drugim seštevek dveh pomembnih letnic (leto 1992: ustanovitev GRS Jezerško, 1997: tragična nesreča na Okrešlju, 24 pa: zapovrstna št. memoriala Luke in Rada).

Na prvi tekmi letošnjega državnega prvenstva v turnem smučanju, imenovana Lumarjev vertikal, sta 6. februarja na Mariborskem Pohorju zmagala večkratni državni prvak Luka Kovačič med člani, med članicami pa Karmen Klančnik Pobežin med članicami, ki je v tej sezoni osvojila že drugi naslov državne prvakinja.

Planinska založba (PZ) je izdala nov planinski zemljevid *Smrekovec, Raduha, Olševa, Peca, Uršlja gora, 1 : 30.000*, ki je namenjen raziskovanju priljubljenih in manj znanih vrhov in sten nad Zgornjo Savinjsko dolino (Luče, Ljubno, Mozirje), Šaleško dolino (Velenje, Šoštanj, Topolšica, Vinska gora), Slovenj Gradcem

in zahodnim delom Koroške (Kotlje, Mežica, Črna na Koroškem).

Izšla je tudi nova, četrta izdaja učbenika *Planinska šola*. Od prvih korakov v svet hribov in planin do podajanja na najvišje gore po zahtevnih planinskih poteh. Vmes pa najdete vsebine za celostno in čim bolj varno doživljanje lepote gora.

In ne pozabite, članom PZS pripada dvajsetodstotni, strokovnim delavcem pa kar petindvajsetodstotni popust.

Na strani planinskazalozba.pzs.si so širši planinski javnosti na voljo elektronske kopije nekaterih najstarejših izdaj PZ, med drugim knjiga *Plezalna tehnika* Mire Marko Debelak iz leta 1933 in knjiga Janeza Gregorina *Blagoslov gora*, zbrano delo iz leta 1944.

Preventiva. PZS je pripravila predavanje o snežnih plazovih in nasvetih, kako varneje v gore pozimi. Čeprav v južnih delih Avstrije in v Sloveniji velike količine dežja in snega vedno znova povzročajo škodo in ogrožajo ljudi, doslej za čezmejno območje ni bilo enotnih napovedi ali opozoril. Tu se vzpostavlja projekt CROSSRISK (<https://crossrisk.zrc-sazu.si>), katerega cilj je razviti skupne večjezične opozorilne sisteme in izobraževalne zasnove ter zmanjšati tveganja, povezana z dežjem in snegom na obmejnem območju med Avstrijo in Slovenijo. Slovenski partnerji so Agencija RS za okolje, Državna meteorološka in hidrološka služba, Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko iz Maribora ter Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Zdenka Mihelič

NOVICE

Nova sprehajalna pot

Za občane in ostale obiskovalce so v bližini smučarsko-tekaške proge na območju Ledin v Ratečah uredili sprehajalno pot in tako ljudem omogočili nemoten in brezskrben užitek med sprehajanjem po snežno

beli pokrajini s svojimi štirinožnimi prijatelji. Vse sprehajalce prosijo, naj se gibajo le po označenih sprehajalnih poteh in vestno pobirajo pasje iztrebke ter tako ohranjajo poti lepe in urejene za tudi sprehajalce, ki na pot pridejo pozneje. Pohodnike prosijo, naj ne hodijo po smučarsko-tekaških progah, ker so namenjene izključno tistim, ki se rekreirajo v Smučarsko-tekaškem centru Rateče. Potek sprehajalne poti je označen tudi na obvestilnih tablah.

Povzeto po sporočilu za javnost.

U SPOMIN

Janko Mirnik (1929–2021)

”Na poševni polici, ki pred kotom Ogrinove luknje preide v streho, sem

naklesal stopinje in varoval na prestopu. Janko je sledil molče. Lepo je plezal, znal biti dobre volje, po potrebi pa tudi držati jezik za zobmi. In za to zadnje se je trdovratno odločil, celo brez mojega predloga. Za besedo ni bilo časa, še manj za ogledovanje, čeprav je ta čas Okrešelj in svet nad njim tako lepo žarel pod jasnim soncem. Tam toplota in ravna tla, tu pa najslabše, s čimer lahko gora postreže.”

Tako je Cic Debeljak opisal soplezalca in razmere pri zimskem prvenstvenem vzponu po Ogrinovi smeri v severni steni Ojstrice 29. marca 1953 in zapis objavil v *Planinskem vestniku* novembra 1958. Z Jankom Mirnikom sta tisto leto preplezala več zahtevnih zimskih prvenstvenih smeri nad Logarsko dolino.

Janka sem prvič srečal spomladi 1957, ko se nas je nekaj petnajstletnikov, članov Mladinskega odseka pri Planinskem društvu Medvode, odzvalo vabilu na tečaj Alpinističnega odseka. Sestali smo se v tovarni Donit, v večji pisarni v še sedaj obstoječem prizidku tovarniške stavbe, ki stoji tik ob savskem mostu pod hidroelektrarno Medvode. Poleg nas, ki smo že kakšna tri ali štiri leta hodili po hribih z mladinskim odsekom, so bili tam še nekaj let starejši fantje, za katere smo iz zapisov v društveni reviji *Planine mladini* vedeli, da so tudi alpinisti. Sestanek je začel starejši možakar (imel je "že" osemindvajset let!), načelnik alpinističnega odseka, ki se je predstavil kot Janko. Prijazno nas je pozdravil in nam najprej razložil, v kaj se podajamo. Opozoril nas je na nevarnosti alpinizma in povedal, da se jim je mogoče večinoma izogniti, če jih poznamo. Naštel in opisal nam je, kaj vse se bomo na alpinističnem tečaju naučili in spoznali. Spraševali nismo nič, saj smo bili takrat navajeni predvsem poslušati. Po večkratnem tečaju v omenjeni Donitovi pisarni smo komaj čakali, da bi šli na Turnc poskusit plezanje v živo. Tam, kjer smo sicer že večkrat hodili mimo po zavarovani poti, so nam Janko in drugi člani odseka pokazali plezalne smeri, na katerih smo preskušali svoje sposobnosti in veščine, o katerih so nam razlagali v pisarni. Sprva malo preplašeni, nato pa

vedno bolj samozavestni smo tako preplezali prve kratke smeri in se poskusili v spustih po vrvi. Prav kmalu smo že težko čakali, da bi šli plezat v prave hribe.

Janko nas je v začetku julija peljal v njemu najbolj znane hribe – v Kamniške Alpe, kot smo jih takrat pri nas poimenovali. Poleg Janka je bil inštruktor še Stane Barle, tečajniki pa smo bili Jože Korbič, Janez Šmelcer in jaz. Do Kamniške Bistrice smo se tečajniki peljali s kolesi, Janko pa je Staneta pripeljal na motorju znamke Maico, kar je do Janka v nas vzbudilo še dodatno spoštovanje. Iz Bistrice smo šli na Kamniško sedlo, kjer smo bili vsi trije tečajniki prvič. Naslednji dan smo opravili plezalni vzpon po Šiji Brane, kar je bilo za našo trojico prvič. Prav hitro smo spoznali, da je plezanje po pravih hribih precej drugačno od telovadbe na Turncu. Spomnim se, kako sem na prehodu okoli prvega stolpa na grebenu tako mencial, da mi je bilo pošteno nerodno. Toda Janko me je potolažil, češ da to ni nič nenavadnega. Na vrhu Brane smo doživeli še alpinistični krst in naš občutek pomembnosti je bil brezmejen. Popoldne smo z zanimanjem poslušali pogovore naših dveh inštruktorjev z Marjanom Keršičem - Belačem in Alenko Svetel, ki sta popoldne prišla v koč. Ker smo Belača poznali, ko je v Medvodah v združnem domu predaval o alpinizmu, smo bili zelo počaščeni v njegovi družbi, posebej še zato, ker smo čutili, da Janka jemlje kot sebi enakega. Naslednji dan smo se po zavarovani poti povzpeli na Planjavo in s tem je bil poletni del tečaja zaključen.

Za prvomajske praznike 1958 je Janko organiziral zimski tečaj odseka pri Sedmerih jezerih. Računal je, da bomo vsi trije novinci zraven, pa je bil le Jože Korbič. Midva z Janezom Šmelcerjem sva vse praznike kopala jarek za vodovod iz Medvod v Sotesko, kjer sva bila doma, in le pobožno pogledovala proti Triglavu, ki se je bleščal v soncu. Jože Korbič je po tečaju med vrstniki naredil tako reklamo za zimski alpinizem, da je v odsek prišlo še več mladih, med njimi tudi Jože Hočevnar in Roman Robas. Njiju in mene je Janko poleti tega

leta poslal na republiški alpinistični tečaj v Vrata. Bilo je nepozabno.

Konec januarja 1959 je Janko organiziral zimski alpinistični tečaj medvoškega odseka na Vršiču. Prej omejnjeni tečajniki smo se naučili veliko novega. Opravili smo prve zimske pristope na Malo Mojstrovko, kjer smo bili dotlej le poleti. Tako smo iz pripravnikov postali alpinisti.

Ker se je Janko medtem oženil in odšel službovat v Ljubljano, vsi starejši člani odseka pa so alpinizem opustili, smo morali organizacijo alpinističnega odseka v celoti prevzeti mladi. Da nam je to uspelo, se moramo zahvaliti predvsem Janku, saj nam je pri tem kot član in nekaj let kasneje tudi načelnik Komisije za alpinizem pri PZS dajal koristne nasvete.

Poleti 1975 me je Janko, ki je bil takrat član Gospodarske komisije pri Planinski zvezi Slovenije, poklical in me vprašal, ali bi bil pripravljen sodelovati v Gospodarski komisiji kot gradbenik. Ta profil so potrebovali, ker je bilo treba za prenosno planinsko postojanko (tj. za bivak v obliki osmerostranične prizme, s piramidama kot streho in pod, in to na enem stebru) pripraviti temelj na Bogatinskem sedlu. Bivak je zasnoval Aleš Kunaver v sodelovanju s Tijo Badjura. Iz doline, kjer naj bi ga v celoti izdelali, naj bi ga v gore prenesli s helikopterjem. Z ogledom in izbiro mesta, kjer naj bi bivak stal, se je po Jankovi zaslugi začelo moje sodelovanje v Gospodarski komisiji in njeni gradbeni podkomisiji. Janko me je zasul s kopico literature, ki se je nabrala na PZS in ki jo je sam nabral med svojimi obiski v tujini. Največ je bilo nemških, avstrijskih in švicarskih brošur. Jankov doprinos je, da smo se takrat tudi pri nas začeli ukvarjati z okolju prijazno gradnjo in obratovanjem planinskih koč. Skupaj s predstavniki planinskih društev smo si ogledali skoraj vse planinske kočice v Sloveniji. Kot dolgoletni načelnik Gospodarske komisije in kasneje podpredsednik PZS je vzpostavil redne stike s Komisijo za kočice in pota pri Združenju planinskih zvez alpskega loka (CAA) in s temi komisijami pri drugih alpskih državah. Med izmenjalnimi obiski smo spoznali številne dobre rešitve in jih prenesli v naše okolje.

Vse omenjeno je bilo pogosto predmet naših razgovorov na vsakoletnih srečanjih alpinistov veteranov, pri katerih je Janko od vsega začetka sodeloval kot član odbora alpinistov veteranov pri PZS. Na zadnjem, izvedenem v živo 4. oktobra 2019 v Koči na Gozdu je Janko prejel priznanje ob svoji 90-letnici.

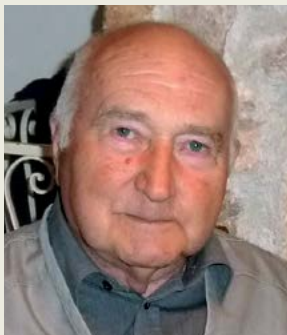
Žal mu svečane listine PZS za leto 2020 za dolgoletno predano delo na področju alpinizma, planinskega gospodarstva in dela v Planinski zvezi Slovenije ter v Odboru alpinistov veteranov ni bilo več mogoče izročiti. Umril je v začetku januarja 2021.

Pogrešali bomo njegovo priljudnost, potrpežljivost in pripravljenost poslušati druge. Ostal nam bo v lepem spominu.

Janez Duhovnik

Anton Furlan

(1933–2021)

Na šempetrskem pokopališču smo se 2. februarja poslovili od Antona Furlana, dolgoletnega člana in staroste goriških markacistov ter častnega člana Planinskega društva Nova Gorica.

Anton, po domače Toni, se je navdušil za hribe in začel zahajati vanje s planinci iz Dornberka, ki jih je takrat, v 60. letih prejšnjega stoletja, vodil Branko Bric, in med njimi spoznal tudi svojo življenjsko sopotnico. Leta 1962 je sprejel članstvo v PD Nova Gorica in med planinarjenjem kmalu spoznal, da so planinske poti potrebne stalnega vzdrževanja in urejanja, predvsem pa označevanja in usmerjanja planincev. Tako je že leta 1964 uradno prevzel skrb za poti in okrog sebe zbiral planinske navdušence (povečini iz planinske skupine Dornberk), ki so mu pri čiščenju in markiranju priskočili na

pomoč. Območje je bilo obsežno, saj zajema Krnsko pogorje, goriške hribe s Trnovsko planoto in Kras. V skrbi za čim boljše označevanje poti je sam v svoji delavnici izdeloval lesene usmerjevalne in obvestilne table, ki so jih postavljali na izhodiščih in razpotjih planinskih poti. Bil je tudi avtor merilca višine snega in vse do lani je skrbel za njegovo posodabljanje na poti do Krnskega jezera oz. planinskega doma.

Veliko časa in truda je Toni posvetil pomoči pri gradnji Planinskega doma pri Krnskih jezerih. V času gradnje je bil član gradbenega odbora, po odprtju doma leta 1984 pa do leta 1995 tudi njegov gospodar.

Društvo je leta 1979 razvilo svoj prapor in Toni je takrat postal društveni praporščak. Prevzeto nalogo je opravljal z vsem spoštovanjem, vestno in ponosno. Tudi zapisoval si je vse pomembne dogodke in akcije društva, če je bil prisoten, pa je tudi fotografiral. Njegovi zapiski pomenijo danes dragoceno dediščino in dopolnitev v poznavanju društvene zgodovine.

Toni je bil dolgoletni član upravnega odbora, član gospodarskega odbora, markacist in pozneje načelnik markacijskega odseka, prostovoljec in aktivni član planinske skupine Dornberk in planinskega društva. Za svoje delo je prejel vsa društvena priznanja in priznanja Planinske zveze Slovenije ter priznanje PZ Jugoslavije. Leta 2003 je za svoje delo prejel spominsko plaketo PZS. Za neprecenljiv prispevek društvu in dolgoletno zvestobo ter pripadnost PD Nova Gorica smo mu na občnem zboru 11. marca 2016 podelili naziv častnega člana društva.

V življenju je Tonija odlikovala skromnost in zanj je bilo dovolj, da je vestno opravljal zaupane naloge. Rad je pomagal in prenašal svoje znanje na druge. Zadnja leta, ko ni bil več aktiven, je še vedno z veseljem in zanimanjem prihajal na občne zборе društva in na sedež ter spremljal skupno delo in uspehe.

Takšen je bil Toni Furlan in takšnega bomo vsi, ki smo z njim delali in ga poznali, ohranili v lepem in trajnem spominu.

Planinsko društvo Nova Gorica

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

Aktivne in zabavne počitnice | Za začetnike in izkušene mlade plezalce
10 terminov preko celega poletja | www.plezalnicenter.si

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

Slovenska planinska pot, 40 let TNP

INTERJU

Silvo Karo, Janez Hrovat

Z NAMI NA POT

Kolesarjenje po Benečiji

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

**ZIMSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

vsak petek ob 17.05 h
na radiu Ognjišče
z Blažem Lesnikom

radio ognjišče <http://oddaje.ognjisce.si/dozivetja>

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

IGLU ŠPORT

WWW.IGLUSPORT.SI